

Prijelazi iz obitelji u vrtić i prilagodbe tijekom pandemije koronavirusne bolesti

---

Nogić, Jelena

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:473228>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-31**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Jelena Nogić

Prijelazi iz obitelji u vrtić i prilagodbe tijekom pandemije koronavirusne bolesti

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI

UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Diplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

**Prijelazi iz obitelji u vrtić i prilagodbe tijekom pandemije
koronavirusne bolesti**

DIPLOMSKI RAD

Predmet: Pozitivna psihologija

Mentor: prof. dr. sc. Sanja Tatalović Vorkapić

Student: Jelena Nogić

Matični broj: 00675137075

U Rijeci, srpanj, 2023

Izjava o akademskoj čestitosti

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam diplomski rad izradila djelomično samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu diplomskog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju. S obzirom na to da rad nisam izradila u potpunosti samostalno, za bilo koju vrstu diseminacije rezultata iz ovog istraživanja moram prethodno imati suglasnost mentora.

Potpis studentice:

Jelena Nogić, studentica

ZAHVALE

Velika hvala mentorici, prof. dr. sc. Sanji Tatalović Vorkapić na svim stručnim i nesebičnim savjetima, ukazanoj susretljivosti i potpori. Zahvaljujem joj na ukazanoj pomoći, uloženom trudu, vremenu te na riječima podrške.

Hvala i kolegicama, prijateljicama, koje su bile uz mene, koje su me dodatno motivirale i dale mi „vjetar u leđa“.

Hvala mojim roditeljima i dečku na tome što su me podržavali i na tome što su bili puni razumijevanja i ljubavi.

Hvala svima što ste vjerovali u mene!

Sažetak:

Polazak u dječji vrtić jedan je od najtežih trenutaka u životu malog djeteta i njegove obitelji. Razdoblje je to života, koje je obično popraćeno strahom, neizvjesnosti i općenito stresom. Protekle tri godine djeca i njihove obitelji, osim sa novom prekretnicom u životu, trebale su se suočiti i s novonastalom situacijom u svijetu-pandemijom Koronavirusa.

Pandemija Koronavirusa značajno je utjecala na promjene u radu s djecom u kontekstu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. U tom kontekstu važno je sagledati i analizirati kvalitetu rada u specifičnim situacijama, posebice sa situacijama prijelaza iz obitelji u vrtić te kvalitetu prilagodbe kod djece, a što je bio i cilj ovog diplomskog rada.

Diplomski rad dio je projekta „Dobrobit djece u prijelaznim životnim periodima: Empirijska provjera Ekološko-dinamičkog modela“, čija je mentorica izv. prof. dr. sc. Sanja Tatalović Vorkapić. U svrhu izrade diplomskog rada, a i analiziranja kvalitete rada dječjih vrtića za vrijeme pandemije Koronavirusa, ispitani su djeca, roditelji i odgajatelji/ce dječjeg vrtića u Karlovcu. Ukupno je sudjelovalo 175 osoba, od čega je 57-ero djece rane dobi, 54 roditelja i 64 odgajatelja/ica. Analizom podataka utvrđeno je kako su djeca rane dobi dobro prihvatila vrtić, kako se ne boje virusa te da im zaštitne maske nisu predstavljale problem. S druge strane, roditelji i odgajatelji/ce su situaciju prilagodbe djece na dječji vrtić doživjeli drugačije. Razinu kvalitete prilagodbe djece na dječji vrtić roditelji su ocijenili zadovoljavajućom, a odgajatelji/ce nižom razinom, tj. umjerenom. Zaključno, u diplomskom radu uvelike se ističe značaj suradnje svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa (djece, roditelja, odgajatelja), a što je i u skladu s modelom Ekološko-dinamičkih efekata, autora Rimm-Kaufmana i Piante, na kojemu i počiva cjelokupni diplomski rad.

Ključne riječi: Djeca rane i predškolske dobi, dječji vrtić, prijelaz, prilagodba, pandemija Koronavirusa, Model ekološko-dinamičkih efekata

Summary:

Starting kindergarten is one of the most difficult moments in the life of a small child and his family. It is a period of life, which is usually accompanied by fear, uncertainty and general stress. For the past three years, children and their families, in addition to a new turning point in their lives, had to face a new situation in the world - the Corona virus pandemic.

The Corona virus pandemic has significantly influenced changes in work with children in the context of early and preschool education. In this context, it is important to look at and analyze the quality of work in specific situations, especially with situations of transition from family to kindergarten and the quality of adaptation in children, which was the main goal of this study.

This thesis is part of the project „Children's well-being in transition periods: The empirical validation of Ecological-dynamic model“, whose mentor is dr. sc. Sanja Tatalović Vorkapić. For the purpose of creating study and analyzing the quality of work of kindergartens during the Corona virus pandemic, children, parents and teachers of a kindergarten in Karlovac were examined. A total of 175 people participated, of which 57 were early age children, 54 parents and 64 teachers. The analysis of the data showed that children of early age accepted the kindergarten well, that they are not afraid of virus and that protective masks did not pose a problem for them. On the other hand, parents and educators experienced the situation of children's adaptation to kindergarten differently. The quality level of children's adaptation to kindergarten was rated satisfactory by the parents, while the educators rated it as a lower level, i.e. moderate. In conclusion, the thesis largely mentions the cooperation of all participants in the educational process (children, parents, teachers), which is in line with the model of Ecological-Dynamic Effects, authored by Rimm-Kaufman and Pianta, on which the entire study rests.

Keywords: Early and preschool children, kindergarten, transition, adjustment, Corona virus pandemic, ecological dynamic model of transition

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. PRIJELAZ	3
2.1. Teorija ekoloških sustava.....	4
2.2. Socio-kulturalni model	7
2.3. Model Ekološko-dinamičkih efekata	7
2.4. Prilagodba	8
2.4.1. Tipovi prilagodbe	10
3. SOCIJALNO-EMOCIONALNI RAZVOJ DJECE	12
3.1. Temperament	14
3.2. Odnos temperamenta i privrženosti	15
3.3. Razvoj privrženosti	15
4. POLAZAK U VRTIĆ I PANDEMIJA KORONAVIRUSA	19
4.1. Organizacija rada u dječjem vrtiću	19
4.1.1. Dijete i njegovi odnosi s drugom djecom.....	22
4.1.2. Odnos djeteta-roditelj-dječji vrtić	23
4.1.3. Odnos djeteta-roditelj-odgajatelj.....	24
4.2. Pandemija Koronavirusa.....	25
4.3. Organizacija rada dječjih vrtića uslijed pandemije Koronavirusa	26
4.3.1. Organizacija prijelaza djece tijekom pandemije Koronavirusa.....	28
5. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA.....	29
6. METODA.....	30
6.1. Sudionici.....	30
6.2. Mjerni instrumenti	32

6.3. Postupak.....	34
7. REZULTATI I RASPRAVA	37
7.1. Organizacija prijelaza i prilagodbe u dječjem vrtiću u Karlovcu s obzirom na uvjete pandemije Koronavirusa iz perspektive djece jasličkih skupina.....	37
7.2. Organizacija prijelaza i prilagodbe u dječjem vrtiću u Karlovcu s obzirom na uvjete pandemije Koronavirusa iz perspektive odgajatelja	39
7.3. Organizacija prijelaza i prilagodbe u dječjem vrtiću u Karlovcu s obzirom na uvjete pandemije Koronavirusa iz perspektive roditelja.....	53
8. ZAKLJUČAK	68
9. LITERATURA.....	71

1. UVOD

Početak svake pedagoške godine, za mnogu djecu i njihove roditelje, znači i njihov novi početak- polazak u dječji vrtić. Razdoblje je to koje nazivamo prijelaznim razdobljem, odnosno razdobljem prilagodbe djece na vrtić. Period prilagodbe iznimno je stresan i težak period života za većinu djece, a posebice onu rane dobi. Razina stresa, koju će dijete osjetiti, ovisi o mnogim čimbenicima, a prije svega o socijalno-emocionalnoj vezi koju su djeca do toga trenutka razvila prema svojim roditeljima/skrbnicima (Tatalović Vorkapić, Čargonja-Pregelj i Mihić, 2015).

Posljednje dvije pedagoške godine nikako nisu bile nalik onome na što smo navikli. Pandemija Koronavirusa značajno je utjecala na sve osobe, pa tako i na sve sudionike odgojno-obrazovnog procesa u dječjim vrtićima. Mnogobrojne mjere, propisi..., nagnale su ravnatelje, odgajatelje i stručne suradnike da promisle o novoj organizaciji rada tijekom prijelaza i prilagodbe- razdoblja, koje je i bez pandemije bilo „kaotično“.

Cilj ovog diplomskog rada je objasniti što je to prijelaz, prilagodba te kako su prijelazi bili organizirani tijekom pandemije Koronavirusa. Također, provedeno istraživanje u dječjem vrtiću u Karlovcu dat će uvid kako su se s tim izazovnim periodom života nosili odgajatelji, roditelji, a kako oni najmanji- djeca rane dobi. Kako bi se ostvario cilj, diplomski rad je podijeljen i napisan u šest cjelina. U drugoj, nakon uvoda, pruža se uvid u to što je to prijelaz, a što prilagodba, kao i u tri različita modela/tipova ta dva pojma. Treće poglavlje temeljito obrađuje pitanje socijalno-emocionalnog razvoja djece rane i predškolske dobi, a za koje se smatra da znatno utječu na to kako će se djeca prilagoditi vrtiću. Četvrto poglavlje dat će uvid u organizaciju rada dječjih vrtića tijekom perioda prijelaza i prilagodbe, kao i odnose sve unutar organizacije. Potom će se uzeti u obzir i sama pandemija Koronavirusa, kako bi se dao uvid u to koliko je pandemija utjecala na tipičan život kojeg smo, do prije pojave iste, dobro poznavali. Nakon teoretskog dijela, prikazat će se, ranije spomenuto, istraživanje. Naposljetku, zaključit ćemo sve u posljednjem poglavlju cjelokupnog diplomskog rada.

Diplomski rad dio je projekta "Dobrobit djece u prijelaznim životnim periodima: Empirijska provjera Ekološko-dinamičkog modela" voditeljice prof. dr. sc. Sanja Tatalović Vorkapić, a sa svrhom da se organizacija rada dječjih vrtića poboljša, osobito kada je u pitanju prijelaz i prilagodba djece na dječji vrtić. Suvremeni znanstveni dosezi u području psihologije, pokazuju kako je važna kvalitetna prilagodba pojedinca na njegovu sredinu za njegovu dobrobit, sadašnjost i budućnost (Tatalović Vorkapić, 2019). Samim time, neosporno je da je zadatak „Kako bez suza u dječji vrtić“ (Tatalović Vorkapić, 2021) na koji trebamo pronaći odgovor, a ovaj diplomski rad će pokušati učiniti korak u tom smjeru.

2. PRIJELAZ

„Život je moguće tumačiti kao putovanje“ (Visković i Višnjic-Jevtić, 2009: 167), a svako putovanje započinje nečim novim; svako putovanje započinje tranzicijom ili prijelazom iz poznatih u nepoznate sredine. Suvremeno doba, brojne gospodarske, političke, društvene, zdravstvene promjene..., za sobom donose trenutke na koje se svaki čovjek treba naučiti, odnosno suočavaju nas s tranzitnom ili prijelaznom fazom.

Takve promjene utječu na svakog pojedinca, pa tako i na one najmanje- djecu (Biškup, 2022). Dijete danas nije isto kao što je nekada bilo; dijete i djetinjstvo se danas shvaćaju drugačije. Autorica Bašić (2011) takvu sliku djeteta naziva postmodernom. Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2014) jasno navodi nove poglede na dijete i na djetinjstvo. Prije svega, *„dijete je osobnost već od rođenja i treba ga ozbiljno shvaćati i poštovati; dijete nije objekt u odgojnom procesu, već je socijalni subjekt koji participira, konstruira i, u velikoj mjeri, određuje svoj vlastiti život i razvoj; djetinjstvo nije samo pripremna faza za budući život, već je životno razdoblje koje ima svoje vrijednosti i svoju kulturu; djetinjstvo je proces socijalne konstrukcije, koji djeca i odrasli zajednički izgrađuju; djetinjstvo je proces koji se kontekstualizira uvijek u relaciji s određenim prostorom, vremenom i kulturom (sociokonstruktivizam) te varira s obzirom na različitost uvjeta i kulture u kojima se događa“* (NKRPPPO, 2014: 10). Iz svega navedenog, jasno je kako je svako dijete individua za sebe, a isto tako nije isto prijelazno razdoblje iz obiteljskog u vrtićko okruženje jednako za svu djecu. Slijedom svega navedenog, slobodno možemo reći kako tranzicija ili prijelaz djeteta nije pitanje samo njegovih osobina i mogućnosti, već i njegova socijalna konteksta (Bašić, 2011).

Proteklih nekoliko desetljeća, potrebe za ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja postaju sve veće. Naime, na tržištu rada sve više su uključene žene; troškovi života postaju sve veći; radnici sve kasnije odlaze u mirovinu, a i veća je mobilnost društva (Dobrotić, Matković i Baran, 2009). Uloga ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja jest pružiti podršku roditeljima u odgoju i obrazovanju njihove djece (Visković i Višnjic-Jevtić, 2019), zbog čega se roditelji sve

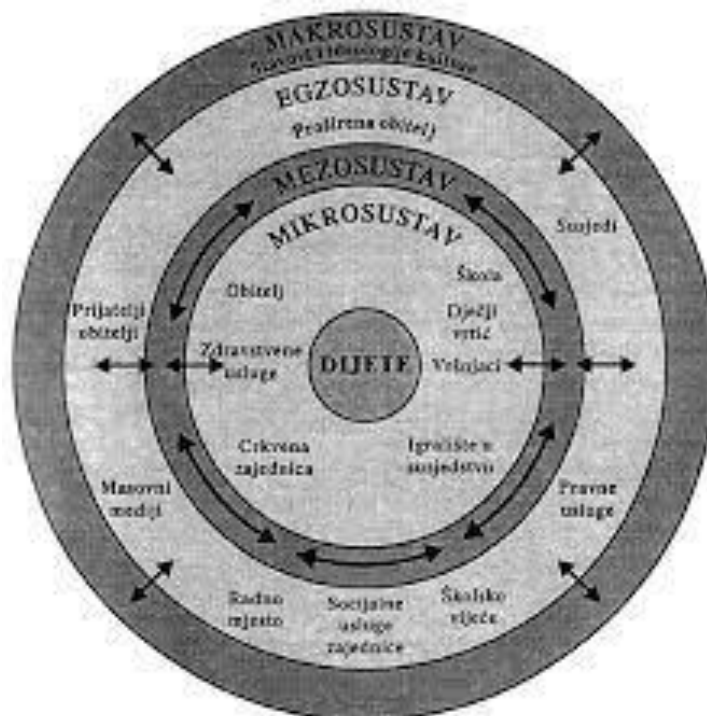
ranije odlučuju na upis djece u te institucije (Bašić, 2022). Upravo je to situacija kada se događa prijelaz djeteta iz obiteljskog okruženja u onaj vrtićki. I premda se prijelaz može definirati na različite načine, autorice Tatalović Vorkapić i Polanec (2019: 113, prema Fabian i Dunlop, 2002) prijelaz definiraju na sljedeći način: „*Prijelaz je proces promjene koji se doživljava od momenta u kojem djeca (i njihove obitelji) prelaze iz jednih okolnosti u druge... do momenta kada djeca postaju punopravni i prilagođeni članovi u svojem novom okruženju. To je obično vrijeme intenzivnih i ubrzanih razvojnih zahtjeva koji su društveno regulirani*”. S druge strane, autorice Visković i Višnjic-Jevtić (2019) navode kako se razdoblje između prvog susreta djeteta s ustanovom ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja; razdoblje od prve dobivene informacije u toj ustanovi, pa sve do djetetova redovitog boravka u njoj naziva prijelaznom fazom, odnosno razdobljem prilagodbe djeteta na dječji vrtić. Iz svega navedenog jasno je kako prijelaz možemo definirati kao upoznavanje djeteta s novom okolinom u kojoj se ono ima priliku razvijati, rasti te ostvariti sve svoje potencijalne mogućnosti (Tatalović Vorkapić, 2020).

Prijelazna ili tranzitna faza predmet je mnogih proučavanja, pa su tako nastala i tri teorijska modela koji za zadatak imaju analizu čimbenika, kao i odnose između njih tijekom prijelazne ili tranzitne faze. Riječ je o Bronfenbrennerovom modelu ekoloških sustava (Bronfenbrenner, 1979), socio-kulturalnom modelu Lava Vygotskog (1978) i modelu Ekološko-dinamičkih efekata autora Rimm-Kaufman i Piante (2000).

2.1. Teorija ekoloških sustava

Urie Bronfenbrenner autor je Teorije ekoloških sustava iz 1979. godine, a temelji se na ideji da na razvoj čovjeka utječu interakcije između njegove osobnosti i njegova okruženja (Bronfenbrenner, 1979). Model (Slika 1.) u središte stavlja pojedinca (dijete), kojeg okružuje kontekst u kojemu on živi i djeluje, s tim da je fokus upravo na kontekstu. Bronfenbrenner razlikuje nekoliko različitih ekoloških sustava u svom modelu, a to su: mikrosustav, mezosustav, egzosustav i makrosustav (Berk, 2015).

Slika 1. Bronfenbrennerov ekološki model okoline (Vasta, Haith, Miller, 2005 : 61)

- Mikrosustav se sastoji od djetetu najbližih odnosa i interakcija djeteta s najbližima u njegovoj okolini. Primjer za djetetov mikrosustav svakako je njegova obitelj i dječji vrtić, jer su dio djetetove neposredne okoline. Odnosi u tom sustavu kreću se u dvije strane- dijete utječe na obitelj, ali i obitelj utječe na dijete. Konkretno, to znači kako dijete koje plače, koje je razdražljivo, nezadovoljno, najvjerojatnije će kod odrasle osobe pobuditi negativne emocije poput frustracije, nezadovoljstva sobom i svojim odgojnim postupkom i metodama. Dakako, važan je odnos i svih prisutnih u sustavu, kao što je i odnos između roditelja, koji direktno utječe na odnos prema djetetu. Tako će roditelji, koji će se međusobno podržavati, najvjerojatnije stvoriti ugodno okruženje za djetetov daljnji rast i razvoj.
- Mezosustav je druga razina modela, a podrazumijeva povezanost mikrosustava. Točnije, mezosustav podrazumijeva odnose između djetetova obiteljskog doma, njegovog vrtića i susjedstva. Navedeno znači kako djetetov boravak u vrtiću, kasnije

njegov uspjeh u školi..., ne ovisi samo o njemu samome, već i o tome koliko su njegovi roditelji angažirani za vrtić/školu. Povezanost sa susjedstvom je tu izrazito važna osobito za onu djecu, koja dolaze iz obiteljskih okruženja slabijeg imovinskog statusa. Razlog ovome leži u tome što je susjedstvo mjesto, koje je u mogućnosti organizirati razne aktivnosti, a koje bi potpomogle djetetovoj obitelji, a kao posljedica tome, i njegovom osobnom razvitku i boljitku.

- Egzosustav podrazumijeva ona okruženja u kojima dijete ne sudjeluje direktno, ali se itekako tiče njega i njegova rasta i razvoja. To je svakako lokalna vlast, ali i, na primjer, posao koji roditelji djeteta imaju. Na važnost egzosustava i veza unutar njega na djetetov rast i razvoj, ukazuje kako su one obitelji, koje su prekinule odnose s egzosustavom, češće neuspješnije. Primjerice, nezaposleni roditelji teže će svome djetetu zadovoljiti potrebe i želje.
- Makrosustav je zadnja razina modela, a podrazumijeva niz kulturalnih vrijednosti, običaja, zakona i resursa. Makrosustav, kao i svaki prethodno navedeni sustav, ima značajnu ulogu u podupiranju zdravog djetetovog rasta i razvoja, ali samo onda kada je svaka navedena vrijednost, običaj, zakon i resurs takav da poštuje i zadovoljava djetetove potrebe (Berk, 2015).

Bonfenbrenner (1979) navodi kako prvi ekološki prijelaz djeteta u njegovom životu je njegov prijelaz iz obiteljske sredine u onu vrtićku- ustanovu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Autor smatra kako se dijete razvija zahvaljujući navedenim prijelazima, a kako bi isti bio što lakši, važno je uskladiti praksu i politiku (Vasta i sur., 2005). Iz modela proizlaze tri principa kojima se je potrebno voditi u prijelaznoj fazi i fazi prilagodbe: važno je povezati se s obiteljima i drugim ustanovama ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja tijekom navedenog razdoblja; važno je utvrditi značajne korelate kvalitete prijelaza iz prethodne faze razvoja djeteta i, na kraju, važno je poznavati potrebe djeteta i njegove obitelji i poduzimati akcije u skladu s tim potrebama (Tatalović Vorkapić, 2020).

2.2. Socio-kulturalni model

Socio-kulturni model drugi je, već ranije spomenuti, teorijski model, koji za zadatak ima analizu čimbenika i odnosa između njih tijekom prijelaznog razdoblja. Socio-kulturalni model djelo je autora Lava Vygotskog, a proizlazi iz njegove socijalno-kulturne perspektive. Autor smatra kako Piagetovo objašnjenje djeteta i njegovog funkcioniranja nije dovoljno. Naime, prema autoru, za razliku od Piageta, koji smatra kako djetetov rast i razvoj ovisi samo o njemu samome, Vygotski navodi da kognitivni razvoj djece ne ovisi isključivo o njima samima, već i o kulturi i ljudima oko njih. Prema tome, Vygotski (1978) kognitivni razvoj djece objašnjava kroz fenomen društva, odnosno kroz odnose, komunikaciju i pomoć između djece i njegovih bližnjih. Iz tog razloga, model zastupa uvjerenje kako je za razumijevanje djeteta i njegov rast i razvoj potrebno sagledati socijalni kontekst u kojemu on živi, pri čemu je najvažnije kulturalno upoznavanje i povezivanje dviju zajednica- one vrtićke i one obiteljske. Kultura u kojoj dijete odrasta, kao i komunikacija između njegove dvije najvažnije zajednice, uvelike određuju način na koji će proteći prijelaz djeteta iz obiteljskog u vrtićko okruženje, kao i na to koliko će dugo trajati razdoblje prilagodbe (Tatalović Vorkapić, 2020).

2.3. Model Ekološko-dinamičkih efekata

Model Ekološko-dinamičkih efekata osmislili su autori Rimm-Kaufman i Pianta na temelju suvremenih spoznaja o djetetu po čemu se bitno razlikuje od prethodno dva spomenuta modela. Naime, prethodna dva modela u fokusu su imala kontekst, dok model Ekološko-dinamičkih efekata u fokus stavlja dijete. U modelu se ističe dva aspekta prijelaza i prilagodbe (Tatalović Vorkapić i Katić, 2019). U prvom aspektu naglasak se stavlja na komunikaciju između dva različita konteksta koji se mijenjaju (npr., komunikacija između dječjih vrtića i škole), a drugi na kontekst koji ostaje isti tijekom određenog vremena (npr., ista adresa djeteta u svim fazama prijelaza, pri svim prijelazima). Također, model uzima u obzir i efekte niza čimbenika te njihove

međudnose: inter-personalne čimbenike obitelji (ličnost roditelja, njihov roditeljski i komunikacijski stil i sl.), čimbenike djece (temperament djeteta i sl.), odgajatelja/učitelja (njihova ličnost, kompetencije, stavovi...); interpersonalne čimbenike djece-skrbika-odgajatelja/učitelja (stil privrženosti, tijek prilagodbe, međusobni odnosi i sl.) (Tatalović Vorkapić, 2020). Autori Rimm-Kaufman i Pianta (2006) po prvi puta uzimaju u obzir i stav djetetove okoline o novonastaloj situaciji. Kao djetetovi prvi, primarni skrbnici, roditelji svome djetetu, želeći oni to ili ne, šalju poruku o svemu s čime se dijete po prvi puta susreće. Pozitivan stav skrbnika prema dječjem vrtiću, kao ustanovi ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, šalje djetetu poruku da i ono može i treba na isti način vrtić doživljavati (Rimm-Kaufman i Pianta, 2000). Na takav način dječji vrtić postaje okruženje u kojemu skrbnici i ustanova zajednički stvaraju ugodno ozračje za dijete i, toliko važne i često naglašavane, partnerske odnose. Drugim riječima, autori Rimm-Kaufman i Pianta (2006) po prvi put prepoznaju kako nije važno samo to da se dijete prilagodi na novu okolinu, već i njegovi roditelji, ali i članovi ustanove u koju dijete ulazi, pri čemu je glavni cilj dobrobit djeteta. Iz svega navedenog zaključujemo kako je model u skladu sa suvremenim spoznajama o djetetu i djetinjstvu, a zbog čega se i ovaj diplomski rad temelji na istom.

2.4. Prilagodba

Riječ prilagodba (*eng. adaptation*) dolazi od latinske riječi sličnog korijena kao i engleska inačica- *adaptatio*, a znači upravo to- prilagodba. Sama riječ prilagodba u psihologiji se odnosi na prilagodbu, odnosno na situaciju prilagođavanja u novoj situaciji (Tatalović Vorkapić, 2019).

Djeca tipičnog razvoja prirodno su prilagođena na prvu stresnu situaciju s kojom se u svome životu susreću, a to je s porođajem (Berk, 2015). Međutim, na svaku novu oni trebaju proći fazu prilagodbe. Isto je i sa polascima u dječji vrtić.

Početak pedagoške godine za mnogu djecu znači upoznavanje s novom sredinom. Odlazak u ustanovu ranog i predškolskog obrazovanja na većinu djece djeluje vrlo stresno (Marincel, 2013). Djeca stres doživljavaju iz mnogih razloga. Prije svega, djeca se najčešće po prvi puta na duže vrijeme rastaju od svojih roditelja, skrbnika. Također, u istom tom razdoblju djeca se upoznaju s novim prostorom, novim ljudima, drugom djecom, ali i s potpuno novim pravilima prostora u koji po prvi puta ulaze (Tatalović Vorkapić, Čargonja-Pregelj i Mihić, 2015). Svoj strah i nelagodu djeca izražavaju putem različitih emocionalnih, ponašajnih i tjelesnih reakcija (Marincel, 2013).

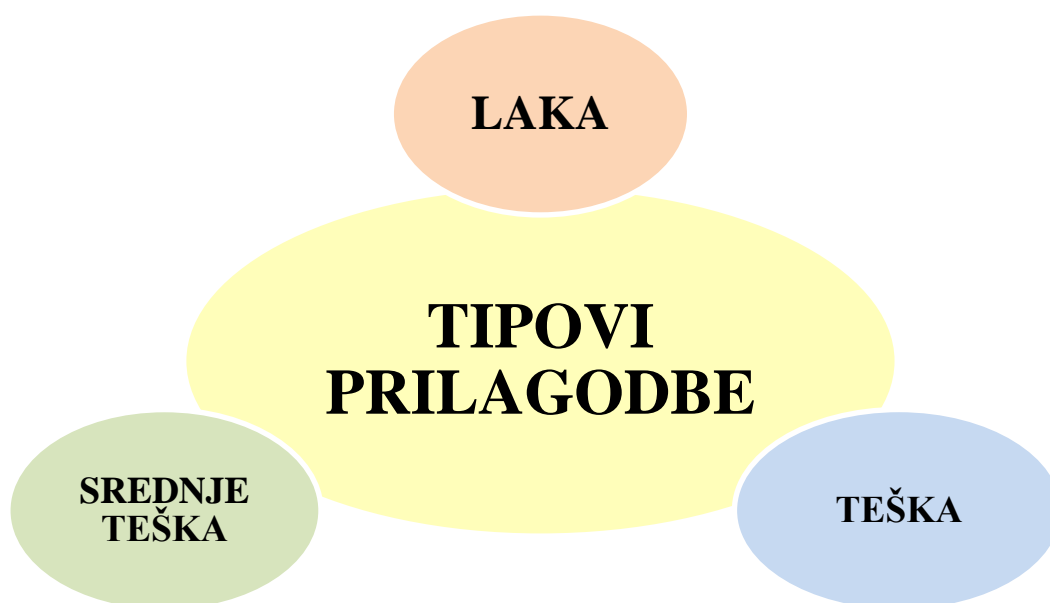
Prvi susret djeteta s dječjim vrtićom za njega znači krizu. Razdoblje je to u kojemu je djetetu potrebno pružiti puno topline, ljubavi i razumijevanja, kako bi ono tu krizu što prije, a i lakše premostilo (Rončević, 2006). Od esencijalne je važnosti pripremiti dijete na dječji vrtić. Ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja obvezne su pripremiti sve uvjete kako bi se djetetovi strahovi od nepoznatog ublažili te kako bi ono moglo razviti osjećaj sigurnosti, povjerenja i prihvaćenosti prema osobama kojima je ono povjerenost odgajateljima (Panić, 2020). Važno je posvetiti se djetetu i njegovim potrebama, kako bi mu se pomoglo tijekom faze prilagodbe na dječji vrtić (Kraft-Sayre i Pianta, 2000).

U razdoblju prilagodbe važno je zadovoljiti djetetove psihosocijalne potrebe, ali prije svega, njegove primarne potrebe. Primarne potrebe su one fiziološke prirode- potreba za hranom, vodom, spavanjem, kretanjem... (Rončević, 2006). U razdoblju prilagodbe dijete može na ovom području pokazati određene regresije u ponašanju (Marincel, 2013). Primjerice, dijete koje je do polaska u vrtić dobro spavalo-počet će se buditi noći; dijete koje je hodalo na dvije noge- počinje puzati. Međutim, kao što je jasno navedeno ranije, kako nisu sva djeca jednaka, nije jednaka niti prilagodba svakoga od njih. U nastavku će biti objašnjeni svaki od njih.

2.4.1. Tipovi prilagodbe

U literaturi pronalazimo kako možemo razlikovati tri tipa prilagodbe: laku prilagodbu, prilagodbu srednje težine i tešku prilagodbu (Slika 2).

Slika 2. Tipovi prilagodbe

Laka prilagodba je vrsta prilagodbe koja najkraće traje i koja je najblaža. Obično traje od 10 do 15 dana tijekom koje se djetetove reakcije na promjene normaliziraju. Laka prilagodba javlja se kod djece koja su razvila sigurnu emocionalnu povezanost sa svojim roditeljima, skrbnicima. Djeca, kod koje je moguće primijetiti laku prilagodbu, pokazuju tugu prilikom razdvajanja od roditelja, ali i traže utjehu kod odraslih u svojoj novoj okolini (npr., odgajatelja), postupno se uključuju u igru, a raduju se roditeljima prilikom odlaska iz ustanove (Stojić, Divljan i Avramov, 2010).

Drugi oblik prilagodbe je prilagodba srednje težine. Prilagodba srednje dužine podrazumijeva promjene u reakcijama djeteta obično do 30 dana od prvog polaska u dječji vrtić. Ovaj tip prilagodbe karakterističan je za djecu s manjkom samopouzdanja te kod djece koja nisu imala priliku biti u kontaktu s puno druge djece. U takvim situacijama dijete je u mogućnosti razviti obrambene mehanizme poput plača, agresije i povlačenja u sebe. Djeca, za koju možemo reći da imaju prilagodbu srednje težine, imaju nešto drugačiji tijek same prilagodbe. Pri ulasku u sobu dnevnog boravka ili ne pokazuju nezadovoljstvo odvajanjem ili su previše uznemirena; pri boravku u skupini ili su „fiksirana“ za odgajatelja ili prema njemu pokazuju otpor; dok pri ponovnom susretu s roditeljem pokazuju preveliku uznemirenost ili roditelja u potpunosti ignoriraju (Stojić i sur., 2010).

Teška prilagodba je i najteža vrsta prilagodbe. Takva prilagodba traje od dva do šest mjeseci od prvog polaska u dječji vrtić. Teška prilagodba kod djece rezultat je mnogih nepovoljnih utjecaja, a ponekad je potrebna i stručna pomoć psihologa i/ili pedagoga (Tatalović Vorkapić, 2020).

Sama prilagodba ne završava prestankom plakanja djeteta, već trenutkom kada dijete samovoljno i sretno počne ulaziti u sobu dnevnog boravka u koju je upisano (Stojić i sur., 2010).

Obzirom da je za prilagodbu djece, kao i njihov rast i razvoj, izuzetno važan njihov socijalno-emocionalni razvoj, u sljedećem poglavlju diplomskog rada više će se pisati upravo o navedenoj temi.

3. SOCIJALNO-EMOCIONALNI RAZVOJ DJECE

Prvi jezik svakog čovjeka svakako su emocije. Kada se rodi, dijete proizvede svoju prvu komunikaciju putem emocija- ono počne plakati (Oatley i Jenkins, 2003). Takvim ponašanjem dijete snažno utječe na ponašanja ljudi u svojoj okolini (Berk, 2015). Sposobnost prepoznavanja emocionalnih stanja kod djece, ali i drugih ljudi, osobama omogućuje bolje razumijevanje socijalne situacije u kojoj se on/ona nalaze (Brajša-Žganec i Slunjski, 2006), a samim time, to omogućava bolje sporazumijevanje između djeteta i njegova roditelja/skrbnika (Oatley i Jenkins, 2003). Riječ je dakako o socijalno-emocionalnoj kompetenciji, koja se odnosi na skup različitih sposobnosti pojedinca koji im omogućuju prilagodljivo funkcioniranje u međuljudskim odnosima (Brajša-Žganec i Hanzec, 2014).

Djeca emocije, kako ih izražavati i prepoznavati, uče upravo na temelju zapažanja emocionalnih signala drugih ljudi. Već tijekom najranijih godina, dijete se koristi uzrocima, posljedicama i ponašajnim znakovima emocija. Primjerice, dijete najvjerojatnije više neće dirati utičnicu nakon što odrasla osoba jasno i glasno kaže „ne“ (Berk, 2015), što djetetu omogućava da na odgovarajući način reagira na druge ljude (Brajša-Žganec i Hanzec, 2014). Važno je naglasak staviti upravo na socijalno referenciranje koje podrazumijeva djetetovo oslanjanje na emocionalnu reakciju bliske, odrasle osobe u svojoj okolini, kako bi se ono znalo nositi s novom situacijom s kojom se ono tada suočilo. Mnoga istraživanja pokazuju kako na to hoće li se dijete bojati nepoznatih situacija, prostora i ljudi, ovisi upravo o tome koje će emocije njegov roditelj/ skrbnik u tom trenutku pokazivati (Berk, 2015). Djeca u dobi od četiri i pet godina dosegili su određen stupanj kognitivnog i jezičnog razvoja pa će lakše i preciznije biti u mogućnosti odrediti uzroke emocija drugih ljudi u svojoj blizini (Berk, 2015). Upravo takve sposobnosti djetetu će omogućiti tzv. socijalizaciju odnosa, a time i bolju socijalno-emocionalnu prilagodbu u sredini u kojoj se nalaze (Brajša-Žganec i Hanzec, 2014). Socijalno-emocionalna prilagodba podrazumijeva odnos koji određena osoba uspostavlja sa okolinom i prema okolini (Bohlin i Hagekull, 2009). U takvim je situacijama, osim dobro poznavanje emocija i emocionalnih stanja, od izuzetne važnosti poznavati proces socijalizacije.

Socijalizaciju definiramo kao proces koji se odvija u grupi, putem komunikacije. Čovjek prilikom rođenja nema razvijene sposobnosti govorenja, komunikacije, ali niti razumijevanje tuđih osjećaja, očekivanja i sl. Zahvaljujući životu s drugim ljudima, čovjek tijekom svog odrastanja uči sve navedeno. Prva socijalna ponašanja koje čovjek pokazuje su imitacija, pojava plašljivosti i nepovjerenja prema stranim osobama, ali i osjećaj za nadmetanje s drugom djecom. U dobi od druge do šeste godine života, dijete uči socijalne obrasce sredine u kojoj živi, uči kako se prilagoditi drugima te kako sudjelovati s vršnjacima u aktivnostima. Ključnu ulogu u socijalizaciji, kao i socijalno-emocionalnom razvoju imaju ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. (Selimović i Klarić, 2010), koje za zadaću imaju osigurati djeci socio-emocionalnu dobrobit.

„Socio-emocionalna dobrobit jedna je od aspekata dobrobiti koja se definira kao optimalno psihološko funkcioniranje i iskustvo“ (Ryan i Deci, 2001, prema Kovačić i Penić Jurković, 2022: 134). Socio-emocionalna dobrobit podrazumijeva, između ostalog, socio-emocionalan razvoj te posjedovanje socio-emocionalnih kompetencija. Dobrobit, sama po sebi, *„promatra se kroz princip da je za dobrobit potrebno ulagati trud i aktivnost u međusobnom održavanju odnosa s drugima na vlastito zadovoljstvo“* (Tatalović Vorkapić i Puž, 2018: 95), a razvija se kod djeteta zahvaljujući toplim emocionalnim odnosima s drugim ljudima, pri čemu su najznačajniji svakako roditelji (Kovačić i Penić Jurković, 2022). Interes roditelja za dijete; njihovo razumijevanje djeteta, njegovih problema, želja i potreba, potaknut će razvoj zdrave ličnosti djeteta (Selimović i Karić, 2010). Takvo dijete bit će u mogućnosti razviti bliske, sigurne veze s vršnjacima i drugim odraslim osobama u svojoj sredini. Također, takvo dijete bit će u mogućnosti prepoznati, imenovati i razumjeti vlastite, ali i tuđe emocije i emocionalna stanja. Djeca koja su u mogućnosti razumjeti i prepoznati svoje, ali i tuđe emocije, bolje su prihvaćena među drugim ljudima te se bolje prilagođavaju novim situacijama i skupinama ljudi (Kovačić i Penić Jurković, 2022). Ipak, valja imati na umu kako, prema autorici Tatalović Vorkapić, zadatak- osigurati socio-emocionalnu dobrobit djeteta, nije nimalo jednostavan za ostvariti. Brojna znanstvena istraživanja pokazala su kako na socio-emocionalnu dobrobit utječu mnogi čimbenici (Tatalović Vorkapić, 2021), a za

početak ćemo u nastavku pobliže objasniti temperament, koji je jedan od navedenih čimbenika.

3.1. Temperament

Već od prvih minuta života, djeca pokazuju određene značajke, individualne razlike u ponašanju i emocijama (Oatley i Jenkins, 2003). Mnogi autori govore na tu temu, pri čemu naglašavaju prisutnost upravo tih individualnih razlika kod djece, a koje se lako mogu zamijetiti kod tempa djece, njihove osjetljivosti na razne podražaje, načine na koje se djeca suočavaju s novim situacijama, itd. (Korner, 1999). Primjerice, i dok će jedno dijete, odmah po rođenju, biti u potpunosti mirno, drugo će biti glasno i razdražljivo; dok će jedno dijete uživati u socijalnim interakcijama, drugo dijete će se uznemiriti kada mu drugi ljudi počnu prilaziti. Takve individualne razlike između djece, odnosno ljudi, nazivamo temperamentom (Oatley i Jenkins, 2003).

„Temperament se definira kao oni aspekti ponašanja i emocija koji su konstitucijski određeni, stabilni u vremenu i kroz različite situacije, imaju neuro-fiziološku osnovu i u određenoj su mjeri nasljedni“ (Goldsmith, 1993, prema Oakley i Jankens, 2003: 210). Berk (2015: 417) temperament definira kao *„stabilnim individualnim razlikama u reaktivnosti i samoregulaciji koje se rano pojavljuju“*. Reaktivnost podrazumijeva određene razlike u intenzitetu i brzini pažnje, emocionalne pobuđenosti te motoričke aktivnosti. S druge strane, samoregulacija podrazumijeva strategije koje mijenjaju reaktivnost (Berk, 2015).

Mnoge istraživače u današnje vrijeme zanima upravo temperament. Smatra se kako temperament, odnosno upravo te individualne, psihološke osobine i razlike koje čine temperament, čine i temelj za oblikovanje ličnosti osobe u odrasloj dobi (Berk, 2015). Autorica Anneliese Korner (1999) provela je istraživanje na temu temperamenta te je, zajedno sa svojim suradnicima, zaključila kako se djeca (u ovom konkretnom slučaju novorođenčad stara od dva do četiri dana) bitno razlikuju u količini plača, u tome koliko ih je jednostavno ili teško utješiti, koliku imaju potrebu za maženjem, mogu li se i koliko brzo samostalno utješiti...

3.2. Odnos temperamenta i privrženosti

Temperament djeteta je dio njegove prirode, na koju se odrasle osobe u njegovoj okolini moraju naučiti. Temperament svakako nije pitanje odgoja, već prirodno urođenih karakteristika (Korner, 1999). Mnogi istraživači istih su zapažanja. Naime, oni smatraju da će dijete na novu situaciju odgovoriti u skladu sa svojim temperamentom, a ne u skladu sa svojim odgojem (Oatley i Jenkins, 2003). Međutim, autori Bowlby i drugi (Hinde, 1976, prema Oatley i Jenkins, 2003: 215) „*istaknuli su važnost recipročnosti u izgradnji emocionalnog odnosa između roditelja i djeteta*“. Naime, istraživači smatraju kako postoji određene razlike u ponašanju odraslih osoba prema djeci različitih tipova temperamenata, a na temelju čega se događa socijalno-emocionalan razvoj djece predškolske dobi. Primjerice, dijete teškog temperamenta u novoj situaciji bit će glasno, plačljivo i razdražljivo, dok će roditelj, u želji da sami sebe zaštite od osjećaja nemoći, reagirati povlačenjem. Kao posljedica ovakvom ponašanju moglo bi biti dijete koje je emocionalno nesigurno, odnosno koje će razviti, moguće, izbjegavajući stil privrženosti. Međutim, valja napomenuti kako ovakva shvaćanja veze između temperamenta i emocionalne veze s roditeljem/skrbnikom nisu u potpunosti prihvaćene. U prilog navedenoj hipotezi možemo navesti činjenicu kako će neki roditelj/skrbnik upravo više pažnje pokazati prema djetetu koje ima težak temperament, što znači da, iako je model „stupnja podudaranja“ uvjerljiv, isti nije dokazan (Oatley i Jenkins, 2003). Sve ovo dovodi nas do zaključka, kako za pitanje prilagodbe djeteta na novonastalu situaciji nije važan samo temperament, već je neophodno i obraditi pitanje privrženosti kako bi uistinu mogli (pokušati) razumjeti dijete u tako stresnom periodu života.

3.3. Razvoj privrženosti

Privrženost se definira kao veza koja se razvija između djeteta i njegova/ njezina skrbnika (Bohlin i Hagekull, 2009). „*Privrženost se može definirati kao ustrajna emocionalna veza koja povezuje dvije osobe*“ (Rathus, 2001:432), dok autorica Berk (2008: 185) navodi kako je „*Privrženost snažna emocionalna povezanost koju imamo s posebnim ljudima u svom životu i koja kod nas izaziva ugodu i radost kada smo s njima*

u interakciji; u razdobljima stresa, njihova nas blizina može utješiti“, pri čemu je izuzetno važna prisutnost „figure privrženosti“ (Tatalović Vorkapić, 2020). Figura privrženosti je za dijete osoba koja predstavlja „sigurno mjesto“, odnosno osobu na koju dijete može računati. Takva osoba djetetu pruža brigu i pažnju, koje dijete zahtijeva, pri čemu se uspješno zadovoljavaju djetetove potrebe (Rathus, 2001).

Prvi koji je naveo kako je emocionalna veza s roditeljem/skrbnikom važna za uspostavljanje temelja za kasnije građenje odnosa s drugim ljudima bio je Freud. Prema biheviorističkom shvaćanju, privrženost se počinje razvijati kod djeteta kroz zamjećivanje majčinih toplih, nježnih dodira, osmijeha i riječi, tijekom zadovoljenja djetetovih potreba (npr., hranjenja djeteta), što samo potvrđuje kako temeljno zadovoljenje djetetovih potreba nije dovoljno za izgradnju privrženosti s roditeljem/skrbnikom, već je naglasak stavljan zaista na emocionalnoj toplini. U korist tog tvrdnji navodimo poznati eksperiment iz 50-ih godina prošlog stoljeća, kada su autori Harlow i Zimmeman upotrijebili rezus majmune kako bi isto dokazali. Naime, autori eksperimenta napravili su dvije vrste „surogat majki“ za majmune. Jedna „majka“ bila je krznena, dok je druga bila žičana i držala je bočicu. Eksperiment je pokazao kako rezus majmuni kod „žičane majke“ dolaze isključivo na hranjenje, dok se uz krznenu privijaju. Znanstveni dosezi eksperimenta mogu se primijeniti i na dojenčad, koja nerijetko stvaraju privrženost prema osobama koje ih ne hrane (primjerice, dijete majka doji, ali dijete stvara privrženost i prema ocu koji mu pruža emocionalnu toplinu). Također, isto je moguće primijetiti i kod djece koja se rano rastaju od roditelja (kreću u vrtić) i tijekom tog razdoblja stvaraju jaku emocionalnu vezu- privrženost, prema svojoj igrački, medvjediću i drugim stvarima koje su im drage i koje im pružaju utjehu u danom trenutku (Berk, 2015).

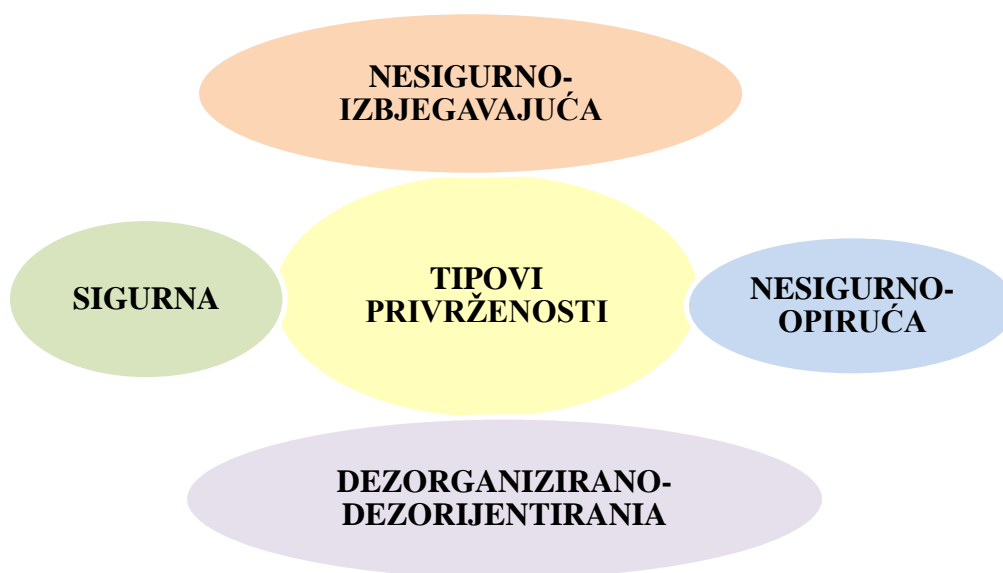
U literaturi postoje mnoga istraživanja, koja govore o povezanosti između socio-emocionalne razvijenosti djeteta/čovjeka i razvoja privrženosti kod njih, a najznačajnija je svakako Etološka teorija privrženosti autora Johna Bowlbya.

Etološka teorija privrženosti danas je najznačajnija, ali i najviše prihvaćena teorija privrženosti. Autor zaslužan za razvitak teorije je britanski psihoanalitičar John Bowlby, koji je prvi primijetio kako postoji znatna povezanost između razvitka emocionalne

veze djeteta s roditeljem/ skrbnikom i povećanja šanse preživljavanja djeteta (Berk, 2015). Bowlby smatra kako dijete ima određena, urođena ponašanja, koja osiguravaju djetetu da odrasla osoba bude uz njega. Takvim ponašanjem (primjerice, plakanjem) dijete odraslu osobu doziva i traži od njega pažnju- da ga se nahrani, presvuče, zaštiti..., kasnije, da mu se zadovolje potrebe vezane uz potrebe za istraživanjem, kretanjem, igranjem, učenjem... Na temelju toga Bowlby zaključuje kako „*odnos dojenčeta s roditeljem počinje kao skup urođenih signala koji pozivaju odraslog k sebi. Tijekom vremena, razvija se prava nježna veza, kojoj doprinose nove emocionalne i kognitivne sposobnosti kao i prethodno topla i osjetljiva briga*“ (Berk, 2015: 426).

Bowlbyevu Etološku teoriju privrženosti nadogradila je Mary Ainsworth (prema Vasta, Haith i Miller, 1997). Ainsworth na temelju ponašanja djeteta razlikuje tri tipa privrženosti, a kasnije je naveden i opisan još i četvrti tip privrženosti (prema Tatalović Vorkapić, 2020). (Slika 3).

Slika 3. Tipovi privrženosti

Prvi tip privrženosti je siguran tip privrženosti, a koji nastaje zahvaljujući pozitivnoj i zdravoj interakciji između djeteta i odrasle osobe u njegovoj neposrednoj okolini. „Figura privrženost“ će u svakoj situaciji prepoznati i razumjeti, ali i zadovoljiti potrebe djeteta, što razvija osjećaj sigurnosti kod djeteta (Tatalović Vorkapić, 2020). Sigurno privrženost djeca pokazivat će općenito manje straha, a više želje za sudjelovanjem i istraživanjem te za interakcijom s drugim osobama u svojoj okolini. Djece, koja su sigurno privrženost, ima i najviše (65%) (Mihić, Divljan, Stojić i Avramov, 2011). Nesigurno-izbjegavajuća privrženost je drugi tip privrženosti prema Ainsworth (1978, prema Tatalović Vorkapić, 2020), a nastaje kao rezultat toga da roditelji ne zadovoljavaju djetetove potrebe i želje. Tip je to privrženosti, koji je lako prepoznati po tome što takva djeca ulaze u novu sredinu bez većih pokazivanja negativnih emocija te se sami, vrlo brzo i lako umire. Nesigurno-izbjegavajuća djeca sebe doživljavaju kao nepoželjne, dok odrasle osobe vide kao nepouzdana, zbog čega neće tražiti nikakav kontakt s osobama u svojoj okolini. Mihić i suradnici (2011) navode kako je takve djece oko 20%. Treći tip privrženosti je nesigurno-opiruća privrženost. Djeca, kojih je takvih oko 15%, konstantno traže svoju „figuru privrženosti“ i svoju punu pozornost posvećuju upravo njoj. Obzirom da je roditelj takve djece nepredvidiv i nepouzdan, djeca samo njih prate, što im je od većeg interesa, nego sama igra. U novoj sredini, nesigurno-opiruća djeca ne žele pustiti svoju „figuru privrženosti“ te su im reakcije izuzetno snažne- plakanje, trčanje i vješanje po njima. Po povratku roditelja (pri odlasku djeteta iz skupine), djeca najčešće pokazuju bijes te ih je teško umiriti (Mihić i sur., 2011). Autori Main i Solomon (1990, prema Tatalović Vorkapić, 2020) naveli su i opisali četvrti tip privrženosti. Riječ je o vrsti privrženosti koju karakterizira i najveća nesigurnost kod djece, a naziva se dezorganizirano-dezorijentirani tip. U samoj pozadini razvitka takvog tipa privrženosti najčešće je traumatično iskustvo, kao što je zlostavljanje djeteta od strane roditelja, odnosno „figure privrženosti“. „Figura privrženosti“ nije djetetu adekvatno ispunjavala potrebe, zbog čega se dijete osjeća nevoljeno te s njima izbjegava socijalne odnose (Tatalović Vorkapić, 2020). Takve djece je vrlo malo, a u novoj sredini prepoznat će se po tome što će djetetovo ponašanje biti neobično (krene prema roditelju, vrati se, pa opet krene prema njemu...). Također, takva djeca su najčešće usporena i u „grču“, pokazuju strah, a traže utjehu stranca (Mihić i sur., 2011).

4. POLAZAK U VRTIĆ I PANDEMIJA KORONAVIRUSA

Već od svojih najmlađih dana, mogli bismo reći i od rođenja, djeca se susreću s novim situacijama, odnosno prijelazima iz poznatih u nepoznate sredine. Rano razdoblje je razdoblje najvećih promjena za svako dijete; to je period života u kojem se osoba suočava s najviše promjena, a koje sa sigurnošću ostavljaju posljedice na daljnji cjelokupni razvoj pojedinca (Tatalović Vorkapić, 2021). Takvi prijelazi razlikuju se po intenzitetu promijene, ali i po intenzitetu reakcije koju djeca pokazuju prema novonastaloj situaciji. S jedne strane, djeca se suočavaju s manje izazovnim promjenama (prijelazima), kao što je, na primjer, promjena rasporeda namještaja u njihovoj sobi te, s druge strane s izuzetno velikim promjenama, „životnim prekretnicama“, kao što su upis u ustanovu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja i kretanje u istu (Tatalović Vorkapić, 2019).

Dječji vrtić predstavlja bitnu značajku u djetetovu životu, u „*praćenju, prepoznavanju i poticanju dobrobiti djece*“ (Tatalović Vorkapić i Lončarić, 2014:102). Predškolsko razdoblje u djetetovom životu predstavlja ključno razdoblje za vrijeme kojega djeca stječu, razvijaju i usavršavaju vještine, koje će im biti ključne za njihov kasniji socijalni i akademski napredak (Tatalović Vorkapić i Lončarić, 2014). Kako bismo mogli razumjeti kontekst ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, u sljedećem poglavlju objasniti ćemo upravo što je to dječji vrtić, kao i organizaciju rada u njemu.

4.1. Organizacija rada u dječjem vrtiću

Dječji vrtić je „*osnovni organizacijski oblik za provođenje programe predškolskog odgoja*“ (Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece, 1991: 9). „*Dječji vrtić je mjesto življenja, igre i učenja djece i odraslih, otvoren je i fleksibilan. Njegova je cjelokupna organizacija usklađena s potrebama djeteta*“ (Mlinarević, 2004: 113).

U demokratskom sustavu, kakav danas poznajemo, od odgojno-obrazovnih ustanova za rani i predškolski odgoj i obrazovanje zahtijeva se stalan proces promatranja, praćenja i dokumentiranja cjelokupne djelatnosti i organizacije. Takva organizacija omogućuje poboljšavanje kvalitete cjelokupnog sustava, a sve kroz procese sagledavanja kvaliteta, zajedničku raspravu, kritičko promišljanje te kreativnost (Zelenčić, 2016). Ovakvo shvaćanje odgojno-obrazovnih ustanova dio je tek novije povijesti, a o čemu svjedoči i autorica Petrović-Sočo (2007) u djelu „Kontekst ustanove za rani odgoj i obrazovanje-holistički pristup“.

Dječji vrtić, točnije jaslice, se u povijesti gledao kao na mjesto, koje je trebalo osigurati da je dijete čisto, zdravo i sito. Drugim riječima, dječji vrtići imali su za zadatak čuvati djecu i pružati im isključivo zdravstvenu skrb. Takvo doba se, iz tog razloga, nazivalo medicinsko doba. Riječ je o periodu kada se sam pojam dječjeg vrtića razvijao, zbog čega se nije brinulo o cjelokupnom rastu i razvoju djeteta, a time se i zanemarivala kvaliteta cjelokupne organizacije ustanova ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja (Petrović-Sočo, 2007). Ovakva organizacija niti ne čudi, jer u mnogobrojnoj literaturi pronalazimo kako je se na dijete gledalo kao na „tabulu rasu“, kao na „praznu ploču“, koju je potrebno ispuniti. Ispuniti tu ploču mogla je samo odrasla osoba, u ovom slučaju odgajatelj, koja je prenosila sva svoja znanja na dijete, tj., „ulijevala ga u njega“ (Slunjski, 2001).

Suvremeno doba donosi novi pogled na dijete i djetinjstvo, a samim time i na organizaciju rada dječjih vrtića. Ako se sjetimo, u samom početku smo spomenuli kako je dijete, prema NKRPOO (2014), osobnost već od samog rođenja, dok je djetinjstvo razdoblje života svakog pojedinca, koje ima svoje vrijednosti i posebnosti. Dakle, sasvim nam je jasno kako se je bilo potrebno odmaknuti od tradicionalnih uvjerenja. Djeca „živeći uče i uče živeći“ (Miljak, 2009: 11) fraza je koja sama po sebi pokazuje koliko su djeca sposobna samostalno usvajati i oblikovati znanja, kroz razne aktivnosti i istraživanja, a na odgajatelju je pružiti djetetu podršku te ga ohrabrivati, kako bi ono moglo razviti samopouzdanje koje će mu biti potrebno za budući život (Malnar, Punčikar, Štrefanac i Vujičić, 2012).

Suvremeno doba dječji vrtić tumači kao ustanovu, koja za zadatak ima organizirati takvo okruženje, koje će biti stimulativno za svako dijete koje je uključeno u kontekst. Autorica Miljak (2009), uvelike ističe važnost dječjih vrtića, jer osiguravaju djeci razvojnu primjerenu i poticajnu sredinu, ali i individualni, stručan pristup svakom djetetu (Biškup, 2022). Razlog ovome je to što se danas dječji vrtić pretvara u „organizaciju koja uči“; u organizaciju koja, ne samo njeguje, već i odgaja i obrazuje djecu ranog i predškolskog uzrasta. Organizacija rada dječjih vrtića je od izuzetne važnosti i za niz kulturnih, socijalnih, političkih i ekonomskih pitanja pa je od izuzetne važnosti kako i na koji način se kreiraju i planiraju prostorno-materijalni uvjeti. Također, od nipošto manje važnosti, dječji vrtić je i organizacija u kojoj se djeca i odrasli susreću, u kojoj zajednički djeluju, (Petrović-Sočo, 2007), u kojoj zajednički stvaraju i kreiraju kurikulum (Slunjski, 2001), a sve kako bi pridonijeli cjelovitom rastu i razvoju svakog djeteta ponaosob.

Organizacija rada dječjih vrtića ključna je za sve aspekte djetetova rasta i razvoja, pa tako i za svaki trenutak djetetova boravka u skupini; „živa“ je to organizacija, koju čine međuljudski odnosi (Posavec i Vlah, 2019). Od izuzetne je važnosti organizacija rada dječjih vrtića tijekom razdoblja djetetova prijelaza iz obiteljskog okruženja u onaj vrtićki, kao i za cijeli period prilagodbe djeteta na dječji vrtić. Važno je za napomenuti kako u Republici Hrvatskoj po tom pitanju nema jasno utvrđenih organizacijskih odredbi, već je svaki dječji vrtić odgovoran za svoje organizacijske uvjete. Ono što je svakom dječjem vrtiću zajedničko, je to da im je u cilju osigurati zadovoljenje djetetove dobrobiti, što su istaknuli i autori Tatalović Vorkapić i Lončarić (2014): „*Djetetova sadašnja i buduća dobrobit svrha je djelovanja svih izravnih i neizravnih sudionika odgoja i obrazovanja*“ (NKRPOO, 2014, prema Tatalović Vorkapić i Lončarić, 2014:102). Organizacija rada dječjeg vrtića je, dakle, važna kako bismo mogli podignuti kvalitetu rada vrtića, a pri čemu moramo uzeti u obzir međuljudske odnose unutar organizacije ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

4.1.1. Dijete i njegovi odnosi s drugom djecom

„Dijete je kreativno i interaktivno biće koje aktivno sudjeluje u svom odgoju i socijalizaciji“ (Jurčević-Lozančić, 2011), kroz koje od svojih najranijih dana razvija socijalne kompetencije. *„Socijalna kompetencija se opisuje kao uključivanje osobnog znanja i vještina koje osoba razvija da bi se učinkovito nosila s mnogim i različitim izborima, izazovima i prilikama“* (Jurčević Lozančić, 2011: 272), a smatra se kako organizacije ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja nose ključnu ulogu u formiranju djetetovih socijalnih kompetencija. Ovako tumačenje nije čudno, jer je dječji vrtić mjesto u kojemu se svakodnevno stvaraju situacije za socijalne odnose, a samim time, i za prevladavanje problema koji iz tih situacija proizlaze (Mlinarević i Tomas, 2010). Djeca, koja se ponašaju prosocijalno, odnosno koja znaju primjereno odgovoriti na potrebe druge djece; ona djeca koja razumiju emocije vršnjaka, imaju veću vjerojatnost da će brže i lakše „prebroditi“ socijalne izazove s kojima su se suočili. Takva djeca nazivaju se socijalno kompetentnima (Cakić i Živčić-Bećirević, 2009).

Socijalne kompetencije se stvaraju i razvijaju tijekom vremena i kroz iskustvo. U predškolskom razdoblju se većina djece ponaša socijalno nekompetentno. Mnogi će reći i neprimjereno. Djeca doživljavaju ispade bijesa, odbijaju suradnju, povlače se..., što kao rezultat može imati neprihvatanje od vršnjaka, nepozivanje u igru te neznanje kako se u istu uključiti. Djetetova sposobnost da procijeni situaciju te da joj se prilagodi, omogućit će djetetu da ostvari interakciju s drugima u svom okruženju, ali i da postigne „zacrtane“ ciljeve (Cakić i Živčić-Bećirević, 2009).

Razvijanju socijalne kompetencije uvelike mogu u pomoći biti i tzv. mješovite dobne skupine. Takve dobne skupine nazivaju se još i heterogene, nerazvrstane..., a što upućuje na to da takve dobne skupine okupljaju djece različitih dobnih uzrasta, mogućnosti i vještina. Sama potreba za oformljivanjem takvih skupina potekla je od činjenice kako obiteljske zajednice obično čine djeca i ljudi različitih uzrasta, gdje svatko od svakoga može naučiti nešto novo (Evangelou, 2006).

4.1.2. Odnos djetete-roditelj-dječji vrtić

Prvi dani boravka u jaslicama i vrtiću predstavljaju svojevrsnu krizu za svako dijete. To razdoblje je za dijete vrlo osjetljivo pa je važno da u naš odnos s djetetom unosimo puno nježnosti, topline, strpljenja i razumijevanja. To se odnosi, prije svega, na roditelje djece koja tek polaze u vrtić. Dobra priprema djeteta, ali i samog roditelja, pomoći će djetetu da to razdoblje prilagodbe prebrodi što bezbolnije. U razdoblju prilagodbe važno je zadovoljiti i one primarne potrebe (za hranom, vodom, spavanjem, kretanjem...), kao i psihosocijalne potrebe djeteta (Rončević, 2006). Istraživanja su pokazala kako je od značajne važnosti kako roditelji u tim situacijama reagiraju na dijete te njihove emocije. Važno je da roditelji prikladno reagiraju na djetetove osjećaje, a ne da ih za njih kažnjavaju (Župančić i Hasikić, 2020). Istraživanja pokazuju kako roditelji, koji uspješno prepoznaju djetetove emocije, aktivira sustav, prvo skrbljenja, a potom sustav privrženog ponašanja djeteta (Bowlby, 1969/1982, prema Cakić, 2015), što je posebice važno za situaciju djetetova prijelaza iz obiteljskog okruženja u vrtićki, i to po prvi puta.

Roditelji su nezamjenjivi u odgoju i obrazovanju svoje djece. Svaki od njih ima svoje razloge upisa svoga djeteta u vrtić. Kod samog upisa, roditelji znaju što žele od vrtića za svoje dijete, pri čemu je uloga odgajatelja svakako važna, ali nikako ne jedina. Odgajatelj, iako profesionalac, ne nameće se roditelju, već s njim radi, surađuje i planira odgojno-obrazovni proces za njihovo dijete (Miljak, 1995). „*Suvremeni dječji vrtić mjesto je građenja kvalitetnih odnosa između odgajatelja i roditelja koje se temelji na povjerenju*“ (Kontoniemi i sur., 2007, prema Vlah i Tatalović Vorkapić, 2011: 66), s ciljem da ti isti odnosi prerastu u onaj partnerski. Partnerstvo dječjeg vrtića i obitelji djeteta toliko je važna tema u organizaciji rada ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, da je u NKRPOO (2014) postavljen kao jedno od načela samog kurikulumu. Između ostalog, u tom dijelu navodi se kako su „*roditelji partneri u vrtiću-zajednici koja uči te zagovornici i promotori odgojno-obrazovnoga procesa i posrednici prema lokalnoj zajednici*“ (NKRPOO, 2014: 13), što znači kako, ne samo da su roditelji prvi i najbliži djetetu, da ga najbolje poznaju..., već i da je važno kako se dječji vrtić predstavlja roditelju, jer on će na isti način predstavljati vrtić i njegov kontekst užoj i široj lokalnoj zajednici. Shodno tome, nužno je roditelje informirati o planu i programu

odgojno-obrazovnog rada dječjeg vrtića. Informiran roditelj lakše će prepoznati svoje mogućnosti, što će utjecati na povećanje kvalitete cjelokupnog procesa, a na dobrobit svih uključenih u odgojno-obrazovni proces djece rane i predškolske dobi (Zelenčić, 2016).

4.1.3. Odnos djeteta-roditelj-odgajatelj

„Odgajatelj je osoba koja stvara uvjete, potiče, savjetuje i rukovodi djetetovim aktivnostima te je istodobno i izvor važnih informacija za rješavanje zadataka. Njegova važna uloga u odgojno-obrazovnom procesu jest stvaranje zajednice u kojoj se djeca dobro osjećaju, odnosno u kojoj se svaki njezin član osjeća važnim i poštovanim, sigurnim u sebe, u svoje sposobnosti i životno iskustvo koje ima“ (Lučić, 2007, prema Tatalović Vorkapić i Jelić Puhalo, 2016:207).

Kompetentnost odgajatelja sve se češće ističe kao imperativ, jer je odgajatelj zadužen za sve aspekte djetetova rasta i razvoja, pa tako i za razvoj djetetovih socijalnih kompetencija. Ako se samo prisjetimo, znat ćemo da se socijalne kompetencije uče i razvijaju, a nikako ne nasljeđuju, niti se djeca s njima rađaju (Župančić i Hasinkić, 2020). Odgajatelj svojim ponašanjem utječe na to koje će obrasce ponašanja djeca razviti. Pozitivan, otvoren, ustrajan odgajatelj stvara istu takvu klimu unutar okruženja u kojemu radi i djeluje. Isto tako, negativan, pesimističan odgajatelj..., najvjerojatnije će utjecati na razvoj istih obrazaca ponašanja kod djece, a ti obrasci, jednom kad se razviju, teško se mijenjaju. To je, tzv., osobna karta odgajatelja, jer je cjelokupna organizacija rada dječjeg vrtića u rukama odgajatelja i njegove/njezine ličnosti (Tatalović Vorkapić i Jelić Puhalo, 2016).

Odgajatelj je odgovoran za stvaranje okruženja koje će motivirati dijete na želju za daljnjim napretkom tako što će kreirati sadržaje koji su odabrani „za njega (ne od njega!)“ (Slunjski, 2001: 15). Novi, ranije spomenuti, pogledi na dijete, odgajatelja navode na to da organizira okruženje u kojima će dijete moći samostalno izabrati s čime i s kime se želi igrati, na koji način će se nečime baviti; koje materijale će pri tome

koristiti, te koliko će se dugo u aktivnostima zadržati. Neophodno je pri tome osigurati da se dijete osjeća sigurno i slobodno. Dijete se mora osjećati dovoljno sposobno da upotrijebi nove predmete i da ih isproba na novi, njemu još neistraženi način (Miljak, 1996). Kompetencije odgajatelju omogućuju da dopuste djetetu mogućnost na pogrešku, jer kompetentan odgajatelj zna da je to djetetu prilika da nauči nešto novo (Malnar i sur., 2004), ali i da razvije samopouzdanje, kao i da shvati kako ono ima pravo na pogrešku (Miljković i Rijavec, 2004).

Zajedno s djecom, odgajatelj planira, priprema materijale i strukturira prostor, a u aktivnosti se uključuje onda kada je to potrebno. Odgajatelj se uključuje onda kada primijeti da se dijete ne osjeća dovoljno sigurno, ali i kada mu je potrebna podrška (Mlinarević, 2004)- upravo onakva kakva je u prijelaznim trenucima, kao i u trenucima djetetove prilagodbe na dječji vrtić.

4.2. Pandemija Koronavirusa

Krajem 2019. godine na Dalekom istoku, u Kini, pojavio se novi soj virusa, koji do tada nije bio poznat. Riječ je o virusu SARS-CoV-2 (Severe Acute Respiratory Syndrome Coronavirus-2), koji uzrokuje nastanak bolesti pod nazivom „COVID-19 (skraćeno od CoronaVirus Disease-19)“ (Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2020), a koji uzrokuje simptome slične onima koje osjećaju oboljeli od prehlade ili gripe, primjerice suhi kašalj, povišenu temperaturu, glavobolju, umor, nagli gubitak mirisa te gubitak ili promjena okusa i dr. (Vlada Republike Hrvatske, 2022).

Početak 2020. godine obilježilo je daljnje širenje virusa i to po cijelom svijetu. Prvi je to slučaj da se neki virus uspio raširiti na sve dijelove svijeta i pri tome uzrokovao da se promijene životi gotovo svih ljudi (Klarić 2020). Širenje virusa, a samim time i bolesti, utjecali su na pojavu sve češćih psiholoških reakcija kod ljudi, poput depresije, anksioznosti, stresa i sl. (Uzelac, Čepulić i Palić, 2021). Razmjeri širenja virusa bili su toliki da je proglašena pandemija poznata pod nazivom „pandemija Koronavirusa“.

Pandemija je uzrokovala iznimno veliku krizu diljem Planete Zemlje (Visković, 2022), a nije zaobišla niti Republiku Hrvatsku.

4.3. Organizacija rada dječjih vrtića uslijed pandemije Koronavirusa

Pandemija Koronavirusa, u ožujku 2020. godine, pred sve je javne ustanove postavila izazove s kojima se do tada niti jedna javna organizacija nije susrela. Bilo je to vrijeme kada je Stožer civilne zaštite objavio mjeru da se na neko vrijeme obustavi rad svih tih organizacija- situacija koja je poznatija pod engl. nazivom „lockdown“. Izuzev toga nije ostala niti organizacija rada ranih i predškolskih ustanova (Višnjić-Jevtić i Visković, 2021).

Razdoblje „lockdowna“ za vrtiće, odnosno odgajatelje i roditelje, značilo je naučiti kako živjeti i raditi, surađivati i u novonastalim okolnostima (Višnjić-Jevtić, 2022). Bilo je to razdoblje kada se partnerstvo s roditeljima trebalo ostvariti putem internetskih stranica (Burić, 2020) i koje je nagnalo sve da se dodatno tehnološki obrazuju, kako bi se osmišljeni odgojno-obrazovni programi predstavili roditeljima (Lozančić i Kudek (2021). Bilo je to razdoblje kada je važno bilo upoznati roditelje/skrbnike s time kako je obitelj prva zajednica u kojoj dijete raste i razvija se; prva zajednica koja ga uči kako se nositi sa stresom i izazovima (Oremuš, Glavor, i Penava-Polić, 2022). Vrtići diljem Republike Hrvatske organizirali su svoje Internet platforme tako da su na njih postavili ideje za roditelje za rad s djecom kod kuće. Također, odgajatelj u suradnji s ravnateljima i stručnim suradnicima, redovito su obavještavali roditelje o novonastaloj situacije, tako što su im davali i savijete kako se s njima nositi- ne samo upućeno za dobrobit djeteta, već i za dobrobit roditelja i cjelokupnih obitelji općenito. Bili su to savjeti kojima je za cilj bilo stvoriti bogato, poticajno okružje u obiteljskim domovima, kako bi se djeca uključila u kvalitetan odgojno-obrazovni proces čak i onda kada su dječji vrtići bili zatvoreni. Odgajatelji, ravnatelji i stručni suradnici su zajedničkim snagama radili na svemu kako bi se negativan utjecaj pandemije na opće zdravlje stanovništva umanjio, pa čak i anulirao ukoliko su to prilike dopuštale (Oremuš i sur., 2022). Grad Karlovac je, s

istim ciljem, donio odluku da se obustavi plaćanje boravka u dječjim vrtićima na području grada tijekom tog iznimno izazovnog razdoblja (Mlačak, 2020).

Povratak u ustanove ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, nakon proglašenja kraja „lockdowna“, značio je nove organizacijske uvjete. Uvedene su obvezne medicinske maske kod svih zaposlenika ustanove, kao i roditelje/skrbnike, koji su djecu dovodili i odvodili iz vrtića. Obvezatno je bilo i mjerenje temperature za sve koji su ulazili ustanovu i izlazili iz nje, pri čemu su se koristili beskontaktni toplomjeri kako bi se što više umanjila mogućnost prijenosa virusa. Vrijeme koje su roditelji/skrbnici smjeli provoditi u ustanovi u potpunosti se umanjilo, što je osobito bilo značajno za razdoblje prvog dolaska djece i roditelja u ustanovu (poznatije pod nazivom prijelazno razdoblje i razdoblje prilagodbe). Još jedna mjera koja je utjecala na organizaciju rada bila je propisana obvezatna samoizolacija za sve oboljele, kao i izolacija za sve koji su bili u kontaktu s oboljelim, zaraženim osobama. Ova mjera prouzrokovala je stalno izbjivanje djece, odgajatelja, pa ponekad i cijelih skupina iz vrtića.

U trećem mjesecu 2022. godine donijete su nove mjere, koje su značile „vraćanje na staro“. Točnije 18.3. Hrvatski zavod za javno zdravstvo je na svojim internetskim stranicama objavilo kako se ukida samoizolacija za djecu rane i predškolske dobi (Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2022). Od 7. travnja 2022. godine Vlada Republike Hrvatske donijela je nove odredbe kojima je medicinsku masku još uvijek obvezno imati u zdravstvenim ustanovama, kao i ustanovama koje pružaju bilo kakvu zdravstvenu uslugu (Vlada Republike Hrvatske, 2022). Navedeno je značilo kako po prvi puta u dvije godine više nije potrebno nositi medicinsku masku u ustanovama odgoja i obrazovanja, a shodno tome niti u dječjim vrtićima, što je organizaciju dječjih vrtića vratilo na stanje kakvo je bilo prije proglašenja same pandemije.

4.3.1. Organizacija prijelaza djece tijekom pandemije Koronavirusa

Svaki dječji vrtić u Republici Hrvatskoj ima pravo na svoje organizacijske uvjete kada je riječ o organizaciji rada dječjih vrtića tijekom razdoblja prijelaza djece iz obiteljskog u vrtićko okruženje, kao i za cjelokupnu organizaciju rada tijekom razdoblja prilagodbe na vrtić.

Dječji vrtić u Karlovcu rad je organizirao prema aktualnim mjerama Civilne zaštite grada Karlovca, kao i prema preporukama iste. U rujnu 2020. godine postojale su sljedeće mjere: novoupisana djeca i roditelji djece u skupine su po prvi puta ulazili u manjim skupinama u tri navrata (u svakom navratu po šestoro djece), po petnaest (15) minuta. S djecom je ulazio samo jedan roditelj/skrbnik, što je bio prvi takav slučaj, jer su do tada u skupinu smjela ući oba roditelja i biti u skupini po oko sat vremena. Već nakon trećeg dana djeca su postepeno počela ulaziti samostalno u skupinu i bila su u njoj prema procjeni odgajatelja (jedan sat pa na više, ovisno o emocionalnoj reakciji djeteta). Roditelji su djecu čekali izvan ustanova, a dolazili su po djecu ili prema ranijem dogovoru ili prema pozivu ukoliko bi za to postojao razlog. U skupini nisu smjele biti plišane igračke i općenito sve mekane, plišane stvari, što djeci nerijetko pruža utjehu. Razdoblje prilagodbe djece u prosjeku je trajao kao i u tipičnim vremenima.

U rujnu 2021. godine rad dječjeg vrtića organizirao se prema tadašnjim mjerama i preporukama, ali i prema iskustvu djelatnika prethodne godine. Djeca i roditelji opet su bili podijeljeni u tri skupine (kao i prethodne), ali s razlikom tom što su djeca i roditelji smjeli u skupini boraviti po sat vremena. U skupinu su vraćene plišane igračke, deke, mekane spužve, koje su se redovito prale i dezinficirale. Razdoblje prilagodbe djece u prosjeku je trajao jednako dugo kao i u prethodnim razdobljima.

5. CILJ, PROBLEMI I HIPOTEZE ISTRAŽIVANJA

Cilj diplomskog rada bio je ispitati organizaciju rada dječjeg vrtića u Karlovcu za vrijeme prijelaza djece iz obiteljskog okruženja u vrtićku tijekom pandemije Koronavirusa.

Kako bi se cilj mogao ispuniti, postavljena su tri istraživačka problema:

- 1) Proučiti organizaciju prijelaza i prilagodbe u dječjem vrtiću u Karlovcu s obzirom na uvjete pandemije Koronavirusa iz perspektive djece rane dobi.
- 2) Proučiti organizaciju prijelaza i prilagodbe u dječjem vrtiću u Karlovcu s obzirom na uvjete pandemije Koronavirusa iz perspektive odgajatelja/ica.
- 3) Proučiti organizaciju prijelaza i prilagodbe u dječjem vrtiću u Karlovcu s obzirom na uvjete pandemije Koronavirusa iz perspektive roditelja djece rane dobi.

Na temelju postavljena tri istraživačka problema, može se postaviti jedna hipoteza za sve zajedno, te se očekuju utvrđivanje i pozitivnih i negativnih aspekata proučavane organizacije prijelaza i prilagodbe u dječjem vrtiću u Karlovcu s obzirom na uvjete pandemije Koronavirusa iz sve ti perspektive, odnosno umjerene razine slaganja s tvrdnjama iz primijenjenih skala.

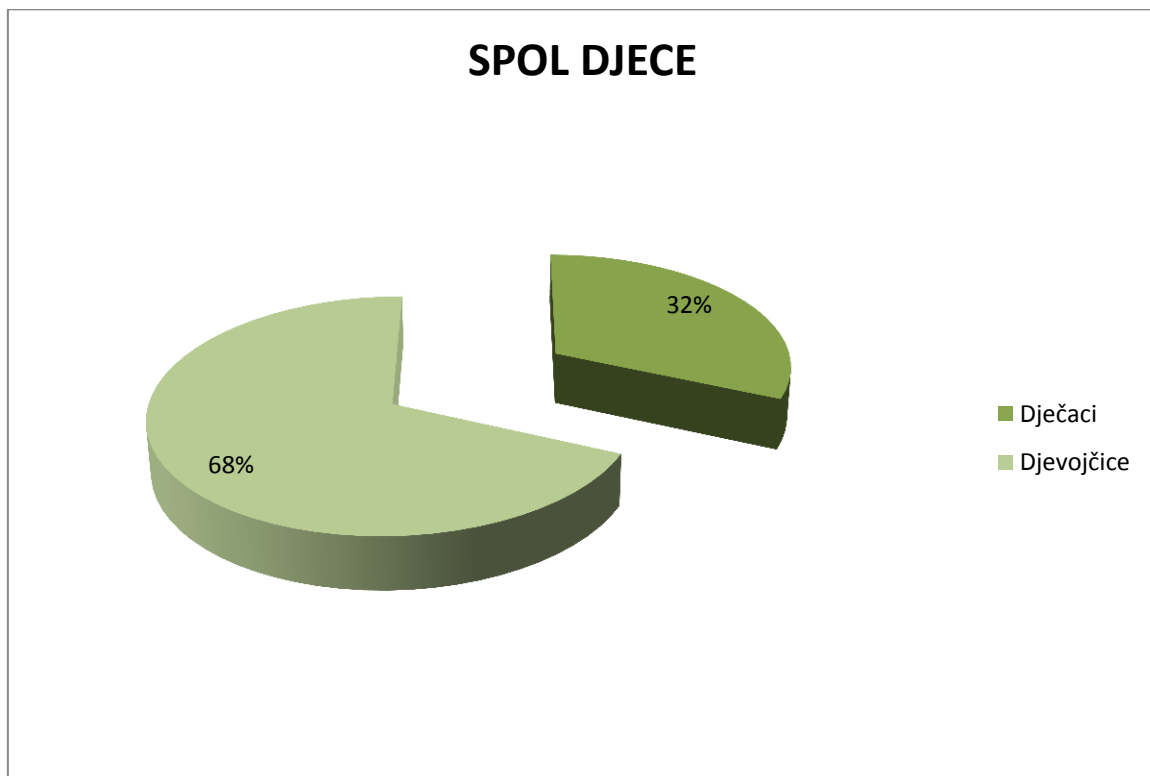
6. METODA

Istraživanje je provedeno u dječjem vrtiću u Karlovcu u kojemu su sudjelovali odgajatelji/ce iz vrtića te roditelji djece.

6.1. Sudionici

U istraživanju je sudjelovalo 57 dijete (N=57), od čega 18 dječaka i 39 djevojčica (Slika 4) prosječne dobi od $M=1,98$ godina ($SD=0,53$; u rasponu od 1,2 do 3,4 godine). Sva djeca pohađaju vrtićke skupine. U istraživanju nije sudjelovalo niti jedno dijete s posebnim potrebama.

Slika 4. Raspodjela djece prema spolu

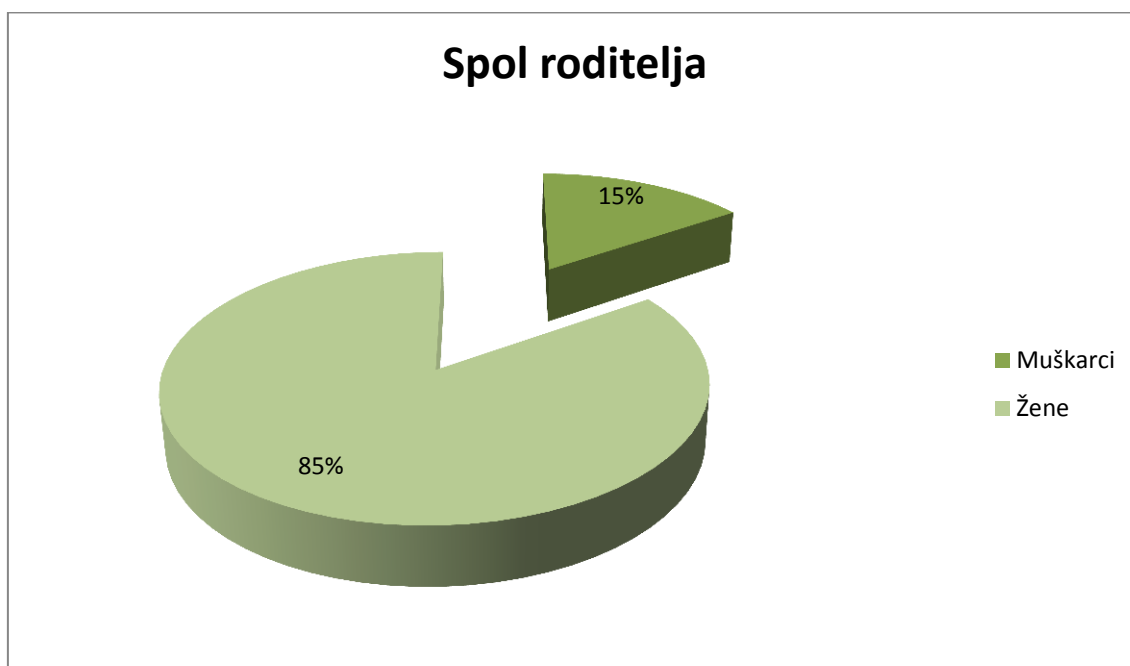

U istraživanju je sudjelovalo 64 odgajatelja/ica. Svi odgajatelji bili su ženskog spola. Uzorak su činile odgajateljice od 24 godine do 62 godine. Prosječna dob odgojitelja/ica bila je $M=40,75$ godina ($SD=9,77$). Radni staž odgojitelja bio je od 1 godine do 42 godine, dok je prosječni radni staž odgajatelja/ica $M=13,77$ godina ($SD=10,47$).

Ukupno 54 roditelja sudjelovalo je u istraživanju, od čega ih je 45 (83,3%) bilo ženskog spola, dok ih je 9 (16,7%) bilo muškog spola (Slika 5). Uzorak su činili roditelji od 21 do 44 godine, prosječne dobi od $M=30,70$ godina ($SD=5,40$). Od ukupnog broja od 54 roditelja, njih 44 je zabilježilo da je u braku (81,5%), dok ih je 7-ero zabilježilo da živi u izvanbračnoj zajednici (13%), odnosno njih 3 (5,6%) je zabilježilo da je razvedeno. Riječ je o roditeljima djece u jasličkim skupinama (53,7%-njih 29-ero) i onima čija djeca pohađaju vrtičke skupine u vrtiću u gradu Karlovcu (46,3%- njih 25-ero). Prosječna dob djece je $M=2,81$ godina ($SD=1,15$). U ispunjavanju ankete nisu sudjelovali roditelji djece s posebnim potrebama.

Slika 5. Raspodjela roditelja prema spolu

6.2. Mjerni instrumenti

Pod mentorstvom prof. dr. sc. Sanje Tatalović Vorkapić, za potrebe istraživanja kreirana su dva mjerna instrumenta. Mjerni instrumenti dio su projekta „*Dobrobit djece u prijelaznim životnim periodima: Empirijska provjera Ekološko-dinamičkog modela*“, jer je i sami diplomski rad izrađen u sklopu tog projekta. Istraživački dio rada imao je za cilj ispitati stavove i percepcije djece rane i predškolske dobi, kao i stavove i odgovornosti o organizaciji prijelaza i prilagodbe u razdobljima pandemije Koronavirusa. Svi podaci obrađeni su na grupnoj razini čime se osigurala anonimnost svih ispitanika.

Djeca rane i predškolske dobi ispitana su putem strukturiranog intervjua, koji se sastojao od 6 pitanja. Obzirom da su ispitanici bila djeca rane dobi koja su polazila jasličke skupine, za potrebe dobivanja odgovora na pitanja koristile su se dvije identične plišane lutke za ruke u obliku psa (djeci poznate životinje). Sva pitanja kreirana su isključivo za potrebe provođenja istraživanja ovog diplomskog rada, a sa svrhom izrade diplomskog rada, poboljšanja organizacijske prijelaza i prilagodbe u dječjim vrtićima.

Odgajatelji/ce su ispitani/e putem ankete. Anketa se sastojala od uvodnog dijela, procjene njihove suradnje u dječjem vrtiću tijekom pandemije, procjenu tijekom prilagodbe, te procjene suradnje s roditeljima djece tijekom pandemije. Na kraju ankete dva otvorena pitanja na koja su odgovajatelji/ce trebali/e navesti sve značajne aspekte prijelaza i prilagodbe na koje je pandemija Koronavirusa značajno negativno (prvo pitanje), a potom i pozitivno (drugo pitanje) utjecala. Svrha ankete je izrada diplomskog rada, kao i poboljšanje organizacije rada u dječjim vrtićima tijekom razdoblja prijelaza i adaptacije.

U uvodnom dijelu ankete odgovajatelji/ce su upisivali/e svoje opće podatke (spol, dob, radni staž, naziv vrtića, naziv grada). U dijelu ankete koji je ispitivao procjenu suradnje odgovajatelja u dječjem vrtiću tijekom pandemije postavljena su 46 pitanja (46 čestice), a koja su bila postavljena Likertovim tipom sa skalama od 1 do 5 (*1= Ne slažem se, 2= Djelomično se ne slažem, 3= Možda, 4= Djelomično se slažem, 5= Slažem se*). Primjer postavljenog pitanja je: „*Prije polaska djeteta u jaslice/vrtić, roditelji su dobili nove izmijenjene informacije i savjete u skladu s novonastalom situacijom uzrokovanom*

Koronavirusom“. Od 44 čestice jedno pitanje otvorenog tipa, a glasilo je: „*Molim vas, navedite koje su sve prijelazne objekte koristila djeca u vašoj odgojno-obrazovnoj skupini*“.

Ispitanicima su postavljena i dva otvorena pitanja: „*Molim vas, navedite sve značajne aspekte prijelaza i prilagodbe na koje je pandemija Koronavirusa značajno NEGATIVNO utjecala*“ i „*Molim vas, navedite sve značajne aspekte prijelaza i prilagodbe na koje je pandemija Koronavirusa POZITIVNO utjecala*“.

Naposljetku, postavljana su pitanja koja su u vezi ispitivanja tijekom prilagodbe. Pitanja su bila sljedeća: „*Općenito kvaliteta suradnje s roditeljima djece tijekom pandemije je: 1) Vrlo visoka, 2) Visoka, 3) Srednja, 4) Niska, 5) Vrlo niska; Tijekom adaptacije u vrijeme pandemije je bilo poteškoća: 1) U potpunosti je bilo, 2) Djelomično je bilo, 3) I bilo je i nije bilo, 4) Djelomično nije bilo, 5) U potpunosti nije bilo; Adaptacija tijekom pandemije je protekla: 1) Zadovoljavajuće, 2) Djelomično zadovoljavajuće, 3) Osrednje, 4) Djelomično nezadovoljavajuće, 5) Nezadovoljavajuće*“. Posljednje pitanje cjelokupnog upitnika bilo je: „*Tijek adaptacije tijekom pandemije objašnjavate: 1) Dječjim temperamentom, 2) Temperamentom roditelja, 3) Vrstom privrženosti između roditelja i djeteta, 4) (Ne)pripremljenosti roditelja i djeteta na novu situaciju, 5) Načinu komunikacije roditelja i djeteta, 6) Planom i načinom organizacije adaptacije u vrtiću, 7) Općom obiteljskom situacijom tog djeteta, 8) Posebnim potrebama ovog djeteta, 9) Načinom suradnje s roditeljem/ima, 10) Čestom pobolijevanju djeteta, 11) Nečim drugim*“. Ispitanici su na to pitanje imali prilike zaokružiti i više odgovora, a za koje su smatrali da je odgovor na pitanje. Pod točkom „11)“ ispitanici su imali priliku samostalno upisati odgovor za koji su oni smatrali da je ispravan.

Roditelji su ispitani putem ankete, koju su činila pitanja slična onim koja su postavljena odgajateljima/icama. Za razliku od odgajatelja, roditelji su imali prilike odgovoriti i na pitanja koja su se ticala njihove procjene suradnje sa zajednicom.

Skale su pokazale zadovoljavajuće razine pouzdanosti.

6.3. Postupak

Za potrebe provođenja istraživanja, Učiteljski fakultet izdao je molbu za dopuštenje provođenja istraživanja u dječjem vrtiću u Karlovcu. Zamolba je bila izdana i potpisana od strane dekanice Učiteljskog fakulteta u Rijeci i mentorice. Izdana molba proslijeđena je ravnateljici dječjeg vrtića u Karlovcu, kako bi se dobilo dopuštenje za provođenje istraživanja u svrhu izrade diplomskog rada. Nakon dobivanja odobrenja od ravnateljice dječjeg vrtića u Karlovcu, provedeno je istraživanje s djecom, roditeljima i odgajateljima zaposlenima u vrtiću. Djeca, rane dobi, ispitana su unutar svojih skupina pomoću dvije identične plišane, ručne lutke u obliku pasa (domicilnih životinja, svoj djeci dobro poznatih). Djeci su postavljena šest pitanja: „*Ovaj psić voli dolaziti u vrtić*“ / „*Ovaj psić ne voli dolaziti u vrtić*“; „*Ovaj psić je jako sretan u vrtiću*“ / „*Ovaj psić baš nije sretan u vrtiću*“; „*Ovaj psić voli biti s prijateljima u vrtiću*“ / „*Ovaj psić ne voli biti s prijateljima u vrtiću*“; „*Ovaj psić brzo pozdravi mamu i tatu*“ / „*Ovaj psić je tužan kada treba pozdraviti mamu i tatu na odlasku*“, „*Ovog psića nije strah virusa*“ / „*Ovog psića je jako strah virusa*“ i, na kraju, „*Ovog psića ne smetaju maske za lice*“ / „*Ovom psiću jako smetaju maske za lice*“). Dok su se pokazivale lutke, odgajatelj ispitivač je koristio mimiku lica kako bi izrazio emociju koju izjava nosi (Slika 6, Slika 7, Slika 8 i Slika 9). S djecom se je pokušalo raditi „jedan na jedan“, kako bi svako dijete imalo prilike izraziti svoje mišljenje. Nakon svakog seta pitanja (dva oprečna) djecu se je pitalo da pokažu prstićem koji im se psić više sviđa (Slika 10).

Slike 6. i 7. Prikazuju mimiku odgajatelja dok „psić“ djetetu govori pozitivne navode „Ovaj psić voli dolaziti u vrtić!“

Slika 8. i 9. Prikazuju mimiku odgajatelja dok „psić“ djetetu govori negativne navode

Slika 10. Dijete pokazuje prstićem koji mu se psić više sviđa

Odgajatelji/ce su ispitani/e putem upitnika, koji je ranije opisan. Potrebno vrijeme za ispunjavanje upitnika bilo je oko pet do deset minuta. Obzirom na važnost provedbe ovog istraživanja u znanstvenom i praktičnom smislu, odgajatelji/ce su zamoljeni/e za iskrenost.

Roditelji su ispitani putem upitnika za čije je rješavanje bilo potrebno između, također, pet i deset minuta. Ankete su podijeljene roditeljima putem e-maila u suradnji s odgajateljima drugih jasličkih skupina.

Istraživanje je bilo dobrovoljno i anonimno te je osigurana potpuna privatnost svih osoba koje su sudjelovale u istraživanju. Rezultati su obrađeni na grupnoj razini, a obrađeni su kvalitativnom i kvantitativnom analizom u SPSS 22. programu.

7. REZULTATI I RASPRAVA

7.1. Organizacija prijelaza i prilagodbe u dječjem vrtiću u Karlovcu s obzirom na uvjete pandemije Koronavirusa iz perspektive djece jasličkih skupina

U istraživanju su sudjelovala djeca iz jasličkih skupina. Obzirom na to da je dio djece u predverbalnoj fazi govornoga razvoja, pitanja su postavljena u obliku tvrdnji, a uz pomoć dvije identične plišane, ručne lutke pasa. Svaka lutka označavala je jednu izjavu (jedna je pozitivna, a druga negativna- ispitivač mimikom prati izjavu), od čega je uvijek prvo bila iskazana ona pozitivna. Dok je ispitivač s djecom komunicirao, osoba od povjerenja (odgajatelj pomagač), bilježio je rezultate u tablicu. Svako dijete je imalo svoju tablicu, kako bi se kasnije lakše mogli dobiveni podaci analizirati.

U priloženoj Tablici 1 prikazane su frekvencije odgovora djece na 12 pitanja (6 oprečnih).

Tablica 1. Frekvencije odgovora djece rane dobi

Pitanja:	1	2
1) Ovaj psić voli dolaziti u vrtić 2) Ovaj psić ne voli dolaziti u vrtić Pokaži mi s prstićem koji ti se psić više sviđa?	53	4
1) Ovaj psić je jako sretan u vrtiću 2) Ovaj psić baš nije sretan u vrtiću Pokaži mi s prstićem koji ti se psić više sviđa?	51	6
1) Ovaj psić voli biti s prijateljima u vrtiću 2) Ovaj psić ne voli biti s prijateljima u vrtiću Pokaži mi s prstićem koji ti se psić više sviđa?	49	7
1) Ovaj psić brzo pozdravi mamu i tatu na odlasku 2) Ovaj psić je tužan kada treba pozdraviti mamu i tatu na odlasku Pokaži mi s prstićem koji ti se psić više sviđa?	47	9
1) Ovog psića nije strah virusa 2) Ovog psića je jako strah virusa Pokaži mi s prstićem koji ti se psić više sviđa?	43	14
1) Ovog psića ne smetaju maske za lice 2) Ovog psića jako smetaju maske za lice Pokaži mi s prstićem koji ti se psić više sviđa?	53	4

Od 57 djeteta (N=57) njih 53 (N=53) pokazuje prstom na psića, koji je izrekao tvrdnju „*Ovaj psić voli dolaziti u vrtić*“, dok ih je četvero pokazalo prstom na drugog psića „*Ovaj psić ne voli dolaziti u vrtić*“. Svih četvero koji su pokazali prstom na psa koji je izrekao drugu tvrdnju češće su pobolijevali što bi moglo objasniti dobivene rezultate.

Druga skupina tvrdnji „*Ovaj psić je jako sretan u vrtiću*“ i „*Ovaj psić baš nije sretan u vrtiću*“ ponovno je pokazala kako je više djece pokazalo prstom na pozitivnu tvrdnju (njih 51).

Na treću skupinu tvrdnji „*Ovaj psić voli biti s prijateljima u vrtiću*“ i „*Ovaj psić ne voli biti s prijateljima u vrtiću*“ više djece (N=28) pokazuje prstom na pozitivnu tvrdnju i time pokazuje kako „*vole biti s prijateljima u vrtiću*“.

Ukupno 26 djece (N=49) pokazuje prstom na psića koji izjavljuje da „*Ovaj psić brzo pozdravi mamu i tatu na odlasku*“, dok ih 7 (N=7) pokazuje prstom na psića koji izjavljuje „*Ovaj psić je tužan kada treba pozdraviti mamu i tatu na odlasku*“.

Na „*Ovog psića nije strah virusa*“ pokazuje 43 djeteta (N=43), a ostalih 14-ero pokazuje na psića „*Ovog psića je jako strah virusa*“. Dok ih njih 10 više pokazuju na psa koji iskazuju tvrdnju kako mu ne smetaju maske za lice („*Ovog psića ne smetaju maske za lice*“) (N=53) , a ostalih 4-ero ih pokazuje na psića sa izjavom „*Ovog psića jako smetaju maske za lice*“.

Zaključujemo kako djeca imaju pozitivan stav prema vrtiću, boravku u njemu i općenito o novonastaloj situaciji, pandemiji Koronavirusa. Većina djece je pokazivala na psića koji izjavljuje pozitivne tvrdnje, čime se pokazuje njihov stav prema navedenom. Dobiveni rezultati mogli bi se objasniti i time što je istraživanje provedeno nakon što su djeca već više mjeseci imala priliku polaziti dječji vrtić. Djeca se već dobro međusobno poznaju, upoznali su odgajatelje, ali i pravila, što, ukoliko se prisjetimo, uvelike utječe na ponašanje djece u skupini i njihove emocionalne reakcije.

Gotovo sva djeca redovito su boravila u vrtiću, što je svakako utjecalo na osjećaj sigurnosti koju osjećaju u sobi dnevnog boravka skupine koju pohađaju. Dok su se lutke

pokazivale, sva djeca su se smiješila i pokazivala su zanimanje za lutkama, što se vidjelo prema načinu na koji gledaju lutke i opipavaju ih.

Ono što se izdvaja, kao iznimno pozitivno, je činjenica kako većina djece rane dobi pokazuje na lutke koje imaju pozitivan stav prema pandemiji Koronavirusa. Naime, njih 43 izjavljuje kako se ne boji niti virusa, niti im smetaju maske za lice (njih 53). Ove rezultate možemo sagledati i s određenim odmakom, jer je istraživanje provedeno u mjesecima kada se maske već neko vrijeme u dječjem vrtiću ne koriste. Isto tako, i ostale mjere, poput izolacije cjelokupnih skupina, konstantnog mjerenja temperature i sl., ublažene su.

Kako bi rezultati bili pouzdaniji, bilo bi poželjno istraživanje provesti na većem uzorku djece rane dobi, kao i u različitim vremenskim periodima, odnosno u različitim mjesecima, kako bi u istraživanju mogla prisustvovati djeca koja su tek upisana u vrtić i u procesu su prilagodbe na isti.

7.2. Organizacija prijelaza i prilagodbe u dječjem vrtiću u Karlovcu s obzirom na uvjete pandemije Koronavirusa iz perspektive odgajatelja

Odgajateljima dječjeg vrtića u Karlovcu podijeljene su ankete s ciljem utvrđivanjem organizacije prijelaza i prilagodbe djece u dječjem vrtiću u Karlovcu iz njihove perspektive. Kao što je ranije navedeno, anketa se sastojala od sljedećih cjelina: uvodnog dijela, procjene njihove suradnje u dječjem vrtiću tijekom pandemije, procjene suradnje s roditeljima djece tijekom pandemije i procjenu tijeka prilagodbe. U anketi su postavljena i dva otvorena pitanja: „*Molim vas, navedite sve značajne aspekte prijelaza i prilagodbe na koje je pandemija Koronavirusa značajno NEGATIVNO utjecala*“ i „*Molim vas, navedite sve značajne aspekte prijelaza i prilagodbe na koje je pandemija Koronavirusa POZITIVNO utjecala*“.

Na pitanje „*Profesionalno sam se educirao/la iz područja prijelaza i prilagodbe*“ njih 11 odgovara s „*da*“, dok ih ostalih 53 odgovara s „*ne*“, što se izdvaja kao moguće zabrinjavajući podatak. Isto tako, nimalo ohrabrujući rezultati dani su na pitanje „*Profesionalno sam se educirao/la iz područja suočavanja s pandemijom, mentalnog zdravlja, itd.*“. Naime, njih svega 7 je odgovorilo s „*da*“, dok ih je ostalih 57 odgovorilo „*ne*“. Rizici po mentalno zdravlje svih odgojno-obrazovnih profesionalaca, sve su veći, a ovime se pokazuje kako je njihova educiranost vezana uz taj problem, izuzetno niska. Ne poznavanje tih rizika, kao i neznanje kako se s njima nositi, otežavaju način rada u odgojno-obrazovnim ustanovama (Kusturin, 2007). Dobiveni rezultati upućuju na to kako se još uvijek premalo pozornosti posvećuje mentalnom zdravlju zaposlenika, ali i ostalih ljudi i djece, koji su dio odgojno-obrazovnog sustava te da dječji vrtić u Karlovcu nije iznimka.

Ukoliko dobivene podatke promotrimo sa stajališta o profesionalnom razvoju odgajatelja, tada moramo znati kako kvaliteta odgojno-obrazovnog procesa u dječjim vrtićima ovisi upravo o tome. U suvremeno doba teži se takvom profesionalno usavršavanju odgajatelja koji ima „*transformacijski potencijal*“ (NKRPOO, 2014), jer se svi temelji „*za odgovoran i proaktivan pristup izgradnji profesionalizma nalazi unutar same profesije*“ (Fatović, 2016: 628). I nije to pitanje samo jednog odgajatelja, profesionalni razvoj je zajednički proces svih djelatnika zaposlenih u ustanovu. Samo profesionalnim razvojem možemo mijenjati kulturu odgojno-obrazovne skupine, možemo govoriti o otvorenosti i uključenosti svih sudionika u odgojno-obrazovnom procesu, a posljedično i o poboljšanju cjelokupne organizacije rada dječjih vrtića (Vujičić i Tambolaš, 2017).

Procjena odgajatelja/ica o suradnji u vrtiću tijekom prilagodbe donijelo je većinom pozitivne rezultate. Na pitanje „*U vrtiću u kojem radim provodi se određeni oblik prilagodbe na jaslice/vrtić*“ odgovor „*slažem se*“ zabilježili su sve odgajateljice (N=64). Odgajatelji/ce se „*slažu*“ (N=58) kako „*Prije polaska djeteta u jaslice/vrtić roditelji dobiju osnovne informacije i savjete kako bi se olakšala prilagodba djece u vrtiću*“, dok ih je ostalih 6 (N=6) odgovorilo s „*djelomično se slažem*“. Odgojitelji se slažu (N=64) kako su roditelji prije polaska djeteta u jaslice/vrtić dobili nove izmijenjene informacije i savjete u skladu sa novonastalom situacijom uzrokovanom

Koronavirusom, a, također, odgajatelji se slažu (N=64) da informacije i savjeti koje roditelji dobiju u vrtiću pomažu im u olakšavanju prilagodbe djece na jaslice/vrtić. Svih 64 ispitanika odgovara kako oni kao odgajatelji imaju važnu ulogu u procesu prilagodbe djece na vrtić. Većina odgajatelja/ica, na pitanje dobivaju li povratne informacije o aktivnostima i ponašanju djece tijekom perioda adaptacije, odgovara s „*možda*“ (N=46). Trinaest (N=13) odgajatelja odgovara s „*djelomično se slažem*“, 4 ih odgovara sa „*slažem se*“, a jedan odgajatelj odgovara s „*djelomično se ne slažem*“. Odgajatelji se „*djelomično*“ slažu s time da roditelji traže stručne savjete od odgajatelja s ciljem olakšavanja prilagodbe djece u vrtiću (N=44). S tvrdnjom se „*slaže*“ 17 (N=17) odgajatelja, a „*djelomično*“ se ne slaže njih 2 (N=2). Jedan odgajatelj na tvrdnju odgovara s „*ne slažem se*“. Odgajatelji odgovaraju kako se slažu s time da imaju mogućnost davanja prijedloga za planiranje, organizaciju i način provedbe adaptacije u vrtiću u kojem rade (N=38), dok ih je 25 (N=25) zabilježilo kako se „*djelomično*“ slaže s tvrdnjom. S tvrdnjom se „*djelomično*“ ne slaže jedan odgajatelj. Odgajatelji su zabilježili kako se „*djelomično*“ slažu da je njihova suradnja sa stručnim suradnicima zadovoljavajuća (N=50), slažu se 6 odgajatelja (N=6), „*možda*“ njih također 6 (N=6), a po jedan odgajatelj se ne slaže s tvrdnjom i „*djelomično se ne slaže*“ s tvrdnjom. Odgajatelji su također zabilježili kako se djelomično slažu s time da ih roditelji informiraju o napretku djece u periodu samostalnog boravka djeteta tijekom prilagodbe izvan vrtića (N=52), slažu se 9 odgajatelja, a „*možda*“ 2 odgajatelja. Jedan odgajatelj se ne slaže s tvrdnjom. Odgajatelji su se izjasnili kako se slažu s tvrdnjom da su roditelji obavijestili odgajatelje o tome da dijete ima strah od zaštitnih maski (N=61), a njih 3 je odgovorilo s „*djelomično se slažem*“. Odgajatelji se slažu da se daljnji tijek adaptacije organizira u skladu s potrebama djece (N=63), jedan odgajatelj je odgovorio s „*djelomično se slažem*“. Odgajatelji su zabilježili kako se slažu s tvrdnjom informacije i savjeti koji su dani roditeljima pomažu u lakšem suočavanju s izazovima tijekom prilagodbe njihovog/ve djeteta/ce (N=59). Ostalih 5 se djelomično slaže s tvrdnjom. Odgajatelji se djelomično slažu s tvrdnjom kako većina djece nema težak prijelaz iz obiteljskog doma u jaslice/vrtić (N=53), dok je „*možda*“ zabilježilo 8 odgajatelja (N=8). Jedan odgajatelj je odgovorio sa „*slažem se*“, jedan odgajatelj je zabilježio „*djelomično se ne slažem*“ i jedan je zabilježio da se „*ne slaže*“ s tvrdnjom. Odgajatelji se djelomično slažu s tvrdnjom da imaju jasne upute o tome koliko dugo bi roditelji trebali

biti prisutni na vanjskom prostoru vrtića u razdoblju prilagodbe njihovog/ve djeteta/ce (N=57), slaže se njih 6, a „možda“ smatra jedan odgajatelj. Odgajatelji se slažu kako djeci prijelazni objekt olakšava razdoblje prijelaza i prilagodbe u vrtiću (N=61), a djelomično se slaže njih dva (N=2). „Možda“ je zabilježio jedan odgajatelj.

U tom dijelu ankete odgajateljima/icama je postavljeno sljedeće otvoreno pitanje: „Molim vas, navedite koje su sve prijelazne objekte koristila djeca u vašoj odgojno-obrazovnoj skupini“. Na pitanje je odgovorilo 57 odgajatelja/ica (N=57), 6 odgajatelja je stavilo crticu, križić, a jedan odgajatelj je ostavio otvoreno pitanje. Pet najčešćih odgovora je: O1: „Deka, lutka, autić...“; O2: „Plišanci, dekice, duda“; O3: „Duda varalica, deka, medvjedi plišani, lutke, autići“; O4: „Obično su to neke mekane stvari poput dekice ili plišanaca. Ponekad dijete donese predmet koji miriše na majku njegovu poput njene majice“. O5: „Bočica i dudica. Gotovo sva djeca to imaju, a onda su tu još i dekice, neke igračke...“.

Nadalje, također vezano uz procjenu odgajatelja o suradnji u dječjem vrtiću, navedena je i tvrdnja „Roditelji su zadovoljni kvalitetom prijelaza i načinom adaptacije koji se odvijaju u ustanovi u kojoj radim“, na što je najviše odgajatelja odgovorilo s „možda“ (N=56), sa „djelomično se slažem“ odgovorilo je 5 odgajatelja, „slažem se“ je odgovorilo njih dva, a jedan odgajatelj je odgovorio s „djelomično se ne slažem“. Isto tako, odgajatelji su odgovarali i na tvrdnju „Zadovoljan/na sam suradnjom i komunikacijom sa stručnim suradnicima tijekom prijelaza i prilagodbe djece“. Njih 52 je odgovorilo „djelomično se slažem“, „slažem se“ njih 7, „možda“ njih 3, a jedan odgajatelj odgovorio je „djelomično se ne slažem“, a jedan s „ne slažem se“. Odgajatelji se djelomično slažu (N=57) s tvrdnjom da svakodnevno stavljaju u Viber grupu (online) korisne informacije o kvalitetnom prijelazu i prilagodbi za roditelje, dok ih se 6 slaže s tvrdnjom. Jedan odgajatelj je odgovorio s „možda“. Odgajatelji se djelomično slažu s tvrdnjom da izravno komuniciraju s djecom o njihovim potrebama, interesima i strahovima tijekom prijelaza i prilagodbe (N=59), a pet odgajatelja se slaže s tvrdnjom. Odgajatelji se djelomično slažu s tvrdnjom da samostalno iniciraju individualne konzultacije s roditeljima (N=62), dok ih se dva slaže s tvrdnjom. Odgajatelji se djelomično slažu s time da stručne suradnike smatraju partnerima u cilju ostvarenja dobrobiti djeteta (N=51), s tvrdnjom se slaže njih 8 (N=8), djelomično se ne

slaže njih 2, dva odgajatelja se ne slaže i jedan odgajatelj je odgovorio „*možda*“. Odgajatelji se djelomično slažu da su dovoljno educirani o potrebama djece tijekom prijelaza i adaptacije (N=44), njih 10 (N=10) se slaže, „*možda*“ je zabilježilo njih 3 (N=3), isto kao što ih tri zabilježilo odgovor „*ne slažem se*“. Četiri odgajatelja zabilježilo je kako se djelomično ne slaže s tvrdnjom. Odgajatelji se djelomično slažu kako se njihova očekivanja ponekad razlikuju od očekivanja roditelja (N=59), slažu se njih četiri (N=4), dok jedan odgajatelj navodi „*možda*“ kao odgovor na tvrdnju. „*U suradnji s roditeljima gradim odnos povjerenja*“ tvrdnja je za koju je većina (N=58) odgajatelja odgovorilo s „*djelomično se slažem*“, dok ih je 5 odgovorilo „*slažem se*“. Jedan odgajatelj odgovorio je s „*možda*“. Odgajatelji se djelomično slažu kako održavaju kontakt s roditeljem tako što im šalju fotografije i videozapise njihove djece putem online metoda (N=52). Devet odgajatelja (N=9) ih se slaže s tvrdnjom, a dva odgajatelja je zabilježilo odgovor „*možda*“. Jedan odgajatelj je naveo kako se djelomično ne slaže s tvrdnjom. Odgajatelji se slažu da roditelji svakodnevno dobiju povratnu informaciju od roditelja (N=61), djelomično se slaže njih 2, a jedan odgajatelj je odgovorio kako se „*djelomično ne slaže*“. Odgajatelji se djelomično slažu kako postoji kompromis kada dođe do različitih pogleda na određeni aspekt odgoja i obrazovanja djece bez obzira je li riječ o roditeljima i/ili stručnim suradnicima (N=38). Ostali udio ispitanika odlazi na to da smatraju kako se možda slažu s tvrdnjom (N=16), s tvrdnjom se slaže njih 6 (N=6), dok ih tri navodi kako se djelomično ne slaže s tvrdnjom. Jedan odgajatelj je naveo kako se ne slaže s tvrdnjom. Odgajatelji se djelomično slažu s tvrdnjom kako je broj djece uključene u skupini povezan s kvalitetom procesa prilagodbe (N=34). S tvrdnjom se djelomično ne slaže njih 17 (N=17), dok ih se 9 (N=9) ne slaže s tvrdnjom. Preostalih četiri odgajatelja odgovorilo je s „*možda*“ (N=3) i „*slažem se*“ (N=1). Odgajatelji se slažu kako priprema za kvalitetan proces prilagodbe zahtjeva dodatni trud i vrijeme odgajatelja (N=57), dok se njih 7 djelomično slaže s tvrdnjom (N=7). Slične rezultate dali su odgajatelji na tvrdnju „*Organizacija prijelaza tijekom pandemije Koronavirusa zahtijeva od odgajatelja dodatnu edukaciju, trud i vrijeme*“. „*Slažem se*“ je zabilježilo 55 odgajatelja (N=55), a „*djelomično se slažem*“ je zabilježilo 9 odgajatelja (N=9). Većina odgajatelja se djelomično slaže kako iskustvo i više godine radnog staža pridonose kvalitetnijem formiranju okruženja za prilagodbu djece (N=33). S tvrdnjom se slaže njih 10 (N=10),

dok ih je „*možda*“ zabilježilo 8 (N=8). Sedam odgajatelja je zabilježilo kako se „*djelomično ne slaže*“ s tvrdnjom, a njih 6 (N=6) se „*ne slaže*“ s tvrdnjom. Odgojitelji se uglavnom djelomično slažu s tvrdnjom kako prilagodba djeteta na vrtić ima snažan utjecaj na kasniji cjelokupni razvoj djeteta (N=43). „*Možda*“ je zabilježilo 12 (N=12) odgajatelja, a 9 ih je zabilježilo kako ih se slaže s tvrdnjom (N=9). Odgajatelji su zabilježili kako se djelomično slažu s time da ponekad njihova očekivanja razlikuju od očekivanja stručnih suradnika (N=53), dok ih je 5 (N=5) zabilježilo „*Djelomično se ne slažem*“. Tri odgajatelja (N=3) je zabilježilo „*možda*“, dva odgajatelja zabilježila su „*slažem se*“, a jedan odgajatelj je zabilježio „*ne slažem se*“ na postavljenu tvrdnju. Odgajatelji se djelomično slažu s tvrdnjom kako grade odnos povjerenja sa stručnim suradnicima (N=48). S tvrdnjom se slaže njih 7 (N=7), a „*možda*“ je odgovorilo njih 6. Dva odgajatelja odgovorila su „*djelomično se ne slažem*“ i jedan je zabilježio „*ne slažem se*“. Većina odgajatelja je odgovorilo „*možda*“ na tvrdnju da su djeca posjetila vrtić prije početka pedagoške godine (N=56). Djelomično se slaže s tvrdnjom njih 5 (N=5), a slaže se njih 3 (N=3). Odgajatelji se slažu da su organizirani roditeljski sastanci s roditeljima novoupisane djece u jaslice/vrtić tijekom pandemije (N=61), dok ih se preostalih 3 (N=3) djelomično slaže. Odgajatelji se djelomično slažu da su zadovoljni suradnjom i komunikacijom s roditeljima u razdoblju prijelaza i prilagodbe djece (N=60), slaže se njih 2 (N=2), „*možda*“ jedan odgajatelj (N=1), a jedan odgajatelj je odgovorio s „*djelomično se ne slažem*“. Odgajatelji su na tvrdnju „*Samostalno iniciram individualne konzultacije sa stručnim suradnicima*“ odgovarali na sljedeći način: „*djelomično se slažem*“ (N=61) i „*slažem se*“ (N=3). Odgajatelji se djelomično slažu s tvrdnjom da bi se vrtić trebao prilagoditi djetetu, a ne dijete vrtiću (N=60). S tvrdnjom se djelomično ne slaže njih (N=2), a slaže se njih 2. Odgajatelji se slažu kako je obrazovni sustav u funkciji razvoja i napretka djeteta (N= 62, dok ih se 2 (N=2) djelomično slaže. Odgajatelji se djelomično ne slažu s time da država investira u rane godine i djetinjstvo (N=37), ne slaže se njih 16 (N=16), dok ih se 11 djelomično slaže s tvrdnjom. Odgajatelji se slažu s tvrdnjom kako kvaliteta prilagodbe djeteta u vrtiću ovisi o odnosima između dječjeg vrtića i obitelji (N=58), djelomično se slaže njih 4 (N=4), „*možda*“ je zabilježilo 2 odgajatelja. Odgajatelji/ce (N=64) su se složili/e s tvrdnjom „*Pandemija Koronavirusa je značajno negativno utjecala na prijelaz i adaptaciju koji su već sami po sebi izazovni za djecu i roditelje*“.

Najviše odgajatelja zabilježilo je odgovor „*djelomično se ne slažem*“ kada je na red došla tvrdnja „*Zbog pandemije manje sam u mogućnosti utješiti dijete dodirom, grljenjem i drugim oblicima taktilne interakcije*“ (N=53). „*Ne slažem se*“ zabilježilo je 6 odgajatelja, dok ih je 4 odgovorilo sa „*slažem se*“. Jedan odgajatelj odgovorio je s „*djelomično se slažem*“. Odgajatelji se slažu kako su zaštitne maske značajno otežale rad u skupini, a posebno u vrijeme adaptacije (N=61). S tvrdnjom ih se djelomično složilo 2 ispitanika (N=2), „*možda*“ je zabilježio jedan ispitanik.

Sljedeća grupa postavljenih pitanja bila su dva otvorena pitanja. Prvo otvoreno pitanje glasilo je: „*Molim vas, navedite sve značajne aspekte prijelaza i prilagodbe na koje je pandemija Koronavirusa značajno NEGATIVNO utjecala*“. Na pitanje je odgovorilo 57 odgajatelja (N=57), dok ih 5 (N=5) stavilo crticu, a jedan odgajatelj nije ništa zabilježio na pitanju. Od 57 odgovora u ovom radu ćemo izdvojiti njih 10, a za koje se smatra da su izuzetno negativni i najčešći. O1= „*Prisutan veliki strah od bliskih susreta, zbog čega se odgajatelj libi primiti dijete u ruke, dati mu poljubac, zagrliti ga, a što je važno u periodu adaptacije. Roditelje nismo niti upoznale*“. O2= „*Kratko vrijeme za adaptaciju*“. O3= „*Roditelji ne poznaju nas, niti mi njih*“. O4= „*Nismo u mogućnosti odraditi roditeljski sastanak „oči u oči“, već sve ide preko mobitela i e-maila*“. O5= „*Strah me je bilo komunicirati s roditeljima i djecom što je utjecalo na mogućnost zbližavanja s njima*“. O6= „*Nema rada „oči u oči*“. O7: „*Sve informacije moramo prenositi putem interneta, a do sada nisam imala susreta s njim. Bilo je potrebno sve naučiti*“. O8: „*Nismo upoznali roditelje u procesu adaptacije, već kasnije kroz pedagošku godinu*“. O9: „*Djeca nisu imala prilike biti duže s roditeljima, pa su rastanci bili teži što je meni uzrokovalo stres*“. O10: „*Roditelji nisu imali godišnjeg pa su djeca ostajala na spavanju već drugi, treći dan. Možete misliti da su spavala. To se do tada nije događalo*“.

Drugo pitanje bilo je isto kao i prethodno s razlikom tom što je bio naglasak na pozitivnim aspektima: „*Molim vas, navedite sve značajne aspekte prijelaza i prilagodbe na koje je pandemija Koronavirusa POZITIVNO utjecala*“. Na pitanje je odgovorilo 43 odgajatelja, 16 ih je stavilo crticu, križić, a ostali nisu ništa zabilježili. Također se izdvaja 10 odgovora. O1: „*Nije bilo aspekata prijelaza i prilagodbe na koje je pandemija Koronavirusa pozitivno utjecala*“. O2: „*Moje mišljenje je da ništa pozitivno*

iz pandemije nije proteklo“. O3: „Ništa“. O4: „Roditelji su se minimalno zadržavali skupini, a ja sam bila opuštenija zbog toga, jer nisu nigdje mogli „škicati“. O5: „Rastanci su bili kratki kakvi i trebaju biti jer su mjere tako nalagale, a roditelji napokon poslušali“. O6: „S roditeljima se je bilo lakše dogovoriti oko toga kada doći po dijete“. O7: „Roditelji su poštivali nas, čekali svaku našu novu uputu. Napokon se osjetila suradnja i da nas se poštuje“. O6: „Roditelji su kratko boravili s djecom u skupini, manje su se miješali i ograničavali djecu u igri, istraživanju i međusobnom upoznavanju“. O8: „Više smo s djecom boravili vani. Već nakon doručka smo bili vani i provodili aktivnosti tamo. Bila je manja buka i lakše smo se dogovarali s djecom“. O9: „Više smo razgovarali s djecom i roditeljima o higijeni. Djeca su počela prati ruke nakon aktivnosti bez našeg podsjećanja“. O10: „Povećanja higijena djece i roditelja“.

U Tablici 2 prikazane su sve aritmetičke vrijednosti (M) i standardne devijacije (SD) za tvrdnje vezane uz procjenu suradnje u dječjem vrtiću tijekom prilagodbe. Svi dobiveni podaci poredani su po razini slaganja odgajatelja s navedenim, postavljanim tvrdnjama. Tablica pokazuje kako se odgajatelji/ce u potpunosti slažu (M =4,51-5) s tvrdnjama kako je pandemija Koronavirusa negativno utjecala na razdoblje prilagodbe u dječjem vrtiću, kao i da zaštitne maske otežavaju rad u skupinama. Međutim, odgajatelji su se izjasnili kako su oni i roditelji dobili pravovremene informacije, koje su olakšale prilagodbu u dječjem vrtiću, kao i da sama kvaliteta prilagodbe ovisi o odnosima između odgajatelja (vrtića) i roditelja.

Tablica 2. Procjena odgajatelja o suradnji u dječjem vrtiću tijekom prilagodbe

PROCJENA VAŠE SURADNJE U DJEČJEM VRTIĆU TIJEKOM PRILAGODBE	M	SD
U vrtiću u kojem radim provodi se određeni oblik prilagodbe na jaslice / vrtić.	5	,00
Prije polaska djeteta u jaslice / vrtić, roditelji su dobili nove izmijenjene informacije i savjete u skladu sa novonastalom situacijom uzrokovanom Koronavirusom.	5	,00
Informacije i savjete koje roditelji dobiju u vrtiću pomažu im u olakšavanju prilagodbe djece na jaslice / vrtić.	5	,00
Kao odgajatelj, imam važnu ulogu u procesu prilagodbe djece u vrtiću.	5	,00
Pandemija Koronavirusa je značajno negativno utjecala na prijelaz i adaptaciju koji su već sami po sebi izazovni za djecu i roditelje.	5	,00
U skladu sa potrebama djece organiziramo daljnji tijek adaptacije.	4,98	,13
Obrazovni sustav je u funkciji razvoja i napretka djeteta.	4,97	,18
Održavamo roditeljske sastanke za roditelje / skrbnike novoupisane djece u vrtić / jaslice, tijekom pandemije.	4,95	,21

Roditelji me informiraju ukoliko njihovo dijete ima strah od zaštitnih maski.	4,95	,21
Zaštitne maske značajno otežavaju rad u skupini, posebice kada je adaptacija u tijeku.	4,94	,30
Djeci tijekom prilagodbe pomaže prijelazni objekt (neki predmet ili omiljena igračka od kuće) tijekom boravka u jaslicama / vrtiću.	4,94	,30
Molim vas, navedite koje su sve prijelazne objekte koristila djeca u vašoj odgojno-obrazovnoj skupini: dude, boce (N=51), igračke (N=48), deke, krpe, gaze (N=33)		
Roditelji svakodnevno dobiju povratnu informaciju od odgajatelja.	4,92	,41
Prije polaska djeteta u jaslice / vrtić roditelji dobiju osnovne informacije i savjete, kako bi se olakšala prilagodba djece u vrtiću.	4,91	,29
Informacije i savjete koje dajem roditeljima im pomažu da se lakše suočavaju s izazovima tijekom prilagodbe njihovog/ve djeteta/ce u jaslicama / vrtiću.	4,91	,29
Priprema za kvalitetan proces prilagodbe zahtijeva dodatni trud i vrijeme odgajatelja.	4,89	,32
Kvaliteta prilagodbe djeteta u vrtiću ovisi o odnosima između obitelji i vrtića.	4,88	,42
Organizacija prijelaza tijekom pandemije Koronavirusa zahtijeva od odgajatelja dodatnu edukaciju, trud i vrijeme.	4,81	,50
Imam mogućnost davanja prijedloga za planiranje, organizaciju i način provedbe adaptacije u vrtiću kojem radim.	4,56	,59
Roditelji od mene traže stručne savjete s ciljem olakšavanja prilagodbe djece u vrtiću.	4,16	,72
Preko online <i>Viber</i> aplikacije održavam kontakt sa roditeljima slanjem fotografija i videozapisa njihove djece.	4,08	,48
Svakodnevno online (u <i>Viber</i> grupi) stavljamo korisne informacije o kvalitetnom prijelazu i prilagodbi za roditelje.	4,08	,32
Sukladno novonastaloj situaciji imam jasne upute o tome koliko dugo bi trebali roditelj biti prisutni na vanjskom prostoru vrtića tijekom adaptacije.	4,08	,32
Izravno razgovaram s djecom o njihovim potrebama, interesima i strahovima tijekom prijelaza i prilagodbe.	4,08	,27
U suradnji s roditeljima gradim odnos povjerenja.	4,06	,30
Roditelji me informiraju o napretku djece u periodu samostalnog boravka djeteta tijekom prilagodbe izvan vrtića.	4,06	,56
Ponekad se moja očekivanja razlikuju od očekivanja roditelja.	4,05	,28
Samostalno iniciram individualne konzultacije sa stručnim suradnicima.	4,05	,21
Samostalno iniciram individualne konzultacije s roditeljima.	4,03	,18
Zadovoljan/na sam suradnjom i komunikacijom sa stručnim suradnicima tijekom prijelaza i prilagodbe djece.	3,98	,60
Zadovoljna sam suradnjom i komunikacijom s roditeljima tijekom prijelaza i prilagodbe djece.	3,98	,33
Više bi se vrtić trebao prilagoditi djetetu, nego dijete vrtiću.	3,97	,40
Stručne suradnike smatram partnerima u cilju ostvarivanja dobrobiti djeteta.	3,95	,74
Prilagodba djeteta na vrtić ima snažan utjecaj na kasniji cjelokupni razvoj djeteta.	3,95	,58
Kvalitetu suradnje sa stručnim suradnicima tijekom adaptacije smatram zadovoljavajućom.	3,92	,63
U suradnji sa stručnim suradnicima gradim odnos povjerenja.	3,91	,68
Dovoljno sam educirana o potrebama djece tijekom prijelaza i adaptacije.	3,84	,93
Većina djece nema težak prijelaz iz obiteljskog doma u jaslice/vrtić tijekom pandemije.	3,81	,56
Ponekad se moja očekivanja razlikuju od očekivanja stručnih suradnika.	3,78	,70
U slučaju različitih pogleda (roditelja / skrbnika i stručnih suradnika) na određeni aspekt odgoja i obrazovanja, uspješno pronalazimo kompromis.	3,70	,77
Više iskustva i godina radnog staža odgajatelja pridonose kvalitetnijem formiranju okruženja za prilagodbu djece.	3,53	1,17
Svakodnevno dobivam povratne informacije od roditelja o aktivnostima i ponašanju djece tijekom perioda adaptacije.	3,31	,61
Dijete je posjetilo vrtić prije početka pedagoške/školske godine.	3,17	,49
Roditelji su zadovoljni kvalitetom prijelaza i načinom adaptacije koji se odvijaju u ustanovi u kojoj radim.	3,13	,45
Broj djece uključene u skupinu povezan je s kvalitetom procesa prilagodbe.	3,02	1,20

Zbog pandemije manje sam u mogućnosti utješiti dijete dodirrom, grljenjem i drugim oblicima taktilne interakcije.	2,13	,85
Država investira u rane godine i roditeljstvo.	2,09	,97
Molim vas navedite sve značajne aspekte prijelaza i prilagodbe na koje je pandemija Koronavirusa značajno NEGATIVNO utjecala: strah od kontakata s drugim ljudima (N=37), nemogućnost rada „oči u oči“ (N=11), ništa (N=6)		
Molim vas navedite sve značajne aspekte prijelaza i prilagodbe na koje je pandemija Koronavirusa značajno POZITIVNO utjecala: povećana razina brige o higijeni (N=19), kraći rastanci roditelja i djece (N=11), lakši i brži dogovori s roditeljima (N=9), ništa (N=24)		

U svezi s tim, odgajatelji se djelomično slažu ($M=3,51-4,50$) s tim da su zadovoljni kvalitetom suradnje s roditeljima i stručnim suradnicima, kao i s tim da u slučaju različitih pogleda na određene situacije, s njima pronalaze kompromis. Dobiveni rezultati pokazuju kako su odgajatelji odgovorili s „možda“ ($M=2,51-3,30$) na pitanje o tome je li broj djece u skupini povezan s kvalitetom prilagodbe djece na vrtić, dok se djelomično ne slažu ($M=1,51-2,50$) s time da država dovoljno investira u rane godine i roditeljstvo. Ipak, na kraju roditelji su se izrazili djelomično neslaganje s time da su u vrijeme pandemije Koronavirusa bili onemogućeni utješiti dijete grljenjem i općenito dodirrom.

Posljednja skupina pitanja bila je povezana s procjenom tijeka adaptacije od strane odgajatelja. Odgajatelji su odgovarali na sljedeća pitanja: „*Općenito kvaliteta suradnje s roditeljima djece tijekom pandemije je: 1) Vrlo visoka, 2) Visoka, 3) Srednja, 4) Niska, 5) Vrlo niska; Tijekom adaptacije u vrijeme pandemije je bilo poteškoća: 1) U potpunosti je bilo, 2) Djelomično je bilo, 3) I bilo je i nije bilo, 4) Djelomično nije bilo, 5) U potpunosti nije bilo; Adaptacija tijekom pandemije je protekla: 1) Zadovoljavajuće, 2) Djelomično zadovoljavajuće, 3) Osrednje, 4) Djelomično nezadovoljavajuće, 5) Nezadovoljavajuće*“. Posljednje pitanje cjelokupnog upitnika bilo je: „*Tijek adaptacije tijekom pandemije objašnjavate: 1) Dječjim temperamentom, 2) Temperamentom roditelja, 3) Vrstom privrženosti između roditelja i djeteta, 4) (Ne)pripremljenosti roditelja i djeteta na novu situaciju, 5) Načinu komunikacije roditelja i djeteta, 6) Planom i načinom organizacije adaptacije u vrtiću, 7) Općom obiteljskom situacijom tog djeteta, 8) Posebnim potrebama ovog djeteta, 9) Načinom suradnje s roditeljem/ima, 10) Čestom pobolijevanju djeteta, 11) Nečim drugim:*“.

Ispitanici su na to pitanje imali prilike zaokružiti i više odgovora, a za koje su smatrali

da je odgovor na pitanje. Pod točkom „11)“ ispitanici su imali priliku samostalno upisati odgovor za koji su oni smatrali da je ispravan.

Na prvo od postavljenih pitanja „*Općenito kvaliteta suradnje s roditeljima djece tijekom pandemije je: 1) Vrlo visoka, 2) Visoka, 3) Srednja, 4) Niska, 5) Vrlo niska*“ najviše odgovorilo je „srednja“ (N=35). Broj 2 (Visoka) zabilježilo je 16 odgovorila, 5 odgovorila je odgovorilo 1)- Vrlo visoka, ali i 4)- Niska, ostala 3 odgovorila odgovorilo je 5)- Vrlo niska. U Tablici 3 prikazani su rezultati.

Tablica 3. Rezultati deskriptivne statistike za procjenu odgovorila o kvaliteti tijekom adaptacije

PITANJE	M	SD	RASPON
„Općenito kvaliteta suradnje s roditeljima djece tijekom pandemije je“	2,77	,89	4
„Tijekom adaptacije u vrijeme pandemije je bilo poteškoća“	3,53	,76	3
„Adaptacija tijekom pandemije je protekla“	2,47	,82	3

Dobiveni podaci pokazuju kako je najviše odgovorila srednje zadovoljno kvalitetom suradnje s roditeljima djece, a za koju smo ranije jasno naznačili kako je iznimno važna za uspostavu kvalitetne organizacije rada dječjih vrtića. Kvaliteta suradnje, nerijetko u literaturi pronalazimo riječ „partnerstvo“, što se želi postići, posebice je važna za vrijeme prijelaza i prilagodbe djece na dječji vrtić o čemu je i u ovom diplomskom radu riječ. I premda je najmanje odgovorila iskazalo kako suradnju opisuju kao „vrlo nisku“ (svega 3), nikako ne smijemo to zanemariti, jer su i takvi podaci zabrinjavajući. Svega 5 odgovorila odgovorilo je kako je kvaliteta „vrlo visoka“ te je neosporno kako je potrebno više poticati razvoj suradnje, kako bi taj broj u nadolazećem razdoblju bio i veći.

Drugo postavljeno pitanje vezano uz procjenu tijekom adaptacije glasilo je: „*Tijekom adaptacije u vrijeme pandemije je bilo poteškoća: 1) U potpunosti je bilo, 2) Djelomično je bilo, 3) I bilo je i nije bilo, 4) Djelomično nije bilo, 5) U potpunosti nije bilo*“. I na ovom pitanju najviše odgovorila zabilježilo broj 3)- srednju tvrdnju „*I bilo je i nije bilo*“, njih 31. „*djelomično nije bilo*“ (broj 4) zaokružilo je 22. Sedam

(N=7) odgajatelja odgovorilo je kako „u potpunosti nije bilo“ poteškoća tijekom adaptacije, a posljednja 3 odgajatelja odgovorilo je kako „djelomično je bilo“ poteškoća. Niti jedan odgajatelj nije zabilježio tvrdnju pod brojem 1) („U potpunosti je bilo“). Svi podaci prikazani su u Tablici 4.

Podaci pokazuju kako najviše odgajatelja smatra kako je u vrijeme adaptacije „i bilo i nije bilo poteškoća“ (N=31). Pozitivno je što je najveći dio odgajatelja, nakon srednje vrijednosti, zabilježio tvrdnje 4) „djelomično nije bilo“ (N=22) i 5 „u potpunosti nije bilo“ (N=7), što pokazuje kako je većina odgajatelja ipak pozitivno gledaju na proteklu adaptaciju. Također, podaci pokazuju kako niti jedan odgajatelj ne smatra kako je „u potpunosti bilo“ poteškoća, što je još jedan od pozitivnih rezultata. Ono što bi se moglo uzeti u obzir je i to da većina od navedenih odgajatelja nema edukaciju za navedeni dio, a što bi moglo, da ju imaju, poboljšati dobivene rezultate.

Pitanje „Adaptacija tijekom pandemije je protekla: 1) Zadovoljavajuće, 2) Djelomično zadovoljavajuće, 3) Osrednje, 4) Djelomično nezadovoljavajuće, 5) Nezadovoljavajuće“ donijelo je slične rezultate. Naime, najviše odgajatelja zabilježio je odgovor 3) i izrazilo kako je adaptacija protekla „osrednje“. Riječ je o ukupno 37 odgajatelja (N=37). Ostalih 14 odgajatelja zabilježio je odgovore „2) djelomično zadovoljavajuće“ (N=14), „1) zadovoljavajuće“ (N=11) i „djelomično nezadovoljavajuće“ (N=2). Niti jedan odgajatelj nije zabilježio odgovor „5) nezadovoljavajuće“.

Rezultati pokazuju kako odgajatelji zadovoljstvo proteklom adaptacijom ocjenjuju kao „osrednje“ zadovoljavajućom, a manje njih kao „djelomično zadovoljavajućom“ i „zadovoljavajućom“. Razlog ovome nije poznat, ali bi mogao biti u svezi odgajateljevih procjena o utjecaju pandemije Koronavirusa za koju su većina odgovorili da je pandemija Koronavirusa značajno negativno utjecala na prijelaz i prilagodbu djece, što je već ranije i navedeno. Pozitivno je to što niti jedan odgajatelj proteklu adaptaciju nije doživio kao „nezadovoljavajućom“, a samo njih dva su zabilježila da je adaptacija bila „djelomično nezadovoljavajuća“.

Posljednje pitanje cjelokupnog upitnika bilo je: „Tijek adaptacije tijekom pandemije objašnjavate: 1) Dječjim temperamentom, 2) Temperamentom roditelja, 3) Vrstom

privrženosti između roditelja i djeteta, 4) (Ne)pripremljenosti roditelja i djeteta na novu situaciju, 5) Načinu komunikacije roditelja i djeteta, 6) Planom i načinom organizacije adaptacije u vrtiću, 7) Općom obiteljskom situacijom tog djeteta, 8) Posebnim potrebama ovog djeteta, 9) Načinom suradnje s roditeljem/ima, 10) Čestom pobolijevanju djeteta, 11) Nečim drugim:“. Ispitanici su na to pitanje imali prilike zaokružiti i više odgovora, a za koje su smatrali da je odgovor na pitanje. Pod točkom „11)“ ispitanici su imali priliku samostalno upisati odgovor za koji su oni smatrali da je ispravan.

Točku 1) „dječjim temperamentom“ zabilježilo je 48 odgajatelja, točku 2) „temperamentom roditelja“ zabilježilo je 27 odgajatelja, Točku 3) „vrstom privrženosti između roditelja i djeteta“ zabilježilo je 34 odgajatelja. Nadalje, Točku 4) „(ne)pripremljenosti roditelja i djeteta na novu situaciju“ zaokružilo je 51 odgajatelj, dok ih je „način komunikacije roditelja i djeteta“ (točka 5) zabilježilo 11 odgajatelja. Mnogi odgajatelji, njih 47, zabilježilo je odgovor pod točkom 6 („planom i načinom organizacije adaptacije u vrtiću“, a točku 7 „općom obiteljskom situacijom tog djeteta“ zabilježilo je 31 odgajatelja. „Posebne potrebe“ djeteta 19 odgajatelja vidi kao objašnjenje tijeka adaptacije. Ukupno 58 odgajatelja zabilježilo je odgovor pod brojem 9) čime navode kako način suradnje s roditeljem/ima vide kao objašnjenje protoka adaptacije, što je i najviše od svih odgovora, a njih 49 razlog tijeka adaptacije vidi u „čestom pobolijevanju djeteta“. Točku 11) „nečim drugim“ zabilježilo je tri odgajatelja, pri čemu jedan navodi „(ne) suradnja s kolegicom“, drugi „ne poštovanje dogovora od strane roditelja“, a posljednji „kratko vrijeme boravka djeteta i roditelja tijekom prvih dana adaptacije“. Svi odgovori zabilježeni su u Tablici 4.

Tablica 4. Rezultati deskriptivne statistike za procjenu odgajatelja o kvaliteti tijekom adaptacije

PITANJE	ODGOVORI
„Tijek adaptacije tijekom pandemije objašnjavate:	Dječjim temperamentom (N=48), Temperamentom roditelja (N=27), Vrstom privrženosti (N=34), (Ne)pripremljenosti (N=51), Načinom komunikacije (N=11), Planom i načinom organizacije adaptacije (N=47), Općom obiteljskom situacijom (N=31), Posebnim potrebama djece (N=19), Načinom suradnje s roditeljem/ima (N=58), Čestim pobolijevanjem djeteta (N=49), Nečim drugim N=3): „(ne) suradnja s kolegicom“, „ne poštovanje dogovora od strane roditelja“, „kratko vrijeme boravka djeteta i

roditelja tijekom prvih dana adaptacije“.

Dobiveni podaci pokazuju kako odgajatelji razlog protoka adaptacije najviše vide kao posljedicu suradnje s roditeljima. Ove podatke dodatno potvrđuje odgajatelj, koji na odgovor „*nečim drugim*“ upisuje „*ne poštovanje dogovora od strane roditelja*“, čime ukazuje na to da smatra da roditelji ne surađuju s odgajateljima. Međutim, moramo podsjetiti kako je suradnja s roditeljima dvosmjerni proces, koji traži aktivno sudjelovanje roditelja u organizaciji rada dječjeg vrtića (Visković i Višnjić Jevtić, 2017). Pozitivan roditeljski angažman, prema dobivenim rezultatima, svakako može dovesti do poboljšanja odgajateljeva viđenja uspješnosti odgojno-obrazovnog procesa, a sve na dobrobit djece koja pohađaju dječji vrtić.

Odgovore „*dječjim temperamentom*“, „*temperamentom roditelja*“, „*vrstom privrženosti između roditelja i djeteta*“ i „*čestom pobolijevanju djeteta*“ kao razlog za tijek adaptacije zabilježilo je većina odgajatelja, ali ipak podaci ukazuju na to kako odgajatelji danas i dalje nisu upoznati koliko sama priroda djeteta uvelike ima utjecaj na to kako će se dijete uspjeti prilagoditi novonastaloj situaciji, kao što je i situacija polaska u dječji vrtić.

Odgajatelji, prema dobivenim rezultatima, imaju uvid u to koliko je važna dobra organizacija prijelaza i prilagodbe u dječjem vrtiću, kao i „*(ne) suradnja s kolegicom*“, kako jedan od ispitanika navodi. Za dobrobit svih odgajatelja, kao i za dobrobit sve djece, roditelja i svih ostalih sudionika u odgojno-obrazovnom procesu, potrebno bi bilo održati dodatne edukacije, a koje bi pomogle odgajateljima u tim situacijama.

Odgovor „*posebnim potrebama ovog djeteta*“ nije zabilježilo mnogo odgajateljima, a razlog bi mogao biti taj što ispitanici odgajatelji u skupinama moguće nemaju djecu s posebnim potrebama, ili se još posebne potrebe djeteta ne sagledavaju sa strane da takva

djeca zahtijevaju posebnu vrstu organizacije prijelaza i prilagodbe. Kako bi se uvidio razlog takvih odgovora, bilo bi poželjno napraviti anketu po tom pitanju.

7.3. Organizacija prijelaza i prilagodbe u dječjem vrtiću u Karlovcu s obzirom na uvjete pandemije Koronavirusa iz perspektive roditelja

Roditeljima je prosljeđena anketa putem e-maila. Anketu su roditelji ispunjavali u potpunosti dobrovoljno, te su svi podaci obrađeni na grupnoj razini što je svakom ispitaniku osiguralo anonimnost i privatnost. Ankete su podijeljene s ciljem utvrđivanja organizacije prijelaza i prilagodbe njihove djece na dječji vrtić i to sve iz njihove perspektive. Sama anketa slična je onoj koju su ispunjavali i odgojitelji. Anketa se tako sastojala od: uvodnog dijela, u kojoj su roditelji upisivali općenite informacije o sebi i svome djetetu; dijela procjene suradnje s odgojiteljima; te dijela njihove procjene suradnje sa zajednicom- dijelom koji nije bio pripremljen za odgajatelje. Na kraju ankete postavljena su i dva otvorena pitanja: „*Molim vas, navedite sve značajne aspekte prijelaza i prilagodbe na koje je pandemija Koronavirusa značajno NEGATIVNO utjecala*“ i „*Molim vas, navedite sve značajne aspekte prijelaza i prilagodbe na koje je pandemija Koronavirusa POZITIVNO utjecala*“. U nastavku poglavlja bit će prikazani dobiveni rezultati.

Procjena roditelja o njihovoj suradnji s dječjim vrtićem tijekom prilagodbe dio je ankete, a koji je uslijedio nakon uvodnog dijela. U tom dijelu ankete postavljena su 43 različita pitanja, odnosno tvrdnje na koje su roditelji odgovarali na skali Likertova tipa od 1-5. Odgovori su tako mogli glasiti 1- ne slažem se, 2- djelomično se ne slažem, 3- možda, 4- djelomično se slažem i 5- slažem se. Prva tvrdnja glasila je: „*U vrtiću koje polazi moje dijete se provodi određeni oblik prilagodbe na jaslice / vrtić*“ na koju je najviše roditelja odgovorilo zabilježivši odgovor pod brojem pet. Ukupno je tvrdnju „*slažem se*“ označio 41 roditelj (N=41), dok ih je ostalih 13 odgovorilo „*djelomično se slažem*“ (N=8) i „*možda*“ (N=5). Druga tvrdnja glasila je: „*Prije polaska mojeg djeteta u jaslice / vrtić, dobio sam nove izmijenjene informacije i savjete u skladu s novonastalom situacijom uzrokovanom Koronavirusom*“. I na ovo pitanje najviše je

odgovora dobila tvrdnja „*slažem se*“ (N=36“, a potom i ona „*djelomično se slažem*“ (N=12) i „*možda*“ (N=6). Niti jedan roditelj nije zabilježio da se ne slažu ili da se djelomično ne slažu s tvrdnjom. Slične rezultate dobila je i sljedeća tvrdnja: „*Prije polaska mojeg djeteta u jaslice / vrtić, dobio sam osnovne informacije i savjete, kako bih olakšao prilagodbu svojem djetetu u vrtiću*“. Konkretno, najviše roditelja se složilo s tvrdnjom (N=33), a potom i djelomično se složilo s tvrdnjom (N=15), dok ih je preostalih šest (N=6) odgovorilo „*možda*“. „*Informacije i savjete koje sam dobio u vrtiću su mi pomogli da olakšam svojem djetetu prilagodbu na jaslice / vrtić*“ četvrta je bila postavljena tvrdnja na koju su roditelji imali prilike odgovoriti. Na tvrdnju je najviše roditelja odgovorilo sa „*slažem se*“ (N=35), „*djelomično se slažem*“ (N=11), a potom i „*možda*“ (N=8). Roditelji su se složili s tvrdnjom (N=35) „*kao roditelj / skrbnik, imam važnu ulogu u procesu prilagodbe djeteta u vrtiću*“. Njih 13 se djelomično složilo (N=13), a preostalih šest je reklo kako se „*možda*“ slažu s tvrdnjom (N=6). Tvrdnja broj šest glasila je : „*Svakodnevno dobivam povratne informacije od odgajatelja o aktivnostima i ponašanju djeteta tijekom perioda adaptacije*“. Na nju je odgovorilo svih 54 ispitanika od kojih ih je najveći dio odgovorio „*slažem se*“ (N=34). Preostali udio ispitanika odgovorilo je s „*djelomično se slažem*“ (N=13) i „*možda*“ (N=7). Također, ispitanicima je postavljena tvrdnja i „*Odgajatelji od mene traže informacije o ponašanju djeteta izvan jaslica / vrtića*“. S navedenom tvrdnjom najviše se ispitanika složilo (N=33), a potom i djelomično složilo (N=13), dok ih je „*možda*“ zabilježilo njih 8. Ispitanici, odnosno roditelji, složili su se (N=31) kako su imali tijekom prilagodbe stresne dane te da su im odgajatelji pomogli svojim savjetima i podrškom. Djelomično se s tom izjavom složilo ukupno 14 roditelja, dok ih je „*možda*“ zabilježilo njih 9.

Tvrdnja „*Moje dijete tijekom prilagodbe na jaslice / vrtić pokazivalo je strah od zaštitnih maski za lice*“ je još jedna u nizu koja je bila postavljena roditeljima. Roditelji su na tvrdnju odgovorili na sljedeći način: „*ne slažem se*“ (N=10), „*djelomično se ne slažem*“ (N=4), „*možda*“ (N=16), „*djelomično se slažem*“ (N=7) i „*slažem se*“ (N=17). Ta je tvrdnja bila, ako se prisjetimo, postavljena svim ispitanicima, ali na različite načine. Djeca su tako u više slučajeva pokazala kako im maske za lice ne smetaju (N=53), dok ih je preostalih 4 pokazalo da im smetaju maske za lice. Ipak, valja

napomenuti kako su to bila sva djeca rane dobi, koja nisu verbalizirala svoje odgovore, već su odgovore davali isključivo pokazivanjem na psića koji im se više sviđa. Odgajatelji su imali prilike izjasniti se je li im roditelji dali informaciju o tome boje li se njihova djeca maski ili ipak ne. Iz svega zaključujemo kako su odrasli i djeca različito doživjeli zaštitne maske, te da su djeci zaštitne maske općenito manje smetale.

Roditelj su odgovarali i na tvrdnje vezane uz njihovu suradnju s dječjim vrtićom. Tako su se roditelji imali prilike izjasniti jesu li imali mogućnost davanja prijedloga za planiranje i organizaciju kako bi se olakšalo vrijeme prilagodbe. Roditelji su se uglavnom složili (N=28) i djelomično složili s tvrdnjom (N=12), dok ih je preostalih 14 odgovorilo s „možda“. Slične rezultate dobilo je i pitanje „*Uvažavaju li se moji savjeti vezani uz organizaciju prijelaza tijekom pandemije Koronavirusa*“. Svih 54 roditelja je odgovorilo na tvrdnju, a odgovarali su na sljedeći način: „*slažem se*“ (N=29), „*djelomično se slažem*“ (N=15) i „*možda*“ (N=10). Roditelji se slažu kako smatraju suradnju sa stručnim suradnicima zadovoljavajućom (N=29). Njih 14 smatra kako je suradnja djelomično zadovoljavajuća, dok ih je 11 odgovorilo „*možda*“. Isto tako, moglo bi se protumačiti kako su roditelji i zadovoljni s time kako su ih odgajatelji/ce obavještavali/e koliko bi dugo smjeli i trebali biti prisutni na vanjskom prostoru dječjeg vrtića za vrijeme adaptacije. Njih 35 je odgovorilo kako se slaže s tvrdnjom, dok ih se preostalih 10 djelomično slaže, odnosno njih 9 je reklo „*možda*“.

Tvrdnja „*Nemogućnost ulaska u dječji vrtić smatram bitnim čimbenikom u organizaciji prijelaza iz obitelji u dječji vrtić*“ dalo je različite rezultate. Najviše je roditelja odgovorilo sa „*slažem se*“ (N=24), a potom i „*djelomično se slažem*“ (N=14). „*Možda*“ je odgovorilo 13 roditelja, a ostalih 3 je odgovorilo s „*ne slažem se*“ (N=1) i „*djelomično se ne slažem*“ (N=2). Vezano za ovu tvrdnju je potrebno naglasiti kako dječji vrtić u Karlovcu nije prakticirao to da roditelji uopće ne smiju ulaziti u prostore dječjeg vrtića i sami spremati dijete za ulazak u sobu dnevnog boravka, ili pak za odlazak iz vrtića. Ipak, u dječji vrtić je imala pravo ući samo jedna odrasla osoba u pratnji djeteta (primjerice samo jedan roditelj), dok je druga osoba, ako je bila u pratnji, morala ostati na vanjskom prostoru, što je mogući razlog takvih rezultata. Također, isto objašnjenje moguće je dati i na sljedeće rezultate na pitanje „*Smeta mi što ne mogu vlastito dijete otpratiti do njegove skupine*“. „*Slažem se*“ je odgovorilo 24 roditelja,

„djelomično se slažem“ 10 roditelja, „možda“ njih 15, dok ih je 4 odgovorilo s „djelomično se ne slažem“ i „ne slažem se“ samo jedan roditelj. Moguće je da su se roditelji vodili upravo gore pruženim objašnjenjem kako nisu mogli zajedno otpratiti dijete u njegovu sobu, već je to uvijek činio samo jedan roditelj, dok ga je drugi čekao na vanjskom prostoru dječjeg vrtića. Naravno, ovo objašnjenje treba uzeti s rezervom, jer pravo stanje bismo mogli tek dobiti onda kada bismo o rezultatima imali prilike porazgovarati s roditeljima ispitanicima. Međutim, bez obzira na to što su roditelji imali prilike (jedan od njih) dovesti dijete do sobe dnevnog boravka, valja napomenuti kako su se zadržavanja u prostorima hodnika dječjeg vrtića izuzetno ograničavali, što se odrazilo upravo na to da su rastanci između djece i roditelja bili nagli i brzi. Roditelji su tako imali prilike u anketi i odgovoriti na tvrdnju jesu li takvi rastanci utjecali na pojavu uznemirenosti kod njih i njihove djece. Roditelji su odgovorili ovako: „slažem se“ (N=27), „možda“ (N=14), „djelomično se slažem“ (N=10) i „djelomično se ne slažem“ (N=3).

Što se tiče pitanja o prijelaznim objektima koje djeca koriste za vrijeme boravka u jaslicama / vrtiću, najviše roditelja odgovorilo je sa „slažem se“ (N=23), dok ih je njih 20 odgovorilo s „ne slažem se“. „možda“ je odgovorilo 6, a „djelomično se slažem“ 5 roditelja. U nastavku ankete roditelji su se izjasnili kako su to najčešće bile dude varalice, bočice, plišane igračke, deke i slično. Neki roditelji naveli su kako su njihova djeca samo ponekad uzimala neki predmet od kuće i nosila ga u vrtić, što bismo mogli protumačiti kako taj objekt ipak nije bio prijelazni, odnosno nije nešto što je djetetu bilo nužno potrebno kako bi se ono osjećalo u dječjem vrtiću sigurno.

Tvrdnje iz nastavka svakako upućuju na to da su roditelji uglavnom zadovoljni sa suradnjom s dječjim vrtićom. Tvrdnja „Zadovoljan sam načinom adaptacije koji se odvija u ustanovi u koju je uključeno moje dijete“ jasna je sama po sebi, a još kad se sagledaju dobiveni rezultati („slažem se“ (N=38), „djelomično se slažem“ (N=8) i „možda“ (N=8)). Dodatno to podupiru i daljnje dobiveni rezultati. Naime, roditelji su imali prilike dogovoriti se s odgajateljem oko termina dolaska djeteta u vrtić („slažem se“ (N=47), „djelomično se slažem“ (N=4) i „možda“ (N=3), isto kao što su imali prilike svakodnevno čitati obavijesti odgajatelja poslane u online Viber grupu („slažem se“ N=41, „djelomično se slažem“ N=8 i „možda“ N=5). Nadalje, roditelji su se

izjasnili kako imaju prilike barem jednom tjedno dati odgajateljima različite prijedloge i sugestije u vezi potreba svojeg djeteta. Sa „*slažem se*“ odgovorilo je najviše roditelja (N=31), a potom su roditelji odgovarali i sa „*djelomično se slažem*“ (N=11), „*možda*“ N=10 i „*djelomično se ne slažem*“ N=2.

Roditelji samostalno iniciraju individualne konzultacije s odgajateljima što potvrđuju dobiveni podaci na istu tvrdnju. Najviše roditelja odgovorilo je tako zaokruživši tvrdnju broj 5- „*slažem se*“ (N=37). Ostali sudionici odgovorili su s „*djelomično se slažem*“ (N=8), a potom i „*možda*“ (N=7), „*djelomično se slažem*“ (N=1) i „*ne slažem se*“ (N=1). Osim toga, roditelji se slažu s tvrdnjom kako se odazivaju na poziv odgajatelja na uključivanje u aktivnosti ustanove (N=39), a potom se i djelomično slažu s tvrdnjom njih 10 (N=10), dok ih je preostalih 5 zabilježilo odgovor pod brojem 3- „*možda*“ (N=5).

Pozitivni dobiveni podaci su svakako oni koji govore o tome da se roditelji slažu s tvrdnjom kako odgajatelje smatraju partnerima u cilju ostvarenja dobrobiti djeteta (N=38). Ostali udio sudionika odgovorio je odgovorima „*djelomično se slažem*“ (N=9) i „*možda*“ (N=7). Povjerenje u odgajatelje mogao bi biti razlogom zašto se roditelji u najvećoj mjeri slažu s tvrdnjom da od odgajatelja *svakodnevno* traže da im prenose ključne informacije i događaje vezane uz boravak i aktivnosti njihova djeteta u ustanovi (N=35). Također, preostali udio ispitanih roditelja „*odlazi*“ na preostale dvije, mogli bismo reći, pozitivne tvrdnje- „*djelomično se slažem*“ (N=12) i „*možda*“ (N=7). Svakako, razlog tome što roditelji vjeruju odgajateljima mogli bismo pronaći i u dobivenim podacima na sljedeću tvrdnju- „*Odgajatelji u skupini mog djeteta su dovoljno educirani o prijelaznim periodima djece*“. Konkretno, roditelji se uglavnom slažu s tom tvrdnjom (N=39), djelomično se slažu s tvrdnjom (N=8), dok ih je „*možda*“ zabilježilo njih sedam (N=7). Isto tako, jako nama važan podatak je i taj da se roditelji uistinu slažu s tim da odgajatelji individualno pristupa svakom djetetu, kao i da se svakom djetetu prilagođava po potrebama i interesima pojedinog djeteta („*slažem se*“- N=36, „*djelomično se slažem*“ N=11 i „*možda*“ N=7).

„*Broj djece uključene u skupinu povezan je s kvalitetom procesa prilagodbe*“ bila je tvrdnja na koju su imali prilike odgovoriti i odgajatelji i roditelji. Rezultati su pokazali

kako se roditelji više slažu s tom tvrdnjom, nego odgajatelji. Naime, roditelji se slažu s tvrdnjom (N=38), dok je preostali udio ispitanika odgovorio s „*možda*“ (N=9) i „*djelomično se slažem*“ (N=7). Isto tako, mogli bismo zaključiti kako roditelji prepoznaju uglavnom rad odgajatelja i slažu se s tvrdnjom da priprema za kvalitetan proces prilagodbe zahtjeva dodatni trud i vrijeme odgajatelja („*slažem se*“ -N=35, „*djelomično se slažem*“ N=10 i „*možda*“ N=9). Ipak, isto tako, roditelji smatraju da više iskustva i godina radnog staža odgajatelja pridonose kvalitetnijem formiranju okruženja za prilagodbu djece. Točnije, ukoliko to prikažemo rezultatima tada moramo naglasiti da se najviše roditelja odlučilo za odgovor pod brojem 5- „*slažem se*“ (N=28), a potom i „*možda*“ (N=12), „*djelomično se slažem*“ (N=8), „*djelomično se ne slažem*“ (N=5), a samo jedan roditelj odgovorio je kako se ne slaže s tvrdnjom (N=1). Ipak, roditelji se slažu kako su stekli povjerenje u odgajatelje u skupini svoga djeteta (N=36), djelomično se s tvrdnjom slaže njih 12 (N=12), a šest ih je zabilježilo „*možda*“ (N=6). Takvo stečeno povjerenje možda je razlog toga što roditelji smatraju da se njihova očekivanja razlikuju od očekivanja odgajatelja („*slažem se*“ - N=33, „*djelomično se slažem*“ - N=12, „*možda*“ - N=8, „*ne slažem se*“ - N=1). Međutim, bez obzira na različita očekivanja, dobiveni rezultati na tvrdnju „*U slučaju različitih pogleda (roditelja/skrbnika i odgajatelja) na određeni aspekt odgoja i obrazovanja, uspješno pronalazimo kompromis*“ pokazuju kako se najviše roditelja slaže s njom (N=39), a potom i djelomično se slaže njih 9 (N=9), dok ih je „*možda*“ zabilježilo njih 6 (N=6). Upravo ovakvi rezultati mogući su razlog zašto se roditelji slažu (N=37) s time da su im odgajatelji bili velika podrška tijekom razdoblja prilagodbe. Roditelji se sa istom tvrdnjom i djelomično slažu (N=11), dok ih je „*možda*“ zabilježilo njih 6 (N=6). Sve u svemu, roditelji su zadovoljni sa suradnjom i komunikacijom s odgajateljima djeteta tijekom razdoblja prilagodbe („*slažem se*“ - N=40, „*djelomično se slažem*“ - N=8 i „*možda*“ - N=6).

Roditelji se slažu kako „*Prilagodba djeteta na vrtić ima snažan utjecaj na kasniji cjelokupni razvoj djeteta*“ (N=34), dok se preostali udio ispitanika djelomično slaže s tvrdnjom (N=11), a 9 ih je zabilježilo „*možda*“ (N=9). Roditelji, moguće, upravo iz tog razloga navode kako se slažu s time da pažljivo prate razvoj svoga djeteta te o tome

razgovaraju s odgajateljima („*slažem se*“- N=39, „*djelomično se slažem*“- N=9 i „*možda*“- N=6).

Roditelji su zabilježili kako se slažu s tvrdnjom da je njihovo dijete posjetilo ustanovu prije no što je počela pedagoška godina (N=41). Ostali ispitanici zabilježili su kako se djelomično slažu (N=7), a „*možda*“ je zabilježilo 6 roditelja (N=6). Nakon što je pedagoška godina započela, roditelji su se izjasnili kako se slažu s time da je održan i prvi roditeljski sastanak (N=38), djelomično se slažem njih 10 (N=10) i „*možda*“ (N=6). Pri tome, roditelji su se izjasnili kako su uključeni u sve razgovore sa svojim djetetom o svakodnevne događaje, njihova iskustva i želje („*slažem se*“- N=39, „*djelomično se slažem*“- N=7 i „*možda*“- N=8). U prilog takvih dobivenih rezultata idu i rezultati dobiveni na tvrdnju kako roditelji pažljivo prate razvoj svoga djeteta i da s njime razgovaraju o tome s odgajateljima („*slažem se*“- N=39, „*djelomično se slažem*“ (N=9) i „*možda*“- N=6).

Roditelji su na pitanje „*Općenito kvaliteta suradnje s odgajateljima djeteta tijekom pandemije je*“ odgovarali na sljedeći način: njih samo dvoje (N=2) odgovorilo je „*Vrlo niska*“, što ih čini ukupno 3,7%. Samo jedan roditelj odgovoren je s „*Niska*“, a njih sedam (N=7) je odgovorilo „*srednja*“. Ipak, najveći broj roditelja pozitivno je ocijenilo suradnju s odgajateljima (N=27- Visoka i N=17-Vrlo visoka). Rezultati su prikazani u Tablici 5.

U tablici su odgovori prikazani kao i odgovori roditelja- prema vrijednostima od najveće do najmanje. Roditelji se u potpunosti slažu, kao i odgojitelji, da se u vrtiću, koje polazi njihovo dijete, provodi neki oblik prilagodbe. Također, i roditelji se u potpunosti slažu kako su, prije polaska njihova djeteta u vrtić, dobili potpune informacije vezane za pandemiju Koronavirusa, ali i s time da s odgajateljima pronalaze kompromis kada dolazi do razilaženja u mišljenjima. Isto tako, roditelji navode kako su im odgajatelji bili snažna podrška kada je njihovo dijete kretalo u vrtić. Roditelji smatraju kako njihova djeca nisu pokazivala strah od zaštitnih maski (M=3,31, SD=1,46), ali da im je u cijelom razdoblju prilagodbe pomagao i prijelazni objekt.

Zadovoljstvo kvalitetom suradnje s odgajateljima tijekom pandemije Koronavirusa prikazano je tablično u Tablici 6. Podaci pokazuju kako su roditelji uglavnom „visoko“

zadovoljni kvalitetom suradnje s odgajateljima djece za vrijeme pandemije Koronavirusa. Kod usporedbe s odgovorima odgajatelja vidljivo je kako su roditelji puno zadovoljniji od samih odgajatelja. Što je točno razlog takvim rezultatima ne možemo sa sigurnošću reći te bi to trebalo još dodatno ispitati.

Tablica 5. Procjena roditelja o suradnji u dječjem vrtiću tijekom prilagodbe

PROCJENA VAŠE SURADNJE S DJEČJIM VRTIĆEM TIJEKOM PRILAGODBE	M	SD
Dogovorio sam se s odgajateljem oko termina dolaska djeteta u jaslice / vrtić tijekom perioda adaptacije.	4,81	,52
U vrtiću koje polazi moje dijete se provodi određeni oblik prilagodbe na jaslice / vrtić.	4,67	,64
Svakodnevno čitam obavijesti odgajatelja poslana u online <i>Viber</i> grupu.	4,67	,64
Dijete je posjetilo vrtić prije početka pedagoške godine.	4,65	,68
Zadovoljna sam suradnjom i komunikacijom s odgajateljima tijekom prijelaza i prilagodbe mojeg djeteta.	4,63	,68
Odazivam se pozivu odgajatelja na uključivanje u aktivnosti ustanove.	4,63	,65
Pažljivo pratim razvoj svojeg djeteta te razgovaram o tome s odgajateljem.	4,61	,69
U slučaju različitih pogleda (roditelja / skrbnika i odgajatelja) na određeni aspekt odgoja i obrazovanja, uspješno pronalazimo kompromis.	4,61	,69
Odgajatelji u skupini mog djeteta su dovoljno educirani o prijelaznim periodima djece.	4,59	,71
Održan je roditeljski sastanak za roditelje / skrbnike novoupisane djece u vrtić / jaslice.	4,59	,69
Uključen sam u razgovore s djetetom o svakodnevnim događajima, iskustvima i željama djeteta.	4,57	,74
Odgajatelje smatram partnerima u cilju ostvarivanja dobrobiti djeteta.	4,57	,72
Odgajatelji su mi bili snažna podrška kada mi je bilo teško dok se moje dijete prilagođavalo na jaslice/vrtić.	4,57	,69
Zadovoljan sam načinom adaptacije koji se odvija u ustanovi u koju je uključeno moje dijete.	4,56	,75
Prije polaska mojeg djeteta u jaslice / vrtić, dobio sam nove izmijenjene informacije i savjete u skladu sa novonastalom situacijom uzrokovanom Koronavirusom.	4,56	,70
Stekao / la sam povjerenje u odgajatelje u skupini svog djeteta.	4,56	,69
Broj djece uključene u skupinu povezan je s kvalitetom procesa prilagodbe.	4,54	,77
Odgajatelj pristupa individualno i prilagođava se potrebama i interesima mojeg djeteta.	4,54	,72
Kao roditelj / skrbnik, imam važnu ulogu u procesu prilagodbe djeteta u vrtiću.	4,54	,69
Tražim od odgajatelja da mi svakodnevno prenose ključne informacije i događaje vezane uz boravak i aktivnosti mojeg djeteta u ustanovi.	4,52	,72
Smatram da je moje dijete adekvatno prilagođeno na jaslice / vrtić.	4,52	,72
Informacije i savjete koje sam dobio u vrtiću su mi pomogli da olakšam svojem djetetu prilagodbu na jaslice / vrtić.	4,50	,75
Svakodnevno dobivam povratne informacije od odgajatelja o aktivnostima i ponašanju djeteta tijekom perioda adaptacije.	4,50	,72
Prije polaska mojeg djeteta u jaslice / vrtić, dobio sam osnovne informacije i savjete, kako bih olakšao prilagodbu svojem djetetu u vrtiću.	4,50	,69
Od odgajatelja dobijem upute o tome koliko dugo bih trebao biti prisutan tijekom adaptacije na vanjskom prostoru vrtića.	4,48	,78
Priprema za kvalitetan proces prilagodbe zahtijeva dodatni trud i vrijeme odgajatelja.	4,48	,77
Informacije i savjete koje sam dobio u vrtiću su mi pomogli da meni bude lakše tijekom prilagodbe mojeg djeteta u jaslicama / vrtiću.	4,48	,72
Samostalno iniciram individualne konzultacije s odgajateljima.	4,46	,93
Prilagodba djeteta na vrtić ima snažan utjecaj na kasniji cjelokupni razvoj djeteta.	4,46	,77
Odgajatelji od mene traže informacije o ponašanju djeteta izvan jaslica / vrtića.	4,46	,75
Odgajatelji me informiraju o napretku djeteta u periodu samostalnog boravka djeteta tijekom prilagodbe.	4,46	,75
Ponekad se moja očekivanja razlikuju od očekivanja odgajatelja.	4,41	,88
Tijekom prilagodbe svojeg djeteta u jaslicama / vrtiću imao sam stresne dane, kada su mi odgajatelji pomogli i smirili me svojim savjetom i podrškom.	4,41	,77

Uvažavaju se moji savjeti vezani uz organizaciju prijelaza tijekom pandemije Koronavirusa.	4,35	,78
Kvalitetu suradnje sa stručnim suradnicima (pedagogom, psihologom i sl.) tijekom adaptacije smatram zadovoljavajućom.	4,33	,80
Barem jednom tjedno dajem odgajateljima različite prijedloge i sugestije u vezi potreba svojeg djeteta.	4,31	,91
Imam mogućnost davanja prijedloga za planiranje i organizaciju kako bi se olakšalo vrijeme adaptacije.	4,26	,85
Nagli i brzi rastanci na vratima vrtića dodatno su uznemirili moje dijete i mene.	4,13	,99
Nemogućnost ulaska u dječji vrtić smatram bitnim čimbenikom u organizaciji prijelaza iz obitelji u dječji vrtić.	4,07	1,01
Više iskustva i godina radnog staža odgajatelja pridonose kvalitetnijem formiranju okruženja za prilagodbu djece.	4,06	1,14
Smeta mi što ne mogu vlastito dijete otpratiti do njegove skupine.	3,96	1,10
Moje dijete tijekom prilagodbe na jaslice / vrtić pokazivalo je strah od zaštitnih maski za lice.	3,31	1,46
Mojem djetetu je tijekom prilagodbe pomogao prijelazni objekt (neki predmet ili omiljena igračka od kuće) tijekom boravka u jaslicama / vrtiću.	3,20	1,82
Molim vas, navedite koji je prijelazni objekt bio u pitanju: igračke (N=16), dudu (N=9), deka (N=6), ništa (N=11)		

Na drugo pitanje vezano za protek prijelaznog razdoblja njihova djeteta- „*Tijekom adaptacije tijekom pandemije je bilo poteškoća*“ roditelji su odgovorila ovako: „*u potpunosti nije bilo*“ (N=23); „*djelomično nije bilo*“ (N=9); „*i bilo je i nije bilo*“ (N=20) i „*djelomično je bilo*“ (N=2). Niti jedan roditelj nije zabilježio odgovor „*u potpunosti je bilo*“.

Dobiveni podaci ponovno pokazuju kako su roditelji zadovoljniji cijelim protekom razdoblja adaptacije, odnosno, da cijelo to razdoblje gledaju na period u kojem „*djelomično nije bilo*“ poteškoća.

Tablica 6. Rezultati deskriptivne statistike za procjenu kvalitete tjeka adaptacije iz perspektive roditelja

PITANJE	M	SD	RASPON
„Općenito kvaliteta suradnje s odgajateljima djeteta tijekom pandemije“	4,04	,18	4
„Tijekom adaptacije tijekom pandemije je bilo poteškoća“	2,02	,13	3
„Adaptacija tijekom pandemije je protekla:“	4,41	,10	2

U skladu s prethodnim pitanjem postavljeno je i sljedeće: „*Adaptacija tijekom pandemije je protekla:*“. Roditelji su zabilježili svega tri odgovora i to ona „*osrednje*“ (N=8), „*djelomično zadovoljavajuće*“ (N=16) i „*zadovoljavajuće*“ (N=30). Ukoliko to pogledamo prikazano поближе u Tablici 10, tada zaključujemo kako su roditelji

zadovoljni protekom cijelog perioda adaptacije te su u konačnici puno zadovoljniji od odgajatelja.

Razlozi ovakvih dobivenih podataka možda se mogu i objasniti time što roditelji najviše tijekom same adaptacije vide u čestom pobolijevanju djece (N=31) i dječjem temperamentu (N=26). Nadalje, roditelji su zabilježili odgovore „*planom i načinom organizacije adaptacije u vrtiću*“ (N=11), „*vrstom privrženosti između roditelja i djeteta*“ (N=6), „*(ne)pripremljenosti roditelja i djece na novu situaciju*“ (N=6), „*načinu komunikacije roditelja i djeteta*“ (N=6), „*načinom suradnje s roditeljima*“ (N=6), „*općom obiteljskom situacijom*“ (N=3) „*temperamentom roditelja*“ (N=1), „*posebnim potrebama djeteta*“ (N=1). Odgovor „nečim drugim“ zabilježila su tri roditelja (N=3), a objasnili su da su razlozi česte izolacije. Svi odgovori prikazani su u Tablici 11.

Tablica 7. Rezultati deskriptivne statistike za procjenu kvalitete tijeka adaptacije iz perspektive roditelja

PITANJE	ODGOVORI
„Tijek adaptacije tijekom pandemije objašnjavate:“	Dječjim temperamentom (N=26), Temperamentom roditelja (N=1), Vrstom privrženosti (N=6), (Ne)pripremljenosti (N=6), Načinom komunikacije (N=11), Planom i načinom organizacije adaptacije (N=11), Općom obiteljskom situacijom (N=3), Posebnim potrebama djece (N=1), Načinom komunikacije (N=6), Čestim pobolijevanjem djeteta (N=31), Nečim drugim (N=3): česte, brojne izolacije.

Sljedeća skupina pitanja, postavljena roditeljima, ticala se njihova zadovoljstva sa suradnjom sa zajednicom. Prva tvrdnja: „*Imam pomoć susjeda tijekom perioda adaptacije (čuvanje djeteta, prijevoz itd.)*“, polučila je različite rezultate. Naime, roditelji su odgovarali na sljedeći način: „*slažem se*“ (N=20), „*možda*“ (N=13), „*ne slažem se*“ (N=11), „*djelomično se ne slažem*“ (N=7) i „*djelomično se slažem*“ (N=3). Isto tako, roditelji su se izjasnili kako se slažu s time da njihova zajednica nudi neku vrstu edukacije za roditelje na temu razdoblja prilagodbe djece (N=25). Ostali sudionici su odgovorili i s „*možda*“ (N=15), „*djelomično se slažem*“ (N=8) i „*djelomično se ne slažem*“ (N=6). Također, roditelji su odgovorili i na sljedeću postavljenu tvrdnju: „*Postoje programi za roditelje o prijelaznim periodima djece koji im pomažu u*

osnaživanju djece tijekom prilagodbe“. Roditelji su odgovorili u najviše slučajeva s „možda“ (N=26), „slažem se“ (N=15), „djelomično se slažem“ (N=9), a najmanje njih (N=4) odgovorilo je s „djelomično se ne slažem“. Roditelji su odgovorili najčešće s „možda“ (N=24) kada je na red došla tvrdnja da se u njihovoj zajednici nudi dovoljno sadržaja za slobodno vrijeme djeteta (plivanje, ples, strani jezici...). S tvrdnjom se složilo 17 roditelja, a ostalih 13 je odgovorilo „djelomično se slažem“.

Kvaliteta prilagodbe djeteta u vrtiću uvelike ovisi o odnosima između obitelji i vrtića, barem ako je suditi prema dobivenim rezultatima u anketi. Naime, roditelji su se sa tvrdnjom uglavnom složili (N=34), djelomično se složili (N=12), a potom i odgovorili s „možda“ (N=8). Roditelji se slažu kako bi se više vrtić trebao prilagoditi djetetu, nego obratno (njih 27). Ostali sudionici odgovorili su na sljedeći način: „možda“ (N=16), „djelomično se slažem“ (N=7), „djelomično se ne slažem“ (N=2) i „ne slažem se“ (N=2). Roditelji se slažu kako njihovo prosocijalno ponašanje (npr., pomaganje drugima), pozitivno utječe na ponašanje njihova djeteta u vršnjačkim odnosima (N=36), djelomično se slaže njih 7 (N=7), a „možda“ je zabilježilo ukupno 11 roditelja ispitanika. U sklopu toga, roditelji su odgovarali i na pitanja koja se tiču toga što vrtić kao ustanova promiče. Prva tvrdnja odnosila se na to da vrtić promiče ljubaznost i toleranciju različitosti. S tvrdnjom su se roditelji složili (N=36), djelomično složili (N=9), a „možda“ je zabilježilo njih 9 (N=9). Slične rezultate dobili smo i kada smo obradili odgovore na tvrdnju da vrtić promiče jednakost i otvorene mogućnosti za sve („slažem se“ - N=34, „djelomično se slažem“ - N=11 i „možda“ - N=9). Također, roditelji se slažu da u vrtiću u kojemu njihovo dijete boravi zadovoljava aspekt sigurnosti od opasnosti, izrabljivanja, prijetnji (N=33). S tvrdnjom se djelomično slaže 14 roditelja, a preostalih 7 je odgovorilo s „možda“. Isto tako, roditelji se slažu s tvrdnjom da je u vrtiću u kojemu boravi njihovo dijete zadovoljen aspekt pravednosti (N=35), dok ih je „možda“ odgovorilo 11, a s tvrdnjom se djelomično složilo preostalih osmero roditelja. Nadalje, roditelji se slažu s tvrdnjom da je u vrtiću zabilježen i aspekt humanosti (N=35), djelomično se složilo njih 10, a „možda“ je odgovorio samo jedan roditelj manje (N=9). Roditelji se slažu s time da je u vrtiću zadovoljen i aspekt digniteta (N=34), djelomično se slaže njih 11, a „možda“ je zabilježilo devetero roditelja. U sklopu svega toga, postavljena je i tvrdnja koja se odnosila na to postoji li u

vrtiću koje polazi dijete roditelja ispitanika pristupačan ulaz za osobe s invaliditetom. I iako su dobiveni rezultati na prethodne tvrdnje izrazito pozitivne, moramo naglasiti kako su na tvrdnju o pristupačnosti ulaza u vrtić roditelji odgovorili tako što su zaokružili sve tvrdnje: „*slažem se*“ (N=30), „*možda*“ (N=12), „*djelomično se slažem*“ (N=9), „*djelomično se ne slažem*“ (N=1) i „*ne slažem se*“ (N=2).

Roditelji se slažu kako je u okruženju u kojemu borave uspostavljena ravnoteža između radnog i slobodnog vremena („*slažem se*“ - N=33, „*djelomično se slažem*“ - N=11, „*možda*“ - N=9 i „*djelomično se ne slažem*“ - N=1). Ispitani roditelji imali su prilike i zabilježiti svoja razmišljanja vezana uz državu i obrazovni sustav. Tako su roditelji dali svoja razmišljanja vezana uz to je li obrazovni sustav u funkciji razvoja napretka djeteta. Najviše roditelja se složilo s tvrdnjom (N=29), „*možda*“ je zabilježilo 14-ero roditelja, djelomično se složilo s tvrdnjom njih 8, dok se dva roditelja nisu složila s tvrdnjom, odnosno jedan roditelj se djelomično nije složio s tvrdnjom. Slične, raznolike rezultate dobili smo i na postavljenu tvrdnju: „*Država investira u rane godine i roditeljstvo*“. Naime, roditelji su odgovorili na sljedeći način: „*djelomično se ne slažem*“ (N=14), „*možda*“ (N=14), „*ne slažem se*“ (N=10), „*slažem se*“ (N=10) i „*djelomično se slažem*“ (N=6). Svih 54 ispitanih roditelja odgovorilo je na pitanje vezano uz to obeshrabruje li se materijalizam i konzumerizam. Dobiveni rezultati su sljedeći: „*možda*“ (N=23), „*slažem se*“ (N=13), „*djelomično se ne slažem*“ (N=8), „*ne slažem se*“ (N=6) i „*djelomično se slažem*“ (N=4). Roditelji se slažu kako svaki pojedinac može doprinijeti stvaranju pozitivne zajednice (N=31). S tvrdnjom se djelomično slaže njih 12, a „*možda*“ je odgovorilo 11-ero roditelja. Roditelji se slažu kako potiču svoje dijete na pozitivno razmišljanje u različitim situacijama (N=36). „*Možda*“ je zabilježilo njih 10-ero, djelomično se složilo njih 7-ero, a jedan roditelj zabilježio je kako se djelomično ne slaže s tvrdnjom. Roditelji se slažu kako u njihovoj obitelji vladaju pozitivni obiteljski odnosi (N=35), djelomično se složilo njih 11, a „*možda*“ je odgovor koji je zabilježilo 8 roditelja.

Kada je riječ o pandemiji Koronavirusa, tada je potrebno istaknuti i sljedeće dobivene rezultate. „*Promjene uzrokovane pandemijom Koronavirusa utjecale su na odnose u našoj obitelji*“: „*možda*“ (N=21), „*slažem se*“ (N=15), „*djelomično se slažem*“ (N=15), „*djelomično se ne slažem*“ (N=2) i „*ne slažem se*“ (N=1). Roditelji su

na tvrdnju: „*Naša obitelj je zabrinuta tijekom perioda pandemije Koronavirusa*“ odgovorili na sljedeći način: „*možda*“ (N=23), „*slažem se*“ (N=14), „*djelomično se slažem*“ (N=11), „*djelomično se ne slažem*“ (N=4) i „*ne slažem se*“ (N=2). „*U našoj obitelji postoji strah od Koronavirusa*“ još je jedna postavljena tvrdnja, a na koju su roditelji odgovorili sljedeće: „*možda*“ (N=25), „*slažem se*“ (N=12), „*djelomično se slažem*“ (N=11), „*djelomično se ne slažem*“ (N=3), „*ne slažem se*“ (N=3). Pozitivni rezultati su svakako oni koji su dobiveni na tvrdnju „*Ukoliko imam neke probleme ili nedoumice, znam kojoj instituciji i kome u njoj se trebam obratiti*“. Naime, roditelji su odgovorili s „*možda*“ (N=21), „*slažem se*“ (N=19) i „*djelomično se slažem*“ (N=14). Roditelji se tako djelomično slažu s time da je pandemija Koronavirusa značajno negativno utjecala na razdoblje prijelaza i prilagodbe djece iz obiteljskog okruženja u onaj vrtićki (N=19). „*Možda*“ je zaokružilo njih 18, devet ih je zabilježilo „*slažem se*“, a preostalih osam ispitanika odgovorilo je „*djelomično se ne slažem*“ (N=5) i „*ne slažem se*“ (N=3). Roditelji jedan od razloga tome svakako vide u nošenju zaštitnih maski za lice, kao i toga što su manje u mogućnosti utješiti dijete dodirom, grljenjem i drugim oblicima taktilne interakcije. Konkretno, kada govorimo o tome osjećaju li roditelji da manje mogu utješiti svoje dijete taktilnim oblicima interakcije, tada u obzir moramo uzeti dobivene rezultate: „*možda*“ (N=20), „*djelomično se ne slažem*“ (N=13), „*ne slažem se*“ (N=17), „*djelomično se slažem*“ (N=2) i „*slažem se*“ (N=2). Zaštitne maske su tako, prema dobivenim podacima, svakako polučila više negativne rezultate. Da su zaštitne maske možda otežale situaciju smatra 21 roditelj, djelomično se s tvrdnjom složilo njih 16, složilo se njih 11, a ostalih 6 je odgovorilo s „*ne slažem se*“ (N=3) i „*djelomično se ne slažem*“ (N=3).

Posljednja dva pitanja cjelokupne ankete bila su identična onima koja su postavljena odgajateljima. Roditelji su imali prilike iznijeti ono za što su smatrali da je pozitivno vezano za Koronavirus te za ono što smatraju da je izuzetno negativno proizašlo iz cjelokupne pandemije. Na pitanje o pozitivnim aspektima većina roditelja ističe da ne znaju je li išta dobro proizašlo iz pandemije, odnosno da apsolutno ništa nije dobro proizašlo iz tog razdoblja. Ipak, neki odgovori roditelja bili su konkretniji, a ovdje izdvajamo njih tri: „*dijete je naučilo pravilno prati ruke i stalno ih pere*“, „*povećana briga za osobnu higijenu*“, „*viber grupe*“. Roditelji su svakako više

odgovarali na pitanje o negativnim stvarima proizašlim iz cjelokupne situacije vezane za Koronavirus. Također izdvajamo tri: „česte izolacije, kratko vrijeme provedeno s djetetom u skupini, nemogućnost održavanja roditeljskih sastanaka u živo“, „kraći, brži rastanci i kratko vrijeme boravka roditelja s djetetom u skupini tijekom prvih dana u vrtiću“, „zaštitne maske“. Razlog tome što su prikazana samo tri odgovora od svih pronalazimo u tome što roditelji ili nisu uopće odgovarali na postavljena pitanja, dok ih je većina, koji su odgovorili, upisala upravo navedeno. Iste odgovore su zabilježili/e i odgajatelj/ce te se zaista može potvrditi kako su to uistinu pozitivni, odnosno negativni aspekti pandemije Koronavirusa na cjelokupno razdoblje prijelaza i prilagodbe djece na dječji vrtić. Ove dobivene podatke svakako možemo i poduprijeti priručnikom „Dijete i pandemija“ (2022) čiji je nakladnik Medicinska naklada. Naime, priručniku se navode upravo iste negativne i pozitivne aspekte vezane uz pandemiju.

Tablica 8. Procjena suradnje roditelja sa zajednicom

PROCJENA VAŠE SURADNJE SA ZAJEDNICOM	M	SD
U našoj obitelji vladaju pozitivni i kvalitetni obiteljski odnosi.	4,50	,75
Vrtić kao institucija promiče ljubaznost i toleranciju različitosti.	4,50	,77
U vrtiću u kojemu boravi moje dijete zadovoljen je aspekt humanosti (uzajamna skrb).	4,48	,77
U vrtiću u kojemu boravi moje dijete zadovoljen je aspekt sigurnosti (zaštita od prijetnji, opasnosti i izrabljivanja).	4,48	,72
Odnosi između obitelji i vrtića ovise o kvaliteti prilagodbe djeteta u vrtiću.	4,48	,75
U vrtiću u kojemu boravi moje dijete zadovoljen je aspekt digniteta (poštovanje prema svima, bez obzira na njihov položaj unutar institucije).	4,46	,77
Moje prosocijalno ponašanje (pomaganje drugima kada im je potrebna pomoć, empatija, altruizam) utječe na ponašanje djeteta u vršnjačkim odnosima.	4,46	,82
Vrtić kao institucija promiče jednakost i otvorene mogućnosti za sve.	4,46	,77
Potičem svoje dijete na pozitivno razmišljanje u različitim situacijama.	4,44	,86
U vrtiću u kojemu boravi moje dijete zadovoljen je aspekt pravednosti (poštena pravila za sve).	4,44	,82
U okruženju u kojemu boravam, uspostavljena je ravnoteža između radnog i slobodnog vremena.	4,41	,84
Svaki pojedinac može doprinijeti stvaranju pozitivne zajednice.	4,37	,81
Kvaliteta prilagodbe djeteta u vrtiću ovisi o odnosima između obitelji i vrtića.	4,20	,86
U vrtiću u kojemu boravi moje dijete postoji pristupačan ulaz za osobe s invaliditetom.	4,19	1,08
Obrazovni sustav je u funkciji razvoja i napretka djeteta.	4,13	1,10
Više bi se vrtić trebao prilagoditi djetetu, nego dijete vrtiću.	4,02	1,14
Zajednica nudi edukaciju / tečaj za roditelje o prijelaznim periodima djece i prilagodbi.	3,96	1,10
Ukoliko imam neke probleme ili nedoumice, znam kojoj instituciji i kome u njoj se trebam obratiti.	3,96	,87
U zajednici se nudi dovoljno sadržaja za slobodno vrijeme djeteta (plivanje, ples, strani jezici i sl.).	3,87	,87
U nesigurnim vremenima (kao što je pandemija Koronavirusa) obično očekujem najbolje.	3,85	,90
Promjene uzrokovane pandemijom Koronavirusa utjecale su na odnose u našoj obitelji.	3,76	,97
Kad je u pitanju moja budućnost uvijek sam optimističan/na.	3,72	,79

Moj je život blizu onome što smatram idealnim.	3,70	,84
Zadovoljan/na sam svojim životom.	3,69	,82
Sve u svemu, očekujem da će mi se dogoditi više dobrih nego loših stvari.	3,65	,97
Postoje programi za roditelje o prijelaznim periodima djece koji im pomažu u osnaživanju djece tijekom prilagodbe.	3,65	,97
Do sada sam ostvario/la važne stvari koje želim u životu.	3,61	,83
Moji životni uvjeti su izvrsni.	3,61	,83
Naša obitelj je zabrinuta tijekom perioda pandemije Koronavirusa.	3,57	1,08
Zaštitne maske značajno otežavaju cijelu situaciju, posebice kada je adaptacija u tijeku.	3,54	1,06
Kad bih živio/jela ispočetka, ne bih gotovo ništa promijenio/la.	3,54	,88
U našoj obitelji postoji strah od Koronavirusa.	3,48	1,08
Pandemija Koronavirusa je značajno negativno utjecala na prijelaz i adaptaciju koji su već sami po sebi izazovni za djecu i nas, roditelje.	3,48	1,06
Imam pomoć susjeda tijekom perioda adaptacije (čuvanje djeteta, prijevoz itd.)	3,26	1,57
Obeshrabruje se materijalizam i konzumerizam.	3,19	1,28
Država investira u rane godine i roditeljstvo.	2,85	1,37
Gotovo nikad ne očekujem da će se stvari odvijati onako kako ja želim.	2,33	,97
Ako nešto u mom životu može krenuti krivo onda će se to i dogoditi.	2,30	,90
Rijetko računam na to da će mi se u životu dogoditi dobre stvari.	2,30	,94
Zbog pandemije manje sam u mogućnosti utješiti dijete dodiranjem, grljenjem i drugim oblicima taktilne interakcije.	2,24	1,06
Molim vas navedite sve značajne aspekte prijelaza i prilagodbe na koje je pandemija Koronavirusa značajno NEGATIVNO utjecala: česte izolacije (N=14), uporaba zaštitnih maski (N=11), strah od kontakata s drugim ljudima (N=3), ništa (N=13)		
Molim vas navedite sve značajne aspekte prijelaza i prilagodbe na koje je pandemija Koronavirusa značajno POZITIVNO utjecala: povećana briga o osobnoj higijeni (N=7), Viber grupe (N=1), ništa (N=20)		

Konkretno, ističe se kako su izolacije izuzetno negativni aspekt pandemije Koronavirusa jer može utjecati na povećanje anksioznosti i depresivnosti kod djece, ali utječe i na možebitnu pojavu niza poteškoća u cjelovitom rastu i razvoju djeteta rane dobi. Jedna od takvih poteškoća, primjerice, je i poteškoća u govorno-komunikacijskom razvoju jer djeca nemaju prilike komunicirati s vršnjacima, ali gube i priliku za pravovremenu ranu intervenciju. Ipak, s druge strane, te izolacije svakako su pozitivno utjecale na povećanje brige o higijeni pa su dječje bolesti i zaraze u vrijeme pandemije bile minimalne.

Procjena suradnje roditelja sa zajednicom prikazana je u Tablici 8. Podaci su poredani prema aritmetičkim vrijednostima (M) od najveće do najmanje, a pokazuju kako se roditelji u potpunosti slažu s time da vrtić kao institucija promiče vrijednosti poput tolerancije, humanosti, sigurnosti... Također, baš poput odgajatelja, roditelji se slažu u potpunosti s time da vrtić pruža jednake mogućnosti za sve, a da o svemu ovisi kvaliteta odnosa između roditelja i vrtića (odgajatelja). Roditelji se djelomično slažu s time da je pandemija Koronavirusa značajno utjecala na prijelaz i adaptaciju, kao i s time da zaštitne maske otežavaju rad u skupinama, upravo isto kao što to smatraju i odgajatelji.

8. ZAKLJUČAK

Prijelaz iz obiteljskog okruženja u vrtićki izazovno je razdoblje za sve sudionike odgojno-obrazovnog procesa. Izazovima su izloženi i odrasli- odgajatelji, ravnatelji, stručni suradnici, roditelji, ali najviše oni najmlađi- djeca. Razdoblje je to kada se mnoga djeca po prvi puta rastaju od svojih roditelja/skrbnika i to na duže vrijeme, zbog čega je za razdoblje karakterističan strah, nelagoda, protivljenje.

Djeca su uglavnom dobro prilagođena na prvu novonastalu situaciju u svojem životu- rođenje, međutim, za sve ostalo im je potrebna prilagodba. Prilagodba nije jednaka kod sve djece, svako dijete je osobnost za sebe te nema dva jednaka djeteta. Upravo zbog toga je pitanje prilagodbe toliko često predmetom promatranja mnogobrojnih istraživanja. Socio-emocionalne karakteristike, temperament i vrsta privrženosti koju je dijete razvilo prema svojem roditelju/skrbniku, uvelike određuju to kako će se koje dijete nositi s promjenama. I iako je pitanje prijelaza i prilagodbe iz obiteljskog okruženja u vrtićki dovoljan izazov sam za sebe, pandemija Koronavirusa to je dodatno otežala svim sudionicima odgojno-obrazovnog procesa. Organizacija rada, prijelaza i prilagodbe dječjih vrtića trebala se promijeniti što je uzrokovalo dodatan stres, neizvjesnost i strah kod apsolutno svih- i onim „malenih“, ali i onih „velikih“- odraslih.

Diplomski rad imao je za cilj ispitati organizaciju rada dječjeg vrtića u Karlovcu za vrijeme prijelaza djece iz obiteljskog okruženja u vrtićku tijekom pandemije Koronavirusa. Podaci prikupljeni istraživanjem pokazali su kako se je organizacija rada u dječjem vrtiću promijenila u odnosu na prethodna, „tipična“ razdoblja. Odgajatelji/ce su osjetili/e povećani stres te mnogi od njih nisu mogli pronaći niti jednu „pozitivnu“ stranu u organizaciji rada izazvanu pandemijom. Rezultati dobiveni istraživanjem pokazuju kako su roditelji više pozitivni glede razdoblja prilagodbe tijekom pandemije Koronavirusa. Roditeljima je stres stvarao sam osjećaj odvajanja od djece, a manje dane zaštitne mjere. Međutim, u cijelom ovom istraživanju fokus je bio na djeci i njihovom osjećaju tijekom razdoblja prilagodbe tijekom pandemije. Dobiveni rezultati pokazuju kako djeca uistinu vole vrtić, vole svoje prijatelje, dok im zaštitne maske ne stvaraju

probleme. Polazeći od teorije ovoga rada- Model Ekološko-dinamičkih efekata, autora Rimm-Kaufmana i Piante (2000), najvažniji je stav roditelja i odgajatelja prema cjelokupnom tom razdoblju. Ukoliko su roditelji, kao prva sredina u kojoj dijete stječe prva iskustva, optimistični i pozitivni, tada djeci uvelike mogu olakšati to stresno razdoblje. Djeci je najvažnija utjeha i osjećaj da se imaju na koga osloniti. Djeci je potrebna sigurnost i povjerenje u odraslu osobu.

Roditelji i odgajatelji/ce, složili su se kako se u njihovom vrtiću provodi neki oblik prilagodbe za djecu koja po prvi puta polaze dječji vrtić. I jedni i drugi dobili su na vrijeme nove informacije o tome kakve su zaštitne mjere na snazi za vrijeme početka kretanja djece u vrtić. I roditelji i djeca složili su se kako djeca smiju koristiti, i da koriste, različite stvari (prijenosne objekte), a koji su im olakšali prve dane u dječjem vrtiću. Djeca su najčešće koristila prijelazne objekte: razne igračke, deke, gaze..., ali i dude varalice te bočice. Jedno od glavnih pitanja ankete bilo je ono koje se ticalo toga koliko su roditelji, odnosno odgajatelji bili zadovoljni kvalitetom organizacije prilagodbe i prijelaza u dječjem vrtiću. Rezultati jasno pokazuju kako su roditelji zadovoljniji kvalitetom prijelaza i prilagodbe u dječjem vrtiću, nego što su to roditelji. Ukoliko pogledamo rezultate (roditelji: $M=4,04$, $SD=,127$; odgajatelji: $M=2,77$, $SD=,886$) tada nam je jasno da je ta razlika čak poprilično velika. Roditelji smatraju kako tijekom pandemije uglavnom nije bilo poteškoća za vrijeme prijelaza i prilagodbe ($M=2,02$, $SD=,133$), dok su odgajatelji/ce i na ovo pitanje odgovarali/e uglavnom više negativno ($M=3,53$, $SD=,755$). Roditelji, što pokazuju i rezultati ($M=4,41$, $SD=,101$), ocjenjuju protek adaptacije kao djelomično zadovoljavajući, dok ju odgajatelji/ce ocjenjuju kao osrednju ($M=2,47$, $SD=,816$). Roditelji uglavnom smatraju kako su često poboljšavanje djeteta i njegov temperament razlog za tijek adaptacije. S druge strane, iako su i sami u više navrata zaokružili iste odgovore, odgajatelji/ce smatraju kako je za tijek adaptacije ipak najvažniji način komunikacije između roditelja i odgajatelja. Nadalje, odgovori pokazuju kako su odgajatelji bili više spremni na suradnju glede tog pitanja, jer su ponudili i više različitih odgovora. Odgovori pokazuju kako odgajatelji/ce uglavnom smatraju kako pandemija nije pozitivno utjecala na razdoblje prilagodbe, dok su se ostali odgovori upravo ticali suradnje s roditeljima. Naime, neki od odgovora odgajatelja bila su usmjerena na to da su se roditelji imali prilike manje zadržavati u

sobi dnevnog boravka, ali i vrtića općenito, rastanci roditelja i djece bili su kraći što je po mišljenju odgajatelja pozitivno. S druge strane, upravo sve navedeno roditelji smatraju kao negativnim proizašlim iz pandemije Koronavirusa. Zašto odgajatelji/ce ove razloge vide kao pozitivnim bilo bi zanimljivo ponovno provjeriti. Ipak, ono što je svakako jasno je da se perspektive odgajatelja/ica i roditelja razlikuju te da je potrebno još uvijek dosta suradnje kako bismo došli do one situacije „partnerstva“. Utvrđeni rezultati iz anketa pokazuju kako su roditelji općenito više zadovoljni razdobljem prilagodbe za vrijeme pandemije, nego što su to odgajatelji/ce. Međutim, rezultati pokazuju kako zaštitne maske u većini slučajeva smetale odgajateljima i roditeljima i otežavale su im rad. Ipak, niti roditelji, niti odgajatelji/ce uglavnom ne smatraju kako su im zaštitne maske otežale to da pruže djeci utjehu. Međutim, kako smo se i vodili cijelim ovim radom, najvažnije u svemu ovome je ipak dobrobit djece, a koja su po prvi puta kretali u dječji vrtić. Naposljetku, djeca kao ispitanici pokazala su svoj pozitivan pogled na razdoblje prijelaza i prilagodbe. I iako nisu svi verbalni, djeca su pokazujući igračke, plišane životinje, ukazale na to kako zapravo vole ići u vrtić, da vole biti s prijateljima u vrtiću te da im ne pada teško rastanak od roditelja prilikom dolaska u vrtić. Isto tako, djeca rane dobi ukazala su na to kako se uglavnom ne boje zaštitnih maski te da im one ne smetaju, što bi nam moglo ukazati na to kako se djeca rane dobi, a koja su po prvi puta ušla u dječji vrtić za vrijeme pandemije, ne razlikuju od svojih vršnjaka koji su se s time suočila prije njih.

Naposljetku, zaključuje se kako ponekad možda ne trebamo biti negativni, već trebamo dopustiti djeci da nam pokažu što im i kada treba. Najvažnija je ipak kvalitetna suradnja s roditeljima/skrbnicima, ali i ravnateljima i stručnim suradnicima... Svakako smo suglasni kako bismo više energije trebali utrošiti na to da uvidimo kako ostvariti takvu suradnju, štoviše partnerstvo, kako bismo se u izazovnim situacijama, kao što je i prijelaz i prilagodba, osjećali spremnije i sigurnije.

I zato, kako se započelo, tako će se i završiti- da, život je zaista moguće tumačiti kao putovanje; a prijelaz iz obiteljskog okruženja u onaj vrtićki je zasigurno i jedno od najizazovnijih putovanja života s kojim se susrećemo!

9. LITERATURA

1. Ajduković, M., Kregar Orešković, K. i Laklija, M. (2007). *Značaj teorije privrženosti za konceptualizaciju javne skrbi za djecu*. Ljetopis socijalnog rada, 14 (1), 93-118. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/11495>
2. Bašić, S. (2011). *(Nova) slika djeteta u pedagogiji djetinjstva*. U: Maleš, D. (ur.) Nove paradigme ranog odgoja (str. 19-37). Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zavod za pedagogiju.
3. Berk, L. (2008). *Psihologija cjeloživotnog razvoja*. 3. Izdanje. Jastrebarsko: Naklada Slap.
4. Berk, L. E. (2015). *Dječja razvojna psihologija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
5. Biškup, H. (2022). *Uključivanje djece u dječji vrtić–perspektiva odgojitelja*. Promjene u RPOO-u–RPOO kao promjena: odgoj i obrazovanje kao odgovor na novo normalno, 176.
6. Bohlin, G. i Hagekull, B. (2009). *Socio-emotional development: From infancy to young adulthood*. Scandinavian Journal of Psychology, 50(6), 592-601.
7. Bralić, I. (2022). *Dijete i pandemija*. Zagreb: Medicinska naklada.
8. Brajša-Žganec, A. (2007). *Socioemocionalni razvoj u predškolskoj dobi: povezanost razumijevanja emocija prosocijalnoga ponašanja*. Društvena istraživanja-Časopis za opća društvena pitanja, 16(89), 477-496.
9. Brajša-Žganec, A. i Hanzec, I. (2015). *Samokontrola, razumijevanje emocija i agresivno ponašanje dječaka predškolske dobi*. Croatian Journal of Education, 17 (Sp.Ed.1), 13-24. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/137683>
10. Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
11. Burić, H. (2020). *Kad vrtić ne radi*. Časopis: Dijete, vrtić, obitelj, 7-10.
12. Cakić, L. (2015). *Struktura metaemocija majki sigurno i nesigurno privržene djece u dobi od 5 do 7 godina*. Klinička psihologija, 8 (1), 5-16. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/169582>

13. Cakić, L. i Živčić-Bećirević, I. (2009). *Prihvaćenost dječaka i djevojčica u skupini vršnjaka predškolske dobi*. Napredak, 150 (2), 140-153. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/82796>
14. Dobrotić, I., Matković, T. i Baran, J. (2010). *Zaposlenost žena i pristup sustavu predškolske skrbi za djecu u Hrvatskoj: postoji li veza?*. Revija za socijalnu politiku, 17 (3), 363-385. <https://doi.org/10.3935/rsp.v17i3.924>
15. Dušanić, S. (2013). *Religioznost i određeni korelati mentalnog zdravlja mladih*. Godisnjak za psihologiju, 9(11), 5-5.
16. Evangelou, D. (2006). *Mješovite dobne skupine u ranom odgoju i obrazovanju*. Dijete, vrtić, obitelj, 12 (43), 12-15. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/177871>
17. Fatović, M. (2016). *Profesija i profesionalni razvoj odgojitelja*. Školski vjesnik, 65(4), 623-638.
18. Glasnik Ministarstva prosvjete i kulture (1991). *Programsko usmjerenje odgoja i obrazovanja predškolske djece*, br. 7/8.
19. Hrvatska, R. (2014). *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*. <http://www.azoo.hr/images/strucni2015/Nacionalnikurikulum-za-rani-i-predskolski-odgoj-i-obrazovanje.Pdf>, 22, 2018.
20. Hrvatski zavod za javno zdravstvo. (2022). *Sluzba-epidemiologija-zarazne-bolesti/koronavirus-najnovije-preporuke*.
21. Jelinčić, A. (2008). *Kontekst predškolske ustanove*. Biserka Petrovič-Sočo: Kontekst ustanove za rani odgoj i obrazovanjeholistički pristup, Mali profesor, Zagreb, 2007.. Metodika, 9 (17), 474-477. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/34824>
22. Jenkins, J. M. i Oatley, K. (2003). *Razumijevanje emocija*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
23. Jurčević-Lozančić, A. (2011). *Teorijski pogledi na razvoj socijalne kompetencije predškolskog djeteta*. Pedagogijska istraživanja, 8 (2), 271-279. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/116661>
24. Jurčević Lozančić, A. i Kudek Mirošević, J. (2021). *Izazovi partnerstva u ustanovama ranoga i predškolskoga odgoja i obrazovanja u vrijeme pandemije koronavirusa*. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja, 57 (1), 128-144. <https://doi.org/10.31299/hrri.57.1.7>

25. Klarić, Z. (2020). *Širenje koronavirusa u svijetu i hrvatski turizam*. Institut za turizam, 1-5.
26. Korner, A. (1999). *Temperament male djece*. Priručnik za stručno usavršavanje odgajatelja u Programu Korak po korak.
27. Kovačić, S. i Penić Jurković, A. (2022). *Odnos dobrobiti djece predškolske dobi i nekih aspekata roditeljskog ponašanja*. Napredak, 163 (1 - 2), 133-159. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/279089>
28. Kraft-Sayre, M. E. i Pianta, R. C. (2000). *Enhancing the transition to Kindergarten: Linking Children, Families, and Schools*. Charlottesville, VA: University of Virginia
29. Kusturin, S. (2007). *Supervizija-oblik podrške profesionalcima*. Metodčki ogleđi, 14(1), 37-48.
30. Malnar, A., Punčikar, S., Štefanec, A. i Vujičić, L. (2012). *Poticajno okruženje: izazov za suradnju i istraživanje djece i odraslih*. Dijete, vrtić, obitelj, 18 (70), 4-7. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/123762> k
31. Marincel, D. (2013). *Prilagodba djece na vrtić: kako u vrtić bez straha*. Istražime.
32. Marušić, A. (2020). *Je li važnije putovati ili stići!? Prijelazi djece rane i predškolske dobi iz obitelji u odgojno-obrazovne institucije*. Napredak, 161 (1-2), 167-170. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/239900>
33. Mihić, I., Divljan, S., Stojić, O. i Avramov, N. (2011). *Vrtić kao baza emocionalne sigurnosti – jačanje kapaciteta za socioemocionalni razvoj deteta*. Zemun: Publik praktikum.
34. Miljak, A. (1996). *Humanistički pristup teoriji i praksi predškolskog odgoja: model*. Izvor. Persona.
35. Miljak, A. (1995). *Mjesto i uloga roditelja u (suvremenoj) humanističkoj koncepciji predškolskog odgoja*. Društvena istraživanja-Časopis za opća društvena pitanja, 4(18+ 19), 601-612.
36. Miljak, A. (2009). *Življenje djece u vrtiću: novi pristupi u shvaćanju, istraživanju i organiziranju odgojno-obrazovnog procesa u dječjim vrtićima*. Zagreb: SM naklada.

37. Miljković, D. i Rijavec, M. (2004). *Bolje biti vjetar nego list: psihologija dječjeg samopouzdanja*. Zagreb: iep.
38. Mlačak, P. (2020). *Grad Karlovac: Iskustva rukovođenja COVID-19 krizom na lokalnoj razini*. Epoha zdravlja: glasilo Hrvatske mreže zdravih gradova, 13(1), 30-31.
39. Mlinarević, V. (2004). *Vrtičko okruženje usmjereno na dijete*. Život i škola, 11(1), 112-119.
40. Mlinarević, V. i Tomas, S. (2010). *Partnerstvo roditelja i odgojitelja–čimbenik razvoja socijalne kompetencije djeteta*. Magistra iadertina, 5(5), 143-158.
41. Oremuš, B., Glavor, A. i Penava-Polić, I. (2022). *Odgojitelji i roditelji–partnari za vrijeme zatvaranja*. Suodnos metodičke teorije i prakse 4 (zbornik radova).
42. Panić, M. (2020). *Prva iskustva roditelja djece rane dobi s institucionalnim ranim i predškolskim odgojem i obrazovanjem*. Napredak, 161 (3 - 4), 347-368. Retrieved from <https://hrcak.srce.hr/249643>
43. Petrović-Sočo, B. (2007). *Kontekst ustanove za rani odgoj i obrazovanje–holistički pristup*. Zagreb: Mali profesor.
44. Pianta, R. C., i Rimm-Kaufman, S. (2006). *The Social Ecology of the Transition to School: Classrooms, Families, and Children*. Uin K. McCartney, and D. Phillips (ureds.), Blackwell handbook of early childhood development (strpp.490–507).Blackwell.Publishing. <https://doi.org/10.1002/9780470757703.ch24>
45. Posavec, L. i Vlah, N. (2019). *Odnos učitelj – učenik*. Napredak, 160 (1-2), 51-64. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/224380>
46. Rathus, S.A. (2001). *Temelji psihologije*. Zagreb: Naklada Slap.
47. Rimm-Kaufman, S. E., i Pianta, R. C. (2000). *An ecological perspective on the transition to kindergarten: A theoretical framework to guide empirical research*. Journal of Applied Developmental Psychology, 21, 491–511.
48. Rončević, A. (2006). *Najčešći problemi u vrijeme prilagodbe djece na jaslice i vrtić*. Dijete, vrtić, obitelj, 12 (45), 27-28. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/177731>
49. Selimović, H. i Karić, E. (2011). *Učenje djece predškolske dobi*. Metodički obzori, 6 (2011)1 (11), 145-160. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/71223>

50. Slunjski, E. (2001). *Integrirani predškolski kurikulum: rad djece na projektima*. Zagreb: Mali profesor, 80.
51. Stojić, O., Divljan, S. i Avramov, N. (2010). *Adaptacija dece jaslenog uzrasta u kontekstu teorije afektivne vezanosti: iskustva predškolskih ustanova Srema*. *Primenjena psihologija*, 4, 357-376.
52. Stožer civilne zaštite. Preuzeto s <https://civilna-zastita.gov.hr/odluke-stozera-civilne-zastite-rh-za-spreccavanje-sirenja-zaraze-koronavirusom/2304>
53. Tatalović Vorkapić, S. (2019). *Children's well-being during transition periods in Croatia: The proposal of empirical validation of Ecological-dynamic model*. In INTED2019 proceedings, 13th international technology, education and development conference (pp. 265-276).
54. Tatalović Vorkapić, S. (2020). *Psihologija privrženosti i prilagodba u dječjemu vrtiću*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet.
55. Tatalović Vorkapić, S. (2021). *Kako bez suza u dječji vrtić i osnovnu školu? : Podrška socijalno-emocionalnoj dobrobiti djece tijekom prijelaza i prilagodbe*, *Psihologija dobrobiti djece vol. 2*. Rijeka: Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet, Rijeka Grad Rijeka. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:189:492309>
56. Tatalović Vorkapić, S. i Lončarić, D. (2014). *Validacija hrvatske verzije ljestvice socio-emocionalne dobrobiti i otpornosti predškolske djece*. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 50 (2), 102-117. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/131196>
57. Tatalović Vorkapić, S., Čargonja-Pregelj, Ž. i Mihić, I. (2015). *Validacija ljestvice za procjenu privrženosti djece rane dobi u fazi prilagodbe na jaslice*. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 51 (2), 1-15. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/150103>
58. Tatalović Vorkapić, S. i Katić, V. (2019). *Kompetencije budućih odgajatelja iz područja prijelaza i prilagodbe: analiza studijskih programa i implikacije za promjene*¹. *Prozor u svijet obrazovanja, nauke i mladih zbornik radova*, 309.
59. Tatalović Vorkapić, S. i Knapić, I. (2015). *Čega smo se bojali kada smo bili djeca? – važnost ranih iskustava budućih odgajatelja za njihov rad s djecom*.

- Metodički obzori, 10(2015)1 (21), 62-76.
<https://doi.org/10.32728/mo.10.1.2015.06>
60. Tatalović Vorkapić, S. i Jelić Puhalo, J. (2016). *Povezanost osobina ličnosti, nade, optimizma i zadovoljstva životom odgojitelja predškolske djece*. Napredak, 157 (1-2), 205-220. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/177231>
61. Tatalović Vorkapić, S. i Puž, J. (2018). *Značajke socioemocionalne dobrobiti i pozitivnog mišljenja kod darovite djece*. Školski vjesnik, 67 (1), 94-107. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/213808>
62. Tatalović Vorkapić, S. i Polanec, E. (2019). *Kojim igrama olakšati prijelaz i prilagodbu u dječjem vrtiću?–Podrška socio-emocionalnoj dobrobiti djece rane i predškolske dobi*. U: Kolar Billege, M. (ur.) Zbornik radova sa stručno-znanstvenog skupa „Zajedno rastemo – kompetencije djeteta za cjeloživotno učenje ” (str. 107-117). Čakovec: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu ; Dječji vrtić Cvrčak.
63. Uzelac, E., Čepulić, D. B. i Palić, P. (2021). We are All in This Together: usporedba iskustava pandemije koronavirusa u Hrvatskoj i ostalim europskim zemljama. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 30(2), 333-358.
64. Vasta, R., Haith, M. i Miller, S. (2005). *Dječja psihologija*. Jastrebarsko: Naklada slap.
65. Visković, I. i Višnjic Jevtić, A. (2017). Mišljenje odgajatelja o mogućnostima suradnje s roditeljima. *Croatian Journal of Education*, 19 (1), 117-146. <https://doi.org/10.15516/cje.v19i1.2049>
66. Višnjic-Jevtić, A. (2022). *Promjene u RPOO-u–RPOO kao promjena: odgoj i obrazovanje kao odgovor na novo normalno*.
67. Višnjic-Jevtić, A. i Visković, I. (2021). *Roditeljstvo u vrijeme pandemije COVID-19: Perspektiva roditelja djece rane i predškolske dobi*. *Metodički ogledi*, 28 (1), 11-38. <https://doi.org/10.21464/mo.28.1.4>
68. Vlada Republike Hrvatske (2022). *Službena stranica Vlade za pravodobne i točne informacije o koronavirusu*. Preuzeto s <https://www.koronavirus.hr/>

69. Vlah, N. i Tatalović Vorkapić, S. (2011). *Suradnja s roditeljima u predškolskoj ustanovi: analiza pojedinih aspekata*. Napredak, 152 (1), 61-73. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/82752>
70. Vujičić, L. i Tambolaš, A. Č. (2017). *Profesionalni razvoj odgajatelja: izazov za pedagoga*. Suvremeni izazovi u radu (školskog) pedagoga–zbornik u čast Stjepana Staničića, 132-156.
71. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in society. The development of higher psychological processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
72. Zeleničić, M. (2016). *Procjena valjanosti kao preduvjet za poboljšanje kvalitete rada u ustanovama za rani i predškolski odgoj i obrazovanje*. Mostariensia, 20 (1-2), 133-148. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/170903>
73. Župančić, M. i Hasikić, A. (2020). *Socijalna kompetentnost u ranoj i predškolskoj dobi*. Metodčki obzori, 15 (1 (28)), 111-122. <https://doi.org/10.32728/mo.15.1.2020.06>